

КОМПЕТЕНТНІСНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЦІЛОЖИТТЄВОГО НАВЧАННЯ

**Збірник наукових праць
молодих дослідників**

Випуск 2

2018

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ**

КОМПЕТЕНТІСНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЦІЛОЖИТТЄВОГО НАВЧАННЯ

Збірник наукових праць молодих дослідників

Випуск 2

Житомир — 2018

УДК 37 : 378.046 – 021.68
ББК 74 + 74.58
К 63

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол № 7 від 26 грудня 2017 р.

Рецензенти:

- доктор педагогічних наук, професор
Дубасенюк Олександра Антонівна;
- доктор педагогічних наук, професор
Гура Олександр Іванович;
- доктор педагогічних наук, професор
Смагін Ігор Іванович.

Компетентнісні засади освітньо-виховного процесу в умовах ціложиттєвого навчання: [збірн. наук. праць молодих дослідників] // за ред. проф. Н.Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. – Вип. 2. – 140 с.

У збірник включено результати експериментальної роботи молодих дослідників (аспірантів, магістрантів), представлені крізь призму компетентнісної парадигми модернізації вітчизняної системи освіти.

Для викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів вищих професійних навчальних закладів.

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

УДК 37 : 378.046 – 021.68
ББК 74 + 74.58

© Сидорчук Н.Г. та колектив авторів, 2018

ЗМІСТ

Авдесва Ольга Юріївна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ.....6

Барташук Яна Сергіївна

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ І. А. ЗЯЗЮНА В УМОВАХ
МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....10

Безсмертна Вікторія Ігорівна

СТУДЕНТСЬКІ СОЦІАЛЬНІ ЦЕНТРИ В СТРУКТУРІ
ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ.
І. ФРАНКА, ЯКІ РЕАЛІЗУЮТЬ ПРИНЦИПИ НЕФОРМАЛЬНОЇ
ОСВІТИ.....16

Бредіхіна Ірина Вікторівна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМАНДИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....21

Венцель Наталія Василівна

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ НЕЛІНІЙНОСТІ РОЗВИТКУ
СВІТ-СИСТЕМИ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ ТРАНЗИТИВНОСТІ
КРІЗЬ ПРИЗМУ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ.....28

Власюк Олександра Андріївна

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ.....34

Геча Олена Анатоліївна

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У ХОДІ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....39

Гуцуляк Олександра Павлівна

ЗВ'ЯЗОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
СПЕЦІАЛІСТІВ З ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИМИ
ОСОБЛИВОСТЯМИ ОСОБИСТОСТІ.....46

Демідова Мирослава Ігорівна

МОРФОЛОГІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОДИНИ
CURCULIONIDAE ФАУНИ УКРАЇНИ.....**51**

Єфремов Вадим Валерійович

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ОБРАЗУ-ТОПОСУ ЗБРОЇ У
ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ ЛІТОПИСУ "ПОВІСТЬ МИНУЛИХ
ЛІТ".....**57**

Коломієць Таміла Юріївна

ЗНАХОДЖЕННЯ РОЗВ'ЯЗКІВ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ В
ЧАСТИННИХ ПОХІДНИХ ТА ЇХ СИСТЕМ ЗА ДОПОМОГОЮ
МОНОГЕННИХ ФУНКЦІЙ НА ВІДПОВІДНИХ АСОЦІЙОВАНИХ
АЛГЕБРАХ.....**63**

Магдич Тетяна Павлівна

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ОСОБИСТІСНА ЯКІСТЬ
ПЕДАГОГА В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ПРОФІЛЬНОГО
НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.....**68**

Марченко Олександр

АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ
ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИСТИЧНОЇ
ІНДУСТРІЇ.....**79**

Мацапура Тарас Вадимович

АНАЛІЗ ШЛЯХІВ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У СФЕРІ
ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ.....**87**

Савицька Анна Юріївна

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....**98**

Скворцов Сергій Олександрович

ЛОКАЛЬНА ПОВЕДІНКА ВІДОБРАЖЕНЬ ЗІ СКІНЧЕННИМ
СПОТВОРЕННЯМ НА МНОГОВИДАХ І МЕТРИЧНИХ
ПРОСТОРАХ.....**103**

Степанчук Ольга Валеріївна

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У ХОДІ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ "Родина Штулів у громадсько-політичному та
культурно-духовному житті України" **108**

Трохимчук Ольга Володимирівна

СТРАТЕГІЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУЧАСНОГО
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА У ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
ТВОРЧОСТІ ЗІГМУНДА ФРОЙДА..... **116**

Чугунова Олена Василівна

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
СТАРШОКЛАСНИКІВ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТІСНОГО
ПІДХОДУ..... **121**

Чупріна Олена Вадимівна

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО
ПІДХОДУ..... **129**

Яценко Оксана Іванівна

ОГЛЯД ФУНКЦІОНАЛУ СЕРЕДОВИЩА ПРОГРАМУВАННЯ
SCRATCH ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ..... **135**

Авдєєва Ольга Юріївна,
асистент кафедри хімії,
аспірант кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

У статті здійснено аналіз поняття "компетентність". Розглянуто проблему формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя хімії в умовах підготовки до професійної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі та шляхи її вирішення.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійно-педагогічна компетентність, хімічна компетентність, майбутній вчитель хімії, підготовка до професійної діяльності.

Аналізуючи Державну національну програму "Освіта" ("Україна ХХІ століття"), можна стверджувати, що розвиток пізнавальних умінь, інтелектуальних здібностей, творчого мислення підростаючого покоління є надзвичайно актуальними. Тому в умовах розбудови системи освіти України одним із шляхів удосконалення хімічної освіти є використання компетентнісного підходу.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що теоретико-методологічним засадам компетентнісного підходу присвятили свої праці такі вчені, як А. В. Хуторської, М. М. Боритко, О. А. Дубасенюк, Н. М. Бібік, О. Я. Савченко та ін.

Проблему формування професійно-педагогічної компетентності фахівців різних галузей розкрито в роботах С. Г. Вершловського, І. О. Зимньої, Н. В. Кузьміної, А. К. Маркової та ін.

Зокрема, дослідженням проблеми формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя хімії займається ряд вчених: Л. П. Величко, А. К. Грабовий, О. М. Бабенко, І. А. Гурняк, Н. І. Шиян, Н. Н. Чайченко,

М. М. Савчин, О. Г. Ярошенко та ін.

Так, А. В. Хуторської визначає компетентність як "здатність і готовність особистості до виконання діяльності, яка полягає в активному володінні кращими досягненнями суспільства, в умінні підбирати способи дії, адекватні конкретним реальним умовам, у почутті відповідальності за результати" [4].

У своїй праці В. А. Болотов визначає компетентність не лише як професійні знання, навички й досвід за спеціальністю, але й як ставлення до справи, визначені інтереси та прагнення, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для забезпечення необхідного результату [2].

Визначаючи предметні компетентності, зокрема, хімічні, Л. П. Величко зазначає: "... це сукупність ціннісних орієнтацій, знань, умінь, способів особистісної чи соціально значущої продуктивної діяльності щодо кола об'єктів відповідної (хімічної) науки" [1].

Мета статті – здійснити аналіз проблеми формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя хімії в умовах підготовки до професійної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі та знайти шляхи її вирішення.

Інтерес до вивчення хімічної науки в учнів загальноосвітніх навчальних закладів з кожним роком зменшується. А це, в першу чергу, пов'язано з неготовністю вчителя здійснювати всі види робіт, які передбачені навчальною програмою з хімії для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Основними причинами такого становища є:

- недостатня кількість хімічних реактивів, лабораторного посуду, обладнання, таблиць, макетів, моделей;
- зменшення кількості годин на вивчення хімії;
- збільшення обсягу теоретичного матеріалу та посилення його значущості при вивченні хімії;
- значне скорочення обсягу експериментальних умінь.

Все вище зазначене дає підстави вважати, що вчитель хімії має володіти необхідним рівнем знань та експериментально-методичних умінь, що забезпечить його готовність до організації та проведення видів робіт, які заплановані навчальною програмою з хімії для учнів загальноосвітніх

навчальних закладів (проведення демонстрацій, лабораторних дослідів, практичних робіт, домашнього хімічного експерименту, створення навчального проекту). А це, в свою чергу, призведе до підвищення зацікавленості учнів, отримання ними нових знань, здійснення пошукової діяльності як в урочний, так і в позаурочний час. Таким чином, здатність до реалізації зазначених видів професійної діяльності майбутнім вчителем хімії буде складати його професійно-педагогічну компетентність.

Як зазначає в своїй праці О. І. Пометун [3], компетентнісна парадигма навчання спрямована на активнізацію пізнавальної діяльності студентів, перехід від процесуального до результативного навчання, інтегроване засвоєння знань та урізноманітнення способів практичної діяльності.

З огляду на це, важливого значення набуває підготовка висококваліфікованих, творчих, ерудованих майбутніх учителів хімії, які будуть готовими до здійснення ефективної професійної діяльності як на уроці, так і в позакласній діяльності. Тому вирішення проблеми формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя хімії в умовах підготовки до професійної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі ми вбачаємо у піднесенні ролі позакласної роботи як важливого засобу підвищення ефективності уроку і як невід'ємної форми дозвілля учнів.

З метою покращення якості підготовки майбутнього вчителя хімії до організації та проведення позакласної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі нами розроблено практикум в межах навчальної дисципліни "Позакласна робота з хімії". Даний практикум орієнтований на формування в студентів експериментально-методичних умінь проведення хімічних дослідів у різних формах позакласної роботи (індивідуальній, груповій, масовій). Так, вивчаючи перший модуль "Індивідуальна позакласна робота з хімії в загальноосвітньому навчальному закладі", майбутні вчителі мають такі можливості:

- відпрацювати техніку виконання хімічних дослідів з яскравим зовнішнім ефектом та продумати методику їх проведення ("Хімічний серпентарій", "Настільні вулкани", "Чарівні вогні");

•підготуватись до виконання домашнього хімічного експерименту ("Вирощування кристалів солей", "Варіння мила");

•створювати навчальні проекти ("Хімічні явища в природному довкіллі", "Хімічний склад жувальних гумок").

Отже, на основі компетентнісного підходу в студентів хімічних спеціальностей здійснюється ефективне формування теоретичних знань, практичних умінь та навичок, посилюється мотивація навчальної діяльності. Тому така підготовка до організації та проведення позакласної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі забезпечує ефективне підвищення рівня професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя хімії.

Список використаних джерел та літератури

1. Величко Л. Предметні компетенції з хімії: перше наближення / Людмила Величко // Біологія і хімія в школі. – 2011. – № 4. – С. 10-13.

2. Болотов В. А. Компетентностная модель : от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8-14.

3. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / Пометун Олена // Рідна школа. – 2003. – № 5. – С. 65-69.

4. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.

Avdyejeva O. Y. Forming of professionally-pedagogical competence of future teacher of chemistry.

In the article is carried out analysis of concept " competence". The problem of forming of professionally-pedagogical competence of future teacher of chemistry is considered in the conditions of preparation to professional activity in general educational establishment.

Keywords: *competences approach, professionally-pedagogical competence, chemical competence, future teacher of chemistry, preparation to professional activity.*

Авдеева О. Ю. Формирование профессионально-педагогической компетентности будущего учителя химии.

В статье осуществлено анализ понятия "компетентность". Рассмотрена проблема формирования профессионально-педагогической компетентности будущего учителя химии в условиях подготовки к профессиональной деятельности в общеобразовательном учебном заведении.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессионально-педагогическая компетентность, химическая компетентность, будущий учитель химии, подготовка к профессиональной деятельности.

УДК 37.1

Барташук Яна Сергіївна

магістрант ННІ педагогіки

(Житомирський державний університету
імені Івана Франка),

Наук. керівник: доктор пед. наук, доцент,
професор кафедри педагогіки Сидорчук Н. Г.

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ І. А. ЗЯЗЮНА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається особливості впровадження педагогічної системи І. А. Зязюна в умовах модернізації початкової школи.

Ключові слова: модернізація початкової школи, педагогічна система І. А. Зязюна, педагогіка добра.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасна початкова школа розвивається у контексті стратегії ЄС, що спрямовується на підготовку нового покоління до життя в інноваційному суспільстві, враховуючи культурну спадщину, економічні та соціальні потреби суспільства. Особливий вплив на розвиток освіти, початкової зокрема, мають зміни в сучасному суспільстві. До основних чинників цього впливу

можна віднести процеси інтеграції, глобалізацію, демократизацію, інформаційна парадигма розвитку суспільства, створення інформаційного простору.

Аналіз наукових досліджень. Вивченню проблеми освітніх реформ та їх результатів, включаючи модернізацію змісту освіти присвячено праці Л. Д. Березівської, Н. М. Бібік, О. І. Локшиної, О. В. Овчарук, О. Я. Савченко, А. А. Сбруєвої та ін.

Мета статті: теоретично дослідити та проаналізувати особливості впровадження системи І. А. Зязюна в умовах модернізації початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта в Україні відчуває значні зміни, що стосуються не тільки змін у питаннях змісту навчальних матеріалів, а й технологій та форм передачі. Однією з важливих тенденцій сьогодні спостерігається широкомасштабний перегляд навчальних програм та підходів до надання початкової освіти.

Модернізація – це зміна у відповідності з потребами та вимогами сучасності.

На думку Є. Пінчука, модернізація освіти є складним, цілісним процесом соціокультурної діяльності, що полягає у досягненні керованої позитивної якісної зміни соціальної системи.

Зміст модернізації не зводиться лише до інновацій і нововведень, за їх допомогою здійснюється лише частина повного циклу модернізаційного процесу. Модернізація освіти – це передусім системна якісна зміна, що включає багато компонентів, а саме: інноваційні процеси трансформації освіти, нові технології в освіті, міжнародну спрямованість вищої освіти та розвиток внутрішнього потенціалу освіти [9, с. 91].

За таких умов перед вітчизняною педагогічною освітою постає проблема вироблення моделі, яка б адекватно відповідала сучасному науково-технічному поступу, що детермінує її стан, напрямки і темпи розвитку. Виробленню моделі модернізації педагогічної освіти певним чином сприяли дослідження В. П. Андрущенка, О. С. Анісімова, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, В. О. Кудіна та ін. Так, І. А. Зязюн стверджував, що у ринкових умовах працівникам освіти і керівникам необхідно "сфокусувати свої зусилля, вони повинні усвідомити

існування альтернативних можливостей, а також врахувати суперечність між необхідністю, з одного боку, надати кожній людині повну свободу, а з другого, – зробити так, щоб вона бажала робити те, що необхідне суспільству. Рівень прогресу, якого можна досягти без примусу, залежить від розуміння двох вихідних положень. Перше полягає в тому, що демократичні ідеї слід розвивати кожному новому поколінню, використовуючи для цього систему освіти. Друге – має існувати зв'язок між прогресивними змінами в суспільстві і філософією реформи системи освіти" [3, с. 9].

Педагогічне мислення і педагогічна дія, спрямовані на розвиток особистості, набирають вартості тоді, вважає І. А. Зязюн, коли вони у своїй основі є гуманістичними. Отже, "... необхідна побудова цілісного процесу набування знань, адекватних життю, побудова органічного комплексу гуманітарно-соціально-історичних, природничо-наукових і художніх дисциплін, об'єднаних єдністю гуманістичних смислів і духовно-моральних цілей" [4, с. 215]. У побудові сучасних парадигм освіти провідне значення відіграє "філософія життя" як опозиція класичному раціоналізму, як реакція на кризу механістичного природознавства, технократизм. Пошук у сфері людського духу і моралі, універсальних способів культурного оновлення вчений розробляє і викладає у працях: "Філософські засади освіти: освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії", "Філософія поступу і прогнозу освітньої системи", "Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти", "Філософія, освітні стратегії і якість національної освіти». На особливу увагу заслуговують положення, які І. А. Зязюн обґрунтовує на концептуальному рівні: "Концептуальні засади теорії освіти в Україні" [3], "Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти" [7], "Національна державна комплексна програма естетичного виховання" [8] та ін.

Освіту І. А. Зязюн розглядає і як педагогічне явище, і одну із найважливіших підсистем суспільства. Як історико-культурний феномен, як сутнісна характеристика етносу, освіта є процесом і умовою розвитку духовних начал народу і кожного індивіда. Будучи, як правило, національною за змістом, її метою є виховання людини як суб'єкта культурно-

історичного процесу, який відображає в собі історичний розум, культуру людства і відчуває свою відповідальність перед майбутнім, яке залежить від його поведінки сьогодні [3, с. 11].

Учений обґрунтовує думку, згідно з якою самореалізація в освітній системі має чіткі психологічно зорієнтовані методичні моделі, які ґрунтуються на розробках зарубіжних і вітчизняних дослідників.

Вільна модель. Учень з допомогою учителя сам визначає інтенсивність і пролонгованість у часі навчальних занять, вільно планує час, самостійно обирає засоби учіння.

Особистісна модель. Психологічна мета – дати загальний розвиток учням, у тому числі пізнавальний, емоційно-вольовий, моральний і естетичний. Учіння відбувається на високому рівні складності, проте, при цьому створюються умови для формування на уроці атмосфери довірливості, варіативності навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей до навчання.

Розвивальна модель. Націлена на перебудову навчальної діяльності учня для забезпечення теоретичного мислення, рефлексії, самостійності у вирішенні різних навчальних завдань.

Активізуюча модель. Спрямована на підвищення рівня пізнавальної активності учнів за рахунок включення в навчальний процес проблемних ситуацій, опори на пізнавальні потреби та естетичні почуття.

Формуюча модель. Вплив на розумовий розвиток учня означає здійснення цілеспрямованого управління процесом засвоєння знань і умінь [3, с. 16-17].

Інноваційні процеси, що відбуваються в освіті, наголошує І. А. Зязюн, потребують інтелектуальної, емоційної і вольової взаємодії. Розвиток і узгодженість цих компонентів значною мірою визначають ефективність освітніх процесів. Важливо також, щоб враховувалися інтелектуальна компетентність, ініціатива, творчість, саморегуляція, унікальність розумового розвитку суб'єктів навчального процесу. Ще однією важливою проблемою сучасної освіти є її технологізація, як історично неперервний процес. Завдяки технологізації, в системі освіти здійснюється спадковість нових технологій, виникає готовність до їхньої адаптації через призму рефлексії. Очевидно, технологізація освітньої і виховної діяльності не може

обмежувати свою сферу лише навчанням і підготовкою кадрів, але передбачає більш широкий і різноманітний спектр освітніх послуг. Він пов'язаний з використанням інших сучасних технологій, які вимагають перебудови стереотипів традиційної освіти, формування нового мислення, зміни ментальності сучасного педагога й учнів, що важко дається самоаналізом [5, с. 76].

Досліджуючи сутність і зміст освітніх технологій, І. А. Зязюн зазначає, що вони "беруть на себе" загальну стратегію розвитку єдиного державного освітнього простору. До основних їхніх функцій вчений відносить прогностичну, проєктивну, оскільки технології безпосередньо пов'язані з плануванням безпосередніх цілей і результатів, основних етапів, способів і організаційних форм освітнього і виховного процесів, спрямованих на підготовку висококваліфікованих кадрів. Важливо, щоб технологізація забезпечила неперервність професійної освіти, а це своєю чергою сприятиме розвитку особистості в освітньому просторі і створить для неї оптимальні умови самореалізації. Оскільки технологічний процес, на думку вченого, завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів і умов і з цього погляду є мистецтвом, то він органічно пов'язаний із педагогічною майстерністю.

Висновки. Таким чином, наукова діяльність І. Я. Зязюна має велике значення для розвитку вітчизняної педагогіки, культури виховання підростаючого покоління. Основними філософсько-педагогічними постулатами вченого є ті, що сприяють розвитку сутності дитини, її виховання, зміст філософії навчання, основні положення педагогічної майстерності вчителя, чинники розвитку особистості школяра та ін.

Список використаних джерел та літератури

1. Березюк О. Шляхи модернізації освітньої системи України / Березюк О., Смоляр В. // Тенденції модернізації національних освітніх систем : [збір. наук. праць] / за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 158 с.
2. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія теорії і практики

навчального процесу / Зязюн І. А. // Рідна школа. – 2000. – № 8. – С. 20.

3. Зязюн І. А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 1. – С. 12-13.

4. Зязюн І. А. Освітні парадигми в контексті філософських ідей / І. А. Зязюн / Професійна освіта : педагогіка і психологія : [українсько-польський журнал] // за ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Ченстохова-Київ : Видавництво Вищої Педагогічної школи у Ченстохові. – 2003. – Вип. 5. – С. 213-226.

5. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична неперервність / Іван Андрійович Зязюн // Неперервна професійна освіта : теорія і практика: [наук.-метод. журнал]. – 2001. – № 1. – С. 73-85.

6. Катеринчук О. В. Модернізація системи освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/katerinchuk-ov-modernizatsiya-sistemi-osviti>.

7. Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти/ Іван Андрійович Зязюн // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 1-2 жовтня 1997 р. / І. А. Зязюн (ред.); Ін-т пед. і психолог. Професійної освіти. – О. : Істро-Принт, 1998. – 212 с.

8. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : (Проект) М-во освіти України, АПН України. Ін-т українознавства Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т систем. дослід. освіти України; Уклад. : І. А. Зязюн, О. М. Семашко. – К., 1994. – 63 с.

9. Пінчук Є. А. Генезис поняття і сутності модернізації освіти / Є. А. Пінчук // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Філософія. Політологія. – 2009. – Вип. 91-93.

Bartashchuk Ya. S. Ways of introducing the system of I. A. Zyazyun in conditions of modernization of modern elementary school.

The article deals with the peculiarities of the introduction of I. A. Zyazyun's pedagogical system in the conditions of modernization of elementary school.

Key words: modernization of elementary school, pedagogical system of I. A. Zyazyun, pedagogy of good.

Бартащук Я. С. Пути внедрения системы И. А. Зязюна в условиях модернизации современной начальной школы.

В статье рассматриваются особенности внедрения педагогической системы И. А. Зязюна в условиях модернизации начальной школы.

Ключевые слова: модернизация начальной школы, педагогическая система И. А. Зязюна, педагогика добра.

УДК 378.184

Безсмертна Вікторія Ігорівна,
аспірант кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**СТУДЕНТСЬКІ СОЦІАЛЬНІ ЦЕНТРИ В СТРУКТУРІ
ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. І.ФРАНКА, ЯКІ РЕАЛІЗУЮТЬ ПРИНЦИПИ
НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті здійснено аналіз поняття "неформальна освіта", визначено завдання студентських соціальних центрів. Виокремлено структурні підрозділи соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету ім. І. Франка, які надають соціальну підтримку через організацію неформальної освіти молоді.

Ключові слова: неформальна освіта, організації неформальної освіти, студентські соціальні центри, структурні підрозділи університету.

Постановка проблеми. Неформальна освіта в Україні перебуває на етапі становлення. Вона включає в себе спеціально організоване, систематичне навчання, просвіту, розповсюдження та популяризацію знань з різних сфер, стимулювання самоосвіти. Будучи ефективним компонентом

освітньої системи, неформальне навчання спрямоване на формування критичного мислення молоді, розвиток її особистісної та громадянської активності, створення умов для фахового становлення.

Основні положення неформальної освіти висвітлено у наукових працях В. Давидова, С. Коваленко, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Павлик, О. Паращук, Л. Сігаєвої, Г. Усатенко та ін.; діяльність структурних підрозділів вищих навчальних закладів, які надають соціальні послуги студентській молоді представлено у роботах О. Кікінеджі, С. Коляденко, О. Остапчук, І. Палько, Г. Фесенко та ін.

Метою статті є охарактеризувати студентські соціальні центри, що реалізують принципи неформальної освіти в своїй діяльності (на прикладі соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету ім. І.Франка).

Завдання статті: проаналізувати поняття "неформальна освіта", виокремити завдання студентських соціальних центрів та визначити відповідні структурні підрозділи Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо різні трактування поняття "неформальна освіта". Так, наразі, в Міжнародній стандартній класифікації освіти (2011 р.) неформальна освіта визначається як інституціоналізована, цілеспрямована та спланована особою чи організацією, що забезпечує надання освітніх послуг; представлена додатково і/або альтернативною формальній освіті в процесі навчання протягом життя індивіда. Неформальна освіта доступна людям будь-якого віку, але не обов'язково має безперервну спрямовану структуру; може бути короткою за тривалістю і/або низькою за інтенсивністю; і, як правило, також організовується у формі короткострокових курсів, майстер-класів або семінарів; офіційно визнані кваліфікації можуть бути отримані в результаті участі в спеціальних програмах неформальної освіти: подібне часто відбувається, якщо в рамках неформальної освіти доповнюються компетенції, набуті в інших контекстах [2].

У Національному освітньому глосарії: Вища освіта (2011 р.) поняття неформальної освіти трактується так: додаткова освіта, що цілеспрямована, організована, проте не завершується наданням кваліфікації певного рівня (етапу,

циклу) формальної освіти [3].

За визначенням Молодіжного Департаменту Ради Європи неформальна освіта – це заплановані, структуровані програми та процеси особистого і соціального навчання для молоді, спрямовані на розвиток цілого ряду навичок та компетенцій поза базовою освітою [1, с. 31]. Також, вона має бути безкоштовною; доступною кожному; такою, що впроваджує організований процес у навчальних цілях; особистісно-орієнтованою такою, що навчає життєвим навичкам і готує до активної громадянської позиції; заснованою на поєднанні індивідуального та групового навчання з колективним підходом; цілісною та з орієнтацією на процес; заснованою на досвіді та діяльності учасників; організованою на основі потреб учасників [1].

Отже, неформальна освіта – це спеціально організоване навчання, яке має ціль, завдання, структуру, спрямоване на розвиток компетенцій особистості у певній сфері. Неформальна освіта співіснує поруч зі звичними формами навчання як додатковий вид освіти, спрямований на розвиток навичок та компетенцій поза базовою освітою.

У структурі вищих навчальних закладів України утворюються спеціалізовані соціальні центри, які функціонують на засадах неформальної освіти з метою розв'язання соціальних проблем та поліпшення становища студентської молоді, надання комплексу соціальних послуг студентам, створення сприятливих умов для їх самореалізації та самовдосконалення.

До завдань спеціалізованих соціальних центрів відносять:

1. створення сприятливих умов для реалізації соціальних прав студентів;
2. здійснення профілактичних заходів щодо попередження негативних явищ у студентському середовищі;
3. підтримка і розвиток волонтерського руху в студентському середовищі;
4. реалізація програм соціального становлення та соціальної підтримки студентів у межах національних та державних цільових програм.

На базі Житомирського державного університету при соціально-психологічному факультеті функціонують структурні підрозділи, які виконують ряд суспільно значущих завдань

(див. табл. 1).

Таким чином, Студентську соціальну службу для молоді, спеціалізовану службу допомоги «Телефон Довіри», Центр ґендерної освіти, Центр міжкультурної толерантності можна віднести до спеціалізованих соціальних центрів, оскільки діяльність даних установ сприяє соціальній активності молоді, її саморозвитку, самовдосконаленню як на професійному, так і на особистісному рівнях.

Таблиця 1

Студентські соціальні центри соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету ім. І. Франка

№	Назва	Основна мета діяльності
1.	Студентська соціальна служба для молоді	Реалізація державної молодіжної політики; надання соціальних послуг та соціальної допомоги студентам, студентським сім'ям; розв'язання соціальних проблем та поліпшення становища студентства; спрямування діяльності на соціальну адаптацію студентської молоді, здійснення соціальної профілактики, соціального патронажу, соціального обслуговування, соціальної реабілітації студентської молоді; розвиток інтелектуальних та творчих здібностей студентської молоді та забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації.
2.	Спеціалізована служба допомоги «Телефон довіри»	Надання безкоштовної анонімної допомоги всім, хто її потребує та звертається до служби.
3.	Центр ґендерної освіти	Поширення ґендерних знань, підвищення рівня ґендерної культури молоді, стимулювання ґендерної самоосвіти, а також інтеграція ґендерного підходу у навчально-виховний процес
4.	Центр	Теоретичне обґрунтування,

міжкультурної толерантності	експериментальна перевірка, апробації та популяризації науково-методичних, просвітницьких програм із проблем міжкультурної толерантності шляхом організації та реалізації школи міжкультурної толерантності, дискусійного відео клубу та соціально-інтерактивного "Театру життя".
-----------------------------	---

Такі центри відповідають сучасним потребам студентства, функціонують з метою реалізації та захисту соціальних прав молоді.

Особливу увагу активісти центрів приділяють інноваційним формам роботи, що значно впливає на результат діяльності, оскільки такі форми дають можливість не лише здобути корисну інформацію, але і отримати практичні навички, розвинути особистісні якості та зав'язати нові соціальні контакти. Широке коло напрямів діяльності дозволяє різноплановий розвиток особистості, що значною мірою сприяє особистісному та професійному зростанню.

Список використаних джерел та літератури

1. Компас – посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dsmsu.gov.ua/media/2015/04/08/24/compass_.pdf.
2. Міжнародна стандартна класифікація освіти 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lpehea.in.ua/sites/default/files/documents/2014/10/28/mizhnarodna_standartna_klasyfikaciya_osvity_2011.pdf
3. Національний освітній глосарій : вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / [авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова] / за ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ "Видавничий дім «Плеяди»", 2014. – 100 с.

Bezsmertna V.I. Student`s social centers in the structure of Zhytomyr Ivan Franko State University, which implement the principles of non-formal education.

In the article it is analyzed the concept of "non-formal education", defined the tasks of student's social centers. The

structural subdivisions of the Socio-Psychological Faculty of Zhytomyr Ivan Franko State University are singled them out, which provide social support through the non-formal education organization of the youth.

Key words: non-formal education, non-formal education organization, students' social centers, structural units of the university.

Бессмертная В.И. Студенческие социальные центры в составе Житомирского государственного университета им. И. Франка, реализующие принципы неформального образования.

В статье осуществлен анализ понятия "неформальное образование", определены задачи студенческих социальных центров. Выделены структурные подразделения социально-психологического факультета Житомирского государственного университета им. И. Франка, которые оказывают социальную поддержку через организацию неформального образования молодежи.

Ключевые слова: неформальное образование, организации неформального образования, студенческие социальные центры, структурные подразделения университета.

378.1

Бредіхіна Ірина Вікторівна,
викладач ЖТЕК КНТЕУ,
аспірант кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМАНДИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкрито зміст поняття "умова". Розглянуто типи умов за характером впливу. Встановлено основні організаційні умови для формування педагогічної команди.

Визначено шляхи реалізації організаційних умов формування педагогічної команди.

Ключові слова: умова, організаційні умови, педагогічна команда.

Постановка проблеми: Інтеграція України в європейське та світове співтовариство вимагають певних змін системи вищої освіти, в тому числі і в структурі управління. Завдання, що поставлені у державних освітніх стандартах, законі України "Про освіту" та законі України "Про вищу освіту", змушують удосконалювати не лише освітній процес, впроваджувати інноваційні форми і методи навчання, виховання і розвитку студентів, а модернізувати освітній менеджмент. Для забезпечення здатності до самоорганізації, гнучкості, мобільності освітній менеджмент потребує розробки моделі формування педагогічної команди з урахуванням організаційних умов.

Тому **метою** статті є з'ясування поняття "організаційні умови" та виявлення основних організаційних умов формування педагогічної команди.

Виклад основного матеріалу. Формування педагогічної команди у вищому навчальному закладі – це процес цілеспрямованого створення взаємодії педагогів, яка дозволяє втілювати професійні і творчі можливості відповідно до мети і завдань команди. Це організаційна структура, в яку включені всі зацікавлені в спільну справу особи – відібрані члени педагогічного колективу вищого навчального закладу. Завданням команди є виконання необхідних організаційно-управлінських функцій і всіх дій, необхідних для досягнення результатів.

У сучасних педагогічних працях, пов'язаних з проблемами формування педагогічних команд, одним з аспектів, що викликають найбільшу зацікавленість, є розробка організаційних умов, що забезпечують ефективність цього процесу.

Отож, проаналізуємо поняття "умова" та "організаційна умова".

Згідно Академічного тлумачного словника української мови "умова" – це:

1. Взаємна усна чи письмова домовленість про що-небудь; угода, договір.

2. Вимога, пропозиція, які висуваються однією з сторін, що домовляються про що-небудь, а також при укладанні угоди, договору.

3. Необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь.

4. Обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь.

5. Правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь.

6. Сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [2].

У Філософському енциклопедичному словнику зазначено, що умова – це те, від чого залежить інше (обумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу. Таким чином, комплекс реальних умов даного явища утворює коло його виникнення, існування і розвитку і термін "умова" можна визначити як обставину, середовище, що є потенційним моментом виникнення предмета, події, явища та забезпечує їх існування і подальший розвиток [3].

В. М. Полонський розглядає умову як комплекс різного роду впливів, що визначають розвиток особистості [4, с. 36].

Отже, згідно викладеного вище можна зробити висновок, що умова є сукупністю причин, обставин, будь-яких об'єктів тощо, яка впливає на розвиток, виховання і навчання особистості; реалізація умов позитивно або негативно впливає на зазначені процеси.

За характером впливу виділяють об'єктивні та суб'єктивні умови.

Об'єктивні умови забезпечують функціонування педагогічної системи. Вони включають нормативно-правову базу сфери освіти, засоби інформації та ін. Виступають в якості однієї з причин, що спонукають учасників освітнього процесу до адекватних проявів себе в ньому. Ці умови можуть змінюватися.

Суб'єктивні умови відображають потенціал педагогів, рівень узгодженості їх дій, ступінь особистісної значущості,

цілових пріоритетів тощо.

Особливим видом умов, що забезпечують формування та розвиток команди за рахунок організації процесу – організаційні умови.

Організаційні умови формування педагогічної команди – один з компонентів педагогічної системи вищого освітнього закладу, який відображає сукупність освітніх та матеріальних можливостей, що забезпечують ефективне функціонування і розвиток педагогічної команди.

Можна виділити наступні організаційні умови формування педагогічних команд у вищих освітніх закладах:

- розробка нормативно-методичного забезпечення функціонування педагогічної команди у вищому навчальному закладі;

- підбір складу команд для вирішення професійно-орієнтованих завдань з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей педагогів, їх професійних інтересів і потреб у професійному розвитку;

- проведення тренінгу командоутворення, спрямованого на підвищення згуртованості команд і встановлення міжособистісного взаємодії членів команд;

- діагностика сформованості педагогічної команди [5, с. 47].

Оскільки формування педагогічної команди повинно бути керованим процесом, то його може забезпечити документ вищого навчального закладу, що визначає порядок створення команд і регулює їх функціонування.

Одним з основних документів, на підставі яких функціонує вищий навчальний заклад, є його Положення. Тому є доцільною розробка Положення про педагогічну команду, яка обговорюється на загальних зборах педагогічного колективу, приймається його рішенням і затверджується керівником освітнього закладу.

Наступним кроком формування педагогічної команди вищого освітнього закладу є позначення конкретного завдання перед психологом (соціальним педагогом) про відбір кандидатів у команду. Він же визначає можливий склад учасників команди. Цей процес у менеджменті називають *teambuilding* – механічні дії по підборі, оптимізації структури команди і функціонально-рольового розподілу.

Психолог (соціальний педагог) проводить діагностику, вивчаючи індивідуальні та психологічні особливості педагога (початкове спостереження, анкетування, тренінги комунікативної компетентності), проводяться заходи, спрямовані на вивчення сумісності педагогів.

Далі, при формуванні команди, безпосередньо відбувається відбір претендентів і розподіл ролей для оптимального досягнення результатів; створення робочої обстановки при формуванні проектних команд; налагодження горизонтальних зв'язків усередині колективу.

Третьою організаційною умовою є проведення тренінгів, що спрямовані на формування навичок командної роботи та командного духу і спрямовані на поєднання спільної мети з персональними цілями; прийняття відповідальності за результат команди; зміну стилю керівництва відповідно до особливостей завдання; конструктивну взаємодію і самоврядування; прийняття єдиного командного рішення і його узгодження з членами команди; посилення почуття згуртованості; розвиток розуміння і прийняття індивідуальних особливостей один одного.

Останньою умовою є діагностика сформованості педагогічної команди, що має на меті перевірити наявність її основних характеристик: єдина суспільно-важлива мета; позитивна групова мотивація; характер психологічного клімату в команді та взаємодії членів команди; згуртованість команди; наявність у кожного члена команди функцій і ролей. Це можна реалізувати на основі комплексу діагностичних методик (тест "Групові ролі", "Психологічний клімат", "Формування позитивної групової мотивації", анкетування, спрямоване на виявлення наявності єдиних норм командної взаємодії тощо).

Висновки. Процес формування педагогічних команд є їх послідовне просування від початкового до високого рівня сформованості.

Ефективність даного процесу можливо забезпечити реалізацією сукупності організаційних умов: розробка нормативно-методичного забезпечення функціонування педагогічної команди у вищому освітньому закладі; підбір складу команд для вирішення професійно-орієнтованих завдань з урахуванням індивідуально-психологічних

особливостей педагогів, їх професійних інтересів і потреб у професійному розвитку; проведення тренінгу командування, спрямованого на підвищення згуртованості команд і встановлення міжособистісного взаємодії членів команд; діагностика сформованості педагогічної команди.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України "Про освіту" / [Електронний ресурс] / С. Zakon2.rada.gov.ua. – Режим доступу : – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> – 08.11.2017 р. – Загол. з екрану.
2. Словник української мови / [Електронний ресурс] / С. Sum.in.ua. – Режим доступу : – <http://sum.in.ua/s/umova> – 17.12.2017 р. – Загол. з екрану.
3. Философский энциклопедический словарь / [Електронний ресурс] / С. Terme.Ru. – Режим доступу: <http://terme.ru/termin/uslovie.html> – 17.12.2017 р. – Загол. з екрану.
4. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк. 2004. – 512 с.
5. Соловова Н. А. Формирование педагогической команды в образовательном учреждении : дис. канд. психол. Наук : 19.00.07 / Н. А. Соловова. – М., 2010. – 188 с.

Bredichina I.V. Organizational conditions for forming a pedagogical team in the higher educational institution.

The essence of the concept "condition" is disclosed in the article. The types of conditions are considered depending on the nature of the impact. The basic organizational conditions for the formation of the pedagogical team are established. The ways of realization of the organizational conditions for the formation of the pedagogical team are determined.

Key words: *condition, organizational conditions, pedagogical team.*

Бредихина И. В. Организационные условия формирования педагогической команды в высшем

учебном заведении.

В статье раскрыто суть понятия "условие". Рассмотрены типы условий в зависимости от характера воздействия. Установлены основные организационные условия для формирования педагогической команды. Определены пути реализации организационных условий формирования педагогической команды.

Ключевые слова: *условие, организационные условия, педагогическая команда.*

Венцель Наталія Василівна,
аспірант кафедри філософії
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка);
викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
(КЗ "ЖОІППО" ЖОР)

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ НЕЛІНІЙНОСТІ РОЗВИТКУ СВІТ-СИСТЕМИ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ ТРАНЗИТИВНОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті проаналізовано феномен нелінійності у розвитку світ-системи в умовах суспільної транзитивності крізь призму компетентнісного підходу. З'ясовано, що проєкція компетентнісного підходу у площину наукового дослідження "Нелінійність розвитку світ-системи в умовах суспільної транзитивності" дозволить ввести у площину викладання у вищій школі знання про імовірні тенденції розвитку світ-системи і механізми адаптації індивідів та соціальних спільнот до якісно нових умов соціокультурної дійсності.

Ключові слова: компетентність, світ-система, суспільна транзитивність, глобальні процеси, нелінійність.

Постановка проблеми. На початку третього тисячоліття суспільство стоїть перед нагальною проблемою вироблення новітньої філософії освіти, яка реалізується в необхідності не лише ретрансляції здобувачам нових знань, умінь та навичок, а прищеплення їм умінь самостійно здобувати нові знання.

Ці тенденції ще більше актуалізуються, оскільки людська цивілізація на сьогодні опинилася в ситуації серйозної екологічної кризи внаслідок невиваженої наукової та технологічної діяльності людини. Така діяльність спричинила глобальні кризові процеси, причини яких можливо встановити через дослідження нелінійності розвитку світ-системи в умовах суспільної транзитивності. Подолання екологічної кризи та нерівномірності розвитку світ-системи діалектично пов'язане з розвитком системи освіти, науки та застосуванням результатів і досягнень Industry 4.0. За таких умов від рівня використання

компетентнісного підходу, а саме філософської парадигми підготовки здобувачів освіти до початку нової професійної та суспільної діяльності, буде залежати розвиток суспільства. У контексті цього Х. Ортега-і-Гассет у праці "Повстання мас" зазначав: "... нам потрібно знати дійсну, цілісну історію, щоб не провалитися в минуле, а знайти вихід із нього" [1, с. 154]. Тому звернення пізнавальної активності молоді до проблем розвитку людства має бути тісно пов'язане із здобуттям знань, вмінь і навичок, які будуть нею використовуватися для глибокого аналізу історичних, політичних та економічних процесів, з метою уникнення попередніх помилок в умовах транзитивності сучасного соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На початку ХХІ ст. сформувалася різновекторна парадигма досліджень теоретико-методологічних засад компетентнісного підходу, шляхів його впровадження та напрямів модернізації освіти на компетентнісній основі. Якнайповніше ця проблематика розкрита у працях ряду вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Н. Бібік, В. Бондар, І. Зимня, М. Лазарєв, А. Маркова, В. Олійник, О. Пошетун, О. Савченко, В. Сериков, І. Фрумін та ін. Проте використання компетентнісного підходу у процесі дослідження проблематики нелінійності розвитку світ-системи в умовах суспільної транзитивності не стало предметом системного аналізу.

Метою статті є дослідження можливостей використання компетентнісного підходу у процесі проведення наукового дослідження з філософії на тему "Нелінійність розвитку світ-системи в умовах суспільної транзитивності".

Виклад основного матеріалу. У процесі розвитку світової системи протягом останніх десятиліть накопичився цілий комплекс проблем, які пов'язані з потужними глобалізаційними процесами. Вони є результатом негативних проявів науково-технологічного прогресу і надшвидкого розвитку інформаційних складових глобалізаційних процесів, що призвело до зростання нерівномірності і нелінійності розвитку не лише між окремими державами, а й цілими регіонами. Глобалізація, як об'єктивний процес поглиблення взаємозв'язків між суб'єктами світ-системи, посилює необхідність осмислення глобальних проблем і викликів, що постають перед людством. Серед них проблема економічної

відсталості найменш розвинутих країн, зростання неконтрольованих міграційних потоків, екологічна криза та інші.

Зростаюче загострення глобальної конкуренції на рівні світ-системи і прагнення держав все менше втручатися у сферу виробництва лише поглиблює економічну прірву між розвинутими країнами або центром світ-системи та країнами "третього світу" або периферією. Відтак виникає жорстка необхідність вироблення нової наукової парадигми, яка зможе пояснити структуру, особливості та нелінійність розвитку світ-системи в умовах транзитивності сучасного соціуму.

З часу становлення світ-системного аналізу в обговоренні та з'ясуванні особливостей та закономірностей розвитку людської цивілізації у розробці його теоретико-методологічних принципів брали участь І. Валлерстайн, Дж. Аррігі, Дж. Абу Лугод, Дж. Модельскі, Ч. Тілі, А. Франк, К. Чейз-Данн. Окремі методологічні аспекти світ-системної концепції викладені у працях українських науковців О. Гурбича, Н. Ковтун, М. Козловця, П. Кутуєва, В. Танчера, М. Фесенка, О. Фісуна та ін. На їх думку, діалектично пов'язаними з кризою системи сучасного світоустрою є моделі ліберального і неоліберального економічного розвитку в умовах глобалізації, проблема економічної відсталості та поширення концепту суспільства масового споживання на рівні індивідуальної і суспільної свідомості.

В умовах зростаючої суспільної транзитивності обмежена кількість населення розвинених країн "золотого мільярда" прагне забезпечити оптимальний доступ до сировинних та енергетичних ресурсів планети. Більшість з цих сировинних ресурсів перебуває на території країн "третього світу" – периферії, які, за таких обставин, та через власну нездатність до економічної і політичної мобілізації, спрямованої на реформування і модернізацію власних країн, і надалі приречені на жебрацьке існування в ролі сировинних колоній, місць складування промислових відходів, територій екологічної кризи, збройних конфліктів, поширення епідемій, а отже, подальшого поглиблення економічної відсталості.

Поряд з цим досягнення четвертої промислової революції не дають можливості для зміни статусу периферії на центр чи напівпериферію, оскільки ними мають змогу скористатися

переважно країни "золотого мільярду". Нелінійність і нерівномірність розвитку світ-системи тісно пов'язана з інформаційною та технологічною революціями, що разом із значною кількістю інших глобалізаційних процесів, зокрема міжнародним поділом праці, міграцією в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизацією законодавства, економічних та технічних процесів, за останні десятиріччя призвели до швидкого поглиблення всіх глобалізаційних проблем, насамперед економічної відсталості периферії.

Необхідність проведення всебічного комплексного дослідження нелінійності розвитку світ-системи в умовах суспільної транзитивності пов'язана з імперативами глобального розвитку і тими загрозами, які виникають в процесах еволюції світ-системи. Це включає в себе необхідність поглибленого теоретичного аналізу проблематики глобалізаційних проблем та глибокого дослідження концептуальних конструктів світ-системи.

Проекція компетентнісного підходу у площину наукового дослідження "Нелінійність розвитку світ-системи в умовах суспільної транзитивності" дозволить визначити імовірні тенденції розвитку світ-системи у майбутньому і спрогнозувати механізми адаптації індивідів та соціальних спільнот до якісно нових умов соціокультурної дійсності та впровадити їх у викладання навчальних курсів філософії, соціальної філософії, соціології, політології та ін.

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про освіту" компетентність визначено, як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [2]. У процесі проведення дослідження "Нелінійність розвитку світ-системи в умовах суспільної транзитивності" підвищувати професійно-педагогічну компетентність доцільно через реалізацію Національної рамки кваліфікацій, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341, якою визначено, що компетентність/компетентності – це здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості [3].

При цьому вітчизняний науковець Н. Сидорчук зазначає, що професійно-педагогічна компетентність – властивість особистості, що забезпечує розв'язання нею теоретичних і практичних задач та визначається через оцінку результатів її діяльності [4, с. 16]. Таким чином, у процесі дослідження буде реалізовано складові кваліфікаційного рівня Національної рамки кваліфікацій та загальнонаукової і теоретичної складової професійно-педагогічної компетентності. В свою чергу це дасть можливість досягнути мети та вирішити завдання, поставлені при проведенні наукового дослідження; написати дисертаційне дослідження, у якому буде розкрито вплив глобалізаційних процесів на нелінійність та нерівномірність розвитку світ-системи; через розвиток науково-дослідницьких умінь сформувати компетентнісні орієнтири діяльності дослідника як висококваліфікованого працівника.

Матеріали дослідження можуть бути використані для розширення змісту соціально-психологічних та навчальних дисциплін "Філософія", "Соціальна філософія", "Історія і наука філософії", "Політологія", "Соціологія", "Економіка" і спеціалізованих курсів "Глобалізація та глобалізаційні процеси". Опрацьовуючи матеріали дослідження науковці, студенти зможуть формувати загальні та фахові компетентності: навчальну, соціальну, загальнокультурну, інформаційну, хронологічну, просторову, логічну, аксіологічну.

Таким чином, наукове дослідження на тему "Нелінійність розвитку світ-системи в умовах суспільної транзитивності" є підґрунтям для підвищення професійно-педагогічної компетентності та особистого розвитку, формування рівня висококваліфікованого працівника, активної особистості, крім того проведене дослідження дозволить розширити зміст ряду дисциплін та сприятиме формуванню предметних компетентностей осіб, які їх вивчають.

Список використаних джерел та літератури

1. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Хосе Ортега-и-Гассет // Вопросы философии. – 1989. – № 3. – С. 119–154; №4. – С. 114–169.
2. Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 05 вересня 2017 р., № 2145-XIX / Законодавство України :

сайт – Електрон. дані і прогр. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>, станом на 25 листопада 2017 р.

3. Про затвердження Національної рамки кваліфікації [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р., № 1341 / Законодавство України: сайт – Електрон. дані і прогр. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>, станом на 25 листопада 2017 р.

4. Сидорчук Н.Г. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу. Теоретична частина. III модуль – Житомир, 2017.

Ventsel N. V. "Nonlinearity of the development of the world-system in conditions of social transitivity".

The article considers the competence approach to the study of the phenomenon of nonlinearity in the development of the world-system in conditions of social transitivity. It was found out that the projection of the competence approach into the scientific research "Nonlinearity of the world-system development in conditions of social transitivity" will allow to introduce knowledge of the possible tendencies in the development of the world-system and the mechanisms of adaptation of individuals and social communities to qualitatively new conditions of sociocultural reality

Keywords: competence, the world-system, social transitivity, global processes, non-linearit.

Венцель Н. В. Анализ проблемы нелинейности развития мир-системы в условиях общественной транзитивности в контексте компетентностного подхода.

В статье рассмотрен феномен нелинейности в развитии мир-системы в условиях общественной транзитивности в контексте компетентностного подхода. Выяснено, что проекция компетентностного подхода в плоскость научного исследования "Нелинейность развития мир-системы в условиях общественной транзитивности" позволит ввести в учебный процесс высшей школы знания о возможных тенденциях развития мир-системы и механизмах адаптации

индивидов и социальных общностей к качественно новым условиям социокультурной действительности.

Ключевые слова: компетентность, мир-система, общественная транзитивность, глобальные процессы, нелинейность.

УДК 378.1

Власюк Олександра Андріївна,
аспірант кафедри педагогіки,
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглянуто сутність та зміст професійної діяльності майбутніх учителів іноземної мови. У рамках дослідження розглянуто поняття готовності та компетентності як складових професійної діяльності.

Ключові слова: професійна діяльність майбутнього вчителя іноземних мов, готовність, компетентність.

Постановка проблеми. Інновації в системі вищої освіти, обумовлені духовним, інтелектуальним, соціально-економічним рівнем розвитку України, рекомендаціями Ради Європи і вимогами Болонської конвенції, висувають підвищені вимоги до професійно-педагогічної підготовки вчителя нової формації щодо володіння широким арсеналом новітніх методик і технологій навчання. На даний час відбуваються значні перетворення у всіх сферах соціального і духовного життя, у тому числі й у сфері вищої освіти. У зв'язку з цим особлива увага приділяється підготовці педагогічних кадрів, де головна роль відводиться формуванню готовності педагога до виконання професійної діяльності. До теперішнього часу результати багаторічних теоретичних та емпіричних пошуків у сфері професійної освіти педагога сформувався в науково обґрунтовану систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців. Як мета і результат підготовки майбутнього учителя до педагогічної діяльності, виступає

готовність до здійснення такого виду професійної діяльності.

Мета: здійснити теоретичний аналіз професійної діяльності майбутніх учителів іноземної мови.

Завдання: проаналізувати сутність та зміст професійної діяльності майбутніх вчителів іноземної мови, розглянути поняття «готовність» та «компетентності» як її складові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні положення фахової підготовки в системі вищої освіти України досліджували А. М. Алексюк, О. Є. Антонова, В. П. Беспалько, І. Д. Бех, С. С. Вітвицька, О. А. Дубасенюк, І. А. Зимняя, І. А. Зязюн, Л. І. Мацько, О. І. Пометун, О. О. Потєбня, О. М. Семенов, С. А. Яценко. У їх роботах розглядається теорія і практика формування методичної компетентності вчителя з іноземних мов, дається теорія обґрунтування критеріїв та ознак сформованості лінгвосоціокультурної компетенції майбутніх вчителів, аналізуються характерні риси інформаційно-пошукової компетентності вчителя іноземних мов. У науковій літературі лінгвістичного, психологічно-педагогічного та методичного характеру особлива увага приділяється розгляду шляхів формування професійної компетентності вчителя іноземної мови. Зокрема, в роботі Canale M; Swain M. "A theoretical framework for communicative competence" (1981) основна увага приділяється аналізу теоретичної бази формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. У педагогіці проблемі готовності фахівців до різних видів діяльності приділяється велика увага, у зв'язку із цим в останні десятиліття з'явилися цілий ряд педагогічних досліджень, присвячених питанням професійної підготовки і готовності студентів, – майбутніх учителів до різних видів діяльності.

На нашу думку, готовність – це внутрішній стан (здатність) особи, певною цілісністю, що є ознакою професійної кваліфікації, а також результатом цілеспрямованої підготовки. Готовність як складна психологічна характеристика, окрім необхідних знань, умінь і навичок, уключає не лише адекватні вимоги до професійної діяльності, якостей особи і здібностей, але й пізнавальні (розуміння професійних завдань, оцінка їх значущості і т. д.), мотиваційні (інтерес до професії, прагнення добитися успіху і под.) та вольові (подолання сумнівів, уміння

мобілізувати свої сили і так далі) компоненти, а отже, включає когнітивну, операційну та аксіологічну складові.

Дослідники виокремлюють такі види готовності: психологічну, моральну, практичну, професійну та ін. У педагогічній літературі широко вживаним є поняття "професійна готовність", яке часом ототожнюється з поняттям "професійна підготовка" і також має декілька значень. Найбільш поширеним є таке тлумачення: організувати щось, навчити тому, що необхідне, дати потрібні знання. Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання; це психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність [2, с. 288-289].

Науковці Н. Нікітіна та Н. Кислінська виділяють два види професійної готовності педагога:

- теоретична готовність педагога, що передбачає опанування системи загальнокультурних, загальнонаукових, спеціальних, педагогічних знань;

- практична готовність педагога, що відображає перелік умінь, що містяться у кваліфікаційній характеристиці умінь і навичок [3].

На думку Н. Волкової, педагогічна діяльність – вид соціокультурної діяльності, спрямованої на передачу накопичених людством культури й досвіду від старших поколінь молодшим, створення умов для їх усебічного гармонійного розвитку та підготовку до виконання певних соціальних ролей у суспільстві [1, с. 468].

Педагогічна діяльність є складною динамічною системою, яка містить певні структурні елементи і формується з відповідних компонентів. компоненти педагогічної діяльності – відносно самостійні функціональні види діяльності, кожен із яких охоплює групу вмінь, необхідних для реалізації певного виду педагогічної діяльності чи педагогічного заходу. Знання структури педагогічної діяльності допомагає уникнути неправильних рішень і дій [1, с. 472-476].

Метою педагогічної діяльності є створення умов для здійснення перспектив розвитку дитини як об'єкта і суб'єкта виховання. Реалізація мети виступає результатом педагогічної

діяльності, який діагностується зіставленням якостей особи дитини на початку педагогічної дії та після її завершення. Предметом педагогічної діяльності є організація взаємодії з вихованцями, направленої на засвоєння соціокультурного досвіду як основи та умови розвитку. У педагогічній діяльності виділяються як зовнішні, так і внутрішні мотиви. До зовнішніх відносять мотиви особистісного та професійного зростання, до внутрішніх – домінування, гуманістичну і соціальну спрямованість [4, с. 111].

Сучасний учитель іноземної мови повинен володіти такими компетентностями:

- громадянська – виявляється у здатності орієнтуватися в суспільно-політичному просторі держави;
- соціальна – здатність проектувати стратегії свого життя, індивідуумів, різних соціальних груп відповідно до усталених норм і правил соціальної взаємодії;
- загальнокультурна – полягає в культурі міжособистісних відносин, толерантності, знанні та використанні рідної та іноземних мов, застосуванні методів самовиховання, сприянні розвитку творчості;
- уміння вчитися – здатність уявляти, прогнозувати, досягати результатів діяльності;
- технологічна компетентність – здатність учителя орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати технічні та мультимедійні засоби;
- науково-методична – поінформованість у сфері освітніх інновацій, інтерактивного навчання, використання інформаційних освітніх технологій моніторингу та управління освітніми процесами;
- прогностична – здатність до визначення та втілення фахових проектів, аналізу партнерських відносин;
- комунікативна – об'єктивне сприйняття партнерів по взаємодії, знаходження адекватного стилю й тону спілкування [1, с. 487-487].

Існує думка, що компетентність інтегрує в собі такі аспекти: когнітивний (знання), операційний (способи діяльності і готовність до здійснення діяльності) та аксіологічний (наявність певних цінностей). Це пояснюється тим, що компетентний фахівець є індивідуальністю, здатною усвідомлювати і рефлексувати власні цінності, зіставляти,

оцінювати себе та інших [5]. У сучасній психолого-педагогічній літературі щодо проблеми професійної компетентності вчителя існують різні точки зору. Частіше за все дослідники визначають компетентність як одну із сходинок професіоналізму, тобто як систему знань, умінь, навичок, способів діяльності, психологічних якостей, необхідних учителю для здійснення педагогічної діяльності, виділяючи в структурі компетентності певний склад компонентів. ряд дослідників визначає професійну компетентність тільки через систему знань, умінь і навичок без урахування мотиваційно-потребнісної сфери особистості вчителя (В. Адольф, А. Вербицький, М. Кабардов, І. Котов, Н. Кузьміна та ін.).

Висновки. Отже, аналіз наукових досліджень у межах аналізованої проблеми дозволяє зробити висновок про те, що готовність майбутнього вчителя іноземних мов до реалізації професійної діяльності формується в процесі професійної підготовки і є одночасно процесом і результатом. Сьогодні багато науковців і педагогів усього світу працюють над тим, щоб удосконалити професійну підготовку майбутніх учителів і посилити роль учителя в суспільстві. Одним із важливих чинників цього є визначення вимог до майбутніх учителів іноземних мов, до їх професійної підготовки, яка повинна бути зорієнтованою на багатогранну майбутню професійну діяльність.

Список використаних джерел та літератури

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – 2-ге вид., доповн. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник / І. М. Дичківська. – 2-ге вид., доповн. – К. : Академвидав, 2012. – 352 с.
3. Никитина Н. Н. Введение в педагогическую деятельность : теория и практика / Н. Н. Никитина, Н. В. Кислинская. – М. : Академия, 2004. – 224 с.
4. Педагогика : конспект лекций / сост. М. Б. Кановская. – М. : АСТ : Полиграфиздат; СПб. : Сова, 2010. – 160 с.
5. Тизова О. С. Компетенции (основные смысловые напряжения) [Электронный ресурс] / О. С. Тизова. – Режим

доступа : http://gcon.pstu.ac.ru/pedsovet/programm/-section=13_8.htm.

Vlasyuk O. A. Professional activities of the future teacher of foreign languages.

In the article is discussed the essence and content of the professional activity of future teachers of a foreign language. In the framework of the research is considered the concept of readiness and competence as a component of professional activity.

Key words: *professional activity of the future teacher of foreign languages, readiness, competence.*

Власюк А. А. Профессиональная деятельность будущего учителя иностранных языков.

В статье рассмотрены сущность и содержание профессиональной деятельности будущих учителей иностранного языка. В рамках исследования рассмотрено понятие готовности и компетентности как составляющих профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *профессиональная деятельность будущего учителя иностранных языков, готовность, компетентность.*

УДК 94(477)«1920/1960»:929

Геча Олена Анатоліївна,
аспірант кафедри історії України
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У ХОДІ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

У статті розглянуто компетентнісний підхід до дослідження просопографічного портрету родини Рабіновичів у середині ХХ ст. З'ясовано проекцію компетентнісного підходу у площину наукового дослідження «Просопографічний портрет родини Рабіновичів у 20-60-х рр. ХХ ст.». Визначено основні групи компетенцій, яких потребує сучасне життя, шлях їх

застосування у процесі написання наукового дослідження.

Ключові слова: компетентнісний підхід, просопографічний портрет, компетенції, родина Рабіновичів.

Постановка проблеми. Однією з проблем сучасного суспільства є потреба його в компетентних, висококваліфікованих фахівцях, конкурентноспроможних на ринку праці. Основні нормативно-правові акти освітянської сфери, Закон України "Про освіту", Закон України "Про вищу освіту", Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2021 роки, визначають своїми цілями: творчий розвиток особистості майбутнього фахівця, формування основних видів його компетентності та забезпечення конкурентоспроможності та мобільності на ринку праці.

Загальною ідеєю компетентнісного підходу є освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретико-методологічних засад компетентнісного підходу здійснювали В. Байденко, Н. Бібік, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, О. Овчарук, О. Пометун, С. Раков, О. Савченко, А. Хуторський; впровадженню цього підходу у професійну підготовку фахівців значну увагу приділили А. Алексюк, В. Бондар, Н. Дем'яненко, В. Євдокимов, М. Лазарєв, В. Олійник, О. Романовський, В. Сидоренко, Т. Сорочан; шляхи модернізації освіти на компетентнісній основі розроблялися Б. Гершунським, Б. Ельконіним, Н. Кузьміною, А. Марковою, В. Сериковим, І. Фруміним [5, с. 232].

Враховуючи основні тенденції реформування сучасного освітнього процесу, набуває актуальності орієнтування наукових досліджень у різних сферах, в тому числі і досліджень історичного минулого України, саме у площину компетентнісного підходу.

Метою статті є обґрунтування застосування компетентнісного підходу у ході виконання наукового дослідження з історії України на тему "Просопографічний портрет родини Рабіновичів у 20-60-х рр. XX ст."

Завдання: визначення проблеми наукового дослідження "Просопографічний портрет родини Рабіновичів у 20-60-х рр.

XX ст."; розкриття шляхів підвищення рівня професійно-педагогічної компетентності через реалізацію загальнонаукової та дидактичної складової; введення матеріалів дисертаційного дослідження у науковий обіг, навчальний процес вищої навчальної школи та ін.

1.1. Виклад основного матеріалу. На межі XX–XXI ст. усе більшого значення набуває персоніфікація історії. В умовах масового розсекречення архівних документів та активного запровадження до наукового обігу нових джерел історикам та джерелознавцям стає доступним цінний матеріал просопографічного характеру. Він дає змогу створити "живі" портрети відомих людей, відтворити їх образи у сукупності позитивних і негативних сторін життєпису, не замкнутого у статичні межі "сухої" біографії.

У наш час інформатизації, створення віртуальних музеїв, бібліотек, мандрів все ж залишається місце для реального життя, спілкування із "живими", а не оцифрованими творами мистецтва, містами та країнами. Дві світові війни XX ст. мали фатальні наслідки для значної кількості людей, що мешкали у різних країнах та кінцях світу. Не менш жахливими вони були й для загальносвітової культурної спадщини, частина якої була безповоротно втрачена у полум'ї цих воєн. Проте, завдяки так званому суб'єктивному фактору, частково випадковості (коли потрібна людина з відповідною освітою та рівнем культури опинилась у необхідному місці у потрібний час), та іншим обставинам, вдалось врятувати витвори мистецтва, значимість яких для світової культури важко переоцінити. Навіть далеким від мистецтва людям відомі імена Рафаеля, Рембрандта, Рубенса, чий картини є гордістю і окрасою знаменитої колекції Дрезденської картинної галереї. Менш відоме ім'я нашого земляка Леоніда Волинського, завдяки якому безцінні музейні скарби не потрапили до розряду навіки втрачених.

У "Записках командуючого фронтом" маршал І. Конєв визначав, що шедеври врятовано завдяки "великому ентузіазму офіцера трофейної бригади за посадою і художника за освітою Л. Рабіновича" [2, с. 532-533]. Тривалий час його ім'я залишалось фактично напівзабутим як у СРСР, так і на Заході. Однією із причин такої ситуації є єврейське походження, адже у Радянському Союзі антисемітизм мав місце як на державному рівні, так і у побуті. Серед інших причин – неоднозначна оцінка

та ставлення, особливо на Заході, до специфіки радянського "порятунку" та поводження радянських військових у травні 1945 р. у Берліні та інших німецьких містах [1].

1.2. Об'єктом дослідження є події та особистості, пов'язані з родиною Рабіновичів.

1.3. Предмет дослідження: соціальна належність роду, його генеалогія, життєвий шлях та багатогранна діяльність представників єврейської родини Рабіновичів.

1.4. Мета дослідження на основі доступних джерел та літератури дослідити основні етапи життєвого шляху та багатогранну діяльність представників єврейської родини Рабіновичів у контексті основних подій та процесів довоєнного, воєнного та післявоєнного періоду в історії колишнього Радянського Союзу.

1.5. Для досягнення поставленої мети основна увага буде зосереджена на вирішенні наступних **завдань**:

- на основі аналізу виявлених джерел окреслити основні риси просопографічного портрета родини Рабіновичів;
- охарактеризувати вплив суспільно-політичних процесів 20-30-х рр. ХХ ст. у Радянському Союзі на життя та діяльність представників родини;
- з'ясувати долю єврейської родини Рабіновичів під час Другої світової війни (Голокост, в окупації, у бойових операціях, під час Руху Опору);
- упорядкувати історичний матеріал про життя та діяльність мистецтвознавця та письменника Леоніда Волинського;
- висвітлити проблеми післявоєнного періоду у СРСР, їх відображення у повсякденній і творчій діяльності відомих діячів родини Рабіновичів та їх друзів.

Якщо провести проекцію компетентнісного підходу у площину наукового дослідження "Просопографічний портрет родини Рабіновичів у 20-60-х рр. ХХ ст. ", то він буде виступати як підґрунтя підвищення рівня власної професійно-педагогічної компетентності.

Професійно-педагогічна компетентність (ППК) – властивість особистості, що забезпечує розв'язання нею теоретичних і практичних задач та визначається через оцінку результатів її діяльності [4, с. 6].

Отже, рівень ППК в ході наукового дослідження буде

підвищуватись через реалізацію двох складових: теоретичної (загальнонаукової) та практичної (дидактичної) (табл.1).

Таблиця 1

Загальнонаукова складова (теоретична)	Дидактична складова (практична)
- розширення інформаційної бази про особливості історичного періоду 20-60-х рр. ХХ ст., їх вплив на життя та діяльність населення Радянського Союзу; - формування апарату наукових термінів; - самовираження, самоосвіта, творчий пошук; - соціальна та професійна мобільність; - оцінка результатів дослідження з точки зору наукової новизни.	- збирання інформації; - уміння опрацьовувати різні види джерел: посібники, періодичні видання, каталоги, альбоми, щоденники, мемуари, листи, музейні матеріали, ілюстративні матеріали, архівні та его-джерела тощо; - формування навичок використання методів усної історії, методики дослідницької діяльності; - оцінка результатів дослідження з точки зору практичного використання; - оформлення та захист наукового дослідження.

У результаті реалізації загальнонаукової та теоретичної складової:

- буде досягнуто поставленої мети та завдань дослідження;
- створено ґрунтовну наукову працю, у якій буде всебічно розкрито внесок єврейської родини Рабіновичів у розвиток мистецтвознавства, культури, науки та політичного життя українських земель у складний період їх історії;
- через розвиток науково-дослідницьких умінь буде сформовано компетентнісні орієнтири діяльності дослідника як висококваліфікованого працівника.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані для розширення змісту навчальних дисциплін "Історія України ХХ ст.", "Уроки Голокосту", "Уроки толерантності", а також у краєзнавчих та галузевих музейних виставках тощо.

Опрацьовуючи матеріали дослідження студенти, учні, громадяни, зможуть формувати загальні та фахові

компетентності (навчальну, соціальну, загальнокультурну, інформаційну, громадянську; хронологічну, просторову, інформаційну, мовленнєву, логічну, аксіологічну).

Основні групи компетенцій, яких потребує сучасне життя:

- **соціальні**, пов'язані з готовністю брати на себе відповідальність, бути активним у прийнятті рішень, суспільному житті, урегулюванні конфліктів ненасильницьким чином, функціонуванні та розвитку демократичних інститутів суспільства;

- **полікультурні**, що стосуються розуміння несхожості людей, взаємоповаги до їх мови, релігії, культури тощо;

- **комунікативні**, що передбачають опанування важливими у роботі й суспільному житті усним і писемним спілкуванням, оволодіння кількома мовами;

- **інформаційні**, зумовлені зростанням ролі інформації в сучасному суспільстві й передбачають оволодіння інформаційними технологіями, вміннями здобувати, критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію;

- **саморозвитку та самоосвіти**, що пов'язані з потребою і готовністю постійного навчання як у професійному відношенні, так і в особистому та суспільному житті;

- компетенції, що реалізуються в прагненні й здатності до **раціональної продуктивної, творчої діяльності**.

У ході проведення наукового дослідження буде підвищено рівень власної професійно педагогічної компетентності шляхом застосування професійних фахових знань, умінь, навичок в процесі написання наукового дослідження, формування найбільш важливих якостей компетентного працівника: самостійність, дисциплінованість, комунікативність, потреба у саморозвиткові.

Е. Шорт характеризує кваліфікованого працівника як людину, яка знає основи наук, має відповідні навички та вміння, які необхідні для виконання психомоторних функцій професійних ролей, когнітивної і афективної діяльності, міжособистісного спілкування. При цьому також звертається увага на розвиток здатностей, знань, умінь, мотивів, ставлень, переконань і цінностей, які необхідні для компетентного виконання соціальних ролей і взаємодії із світом [3, с. 149].

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що

наукова робота над дослідженням просопографічного портрету родини Рабіновичів у 20-60-х рр. ХХ ст., стане підґрунтям для підвищення особистої професійно-педагогічної діяльності, сприятиме формуванню кваліфікованого працівника та соціально активної особистості, дозволить у майбутньому розширити зміст предметних дисциплін та буде сприяти формуванню предметних компетентностей осіб, які її вивчатимуть.

Список використаних джерел та літератури

1.Альтер И. Роль Дрезденской коллекции в военных и политических играх после Второй мировой войны [Електронний ресурс] / Забута спадщина – 6 березня – 2016. – Режим доступу : [lostart.org.ua /ua/ research / 373.html](http://lostart.org.ua/ua/research/373.html).

2.Конев И. С. Записки командующего фронтом 1943-1945 / И. С. Конев. – 2-е изд. – М. : Воениздат, 1981. – [Военные мемуары]. – С. 532-533.

3.Кришталь М. Професійно-педагогічна компетентність викладачів спеціальних дисциплін ВНЗ МНС України / М. Кришталь // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2012. – Ч. 3. – С. 147-157.

4.Сидорчук Н.Г. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу. Теоретична частина. III модуль – Житомир, 2016.

5.Ходань О. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ / О. Ходань// Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. – Вип. 29. – С. 232-235.

Gecha O. A. Increase of the level of professional and pedagogical competence in the course of scientific research on the history of Ukraine.

The article examines the competence approach to the study of the prosopographical portrait of the Rabinovich family in the middle of the 20th century. The projection of the competence approach into the plane of scientific research "Prosopography portrait of the Rabinovich family in the 20s-60s. XX century." The main groups of

competences, which modern life needs, the way of their application in the process of preparation of scientific research, are defined.

Keywords: competence approach, prosopografichny portrait, competence, family Rabinovich.

Геча Е. А. Повышение уровня профессионально-педагогического компетентности в ходе научного исследования по истории Украины.

В статье рассмотрено применение компетентностного подхода к исследованию просопографического портрета семьи Рабиновичей в середине XX в. Очерчено проекцию компетентностного подхода в плоскость научного исследования "Просопографичний портрет семьи Рабинович в 20-60-х гг. XX в.". Определены основные группы компетенций современной жизни, путь их применения в процессе подготовки научного исследования.

Ключевые слова: компетентностный подход, просопографичний портрет, компетенции, семья Рабинович.

УДК 159.923:159.923.33

Гуцуляк Олександра Павлівна,
аспірант кафедри теоретичної та практичної психології
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ЗВ'ЯЗОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ІНДИВІДУАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто сутність впливу індивідуально-психологічних особливостей особистості на професійну компетентність майбутніх спеціалістів. Подано результати аналізу науково-педагогічних джерел та перспектива врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості при професійному самовизначенні.

Ключові слова: професійна компетентність, професійне самоовизначення, індивідуальні відмінності особистості,

індивідуально-психологічні особливості, мотиви, внутрішні мотиви, зовнішня мотивація.

Вступ. В часи змін побудова демократичної незалежної української держави потребує підготовки нової генерації спеціалістів, які будуть професійно компетентними, активними громадянами і патріотами своєї держави, з високими моральними якостями, почуттям обов'язку і прагненням працювати задля розквіту нації і суспільства. Реальна дійсність вимагає достатньо розвинених компетентнісних якостей майбутніх фахівців.

Основна частина. Проблема впливу індивідуально-типологічних особливостей майбутніх спеціалістів на готовність до професійної діяльності в даний час стає особливо актуальною як у соціальному, так і в науковому плані. Соціально-економічні та політичні процеси, що відбуваються в українському суспільстві в останні роки привели до переоцінки значущості багатьох фундаментальних цінностей, зміни соціальних стереотипів та відношення що до індивідуальності особистості.

Поняття "компетентність" (лат. *competens* – відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі.

Проблеми професійного самовизначення молоді полягає, насамперед, в тому, що випадковий вибір професії призводить до небажаних наслідків: низької продуктивності праці, помилок і браку в роботі, низький рівень професійної компетентності, незадоволення і пригнічення стану людини (психічні і психосоматичні розлади), економічних втрат на перенавчання та перекваліфікацію. Натомість правильний і своєчасний вибір професії у шкільному віці: зменшує плінність кадрів, підвищує продуктивність праці, знижує вартість підготовки кадрів, підвищує професійну компетентність фахівців і установ, покращує якість життя.

Психологія на перших етапах свого розвитку була зосереджена на виявленні загальних закономірностей психічного, недооцінюючи при цьому своєрідності індивідуального. Кожен дослідник мав справу з індивідуальними варіаціями психічного, які спочатку розглядали як джерело помилок спостереження, експерименту,

а лише потім – як варіативність психічних проявів людини. Логіка розвитку науки привела до виокремлення диференціально-психологічного аспекту в психічних явищах. Відтоді, як людина розумна почала пізнавати навколишній світ і себе, вона усвідомила, що відрізняється від своїх близьких, а вони теж різняться між собою. Навіть у первіснообщинній спільноті існували люди – мисливці, збирачі, знахарі, вожді, кухарі, – які володіли особливими здібностями й особистісними властивостями. На всіх рівнях розвитку суспільства був поділ праці, в основі якого – визнання відмінностей між людьми, наявності у них абсолютно індивідуальних рис і здібностей. Індивідуалізація є властивістю всього живого.

У вищих тварин індивідуальні відмінності виявляються у всіх формах активності живих істот. Нерідко внутривидові відмінності перевершують міжвидові. Наприклад, розумний щур може в одній і тій самій ситуації діяти ефективніше, ніж нерозвинена мавпа, що стоїть вище від щура на еволюційній драбині. Очевидно, що відмінності між людьми можуть бути різючими, оскільки людина – вершина еволюції.

На сьогоднішній день вивченням індивідуальності займається диференціальна психологія. Поняття "унікальний", тобто "єдиний у своєму роді", основоположне для конструкта "індивідуальність" – центрального елементу науки про людські відмінності. При визначенні людської індивідуальності слід зауважати на неповторну своєрідність суб'єктивного світу людини; цілісність індивідуальності як системи, що саморозвивається, з властивими їй інтегральними ефектами (адаптивністю, оптимальністю, результативністю, компенсаторністю); об'єктивно реєстровані відмінності (індивідуальні, типологічні, групові) між людьми. Ці три ознаки визначають диференціально-психологічну специфіку вивчення такого феномену як людина унікальна (*Homo Unicus*).

Індивідуальні відмінності відображають багатство і мінливість людської природи, множинність і розмаїтість способів вираження загального в індивідуальному. Вони є одним із основних чинників, що пояснюють різноманітність форм поведінки індивідів в однотипних ситуаціях. До індивідуальних відмінностей належать базальні (властивості нервової системи, темперамент, характер, здібності, інтелект, установки) і програмувальні (мотиви, сенси, інтереси, світогляд

та ін.) властивості особистості, що визначають динаміку і зміст поведінки. Згідно з концепціями Б. Теплова, В. Небилицина, В. Мерліна, Б. Ананьєва, основні властивості нервової системи зумовляють динаміку процесів збудження і гальмування, що формують у своїх комбінаціях нейрофізіологічну основу різноманітних психологічних проявів з їх індивідуальними варіаціями.

Індивідуально-психологічні особливості – неповторна своєрідність психіки кожної людини. Індивідуальні особливості особистості найяскравіше виявляються в темпераменті, характері та здібностях, у пізнавальній, емоційній, вольовій діяльності, потребах та інших процесах.

Факт "відповідності – невідповідності" індивідуально-психологічних особливостей людини професійним вимогам досить важко оцінити і несуперечливо довести. Найбільш очевидними є докази "відповідності – невідповідності" людини до професії за параметрами фізичним і фізіологічними, тимчасових і просторових професійних обмежень, вимог до швидкості і точності дій, вмінню переносити фізичні перевантаження, невагомість, недолік рухів.

Психологічну основу мотивів вибору професії, поряд із потребами, становить активний інтерес до професії.

Виділяються такі групи мотивів: романтика професій, науково-пізнавальні мотиви, мотиви суспільної значущості професій, наслідування. В іншому випадку розглядаються: усвідомлення перспективності обраної професії, навчальний і позакласний інтереси, бажання бути корисним країні, вплив рідних і знайомих.

Узагальнюючи такі підходи до класифікації мотивів вибору професії, можна сказати, що при виборі професії людина керується: суспільною значущістю професії, престижем, заробітком, можливістю просування по службі тощо. Крім того, мотиви поділяються на зовнішні та внутрішні.

Внутрішній мотив вибору професії – її суспільна або внутрішня значущість; задоволення, яке приносить робота; можливість спілкування; керівництво іншими людьми.

Зовнішня мотивація – заробіток, прагнення престижу, страх осуду й невдач. М. Артюшина виділяє, залежно від змісту діяльності студента, такі групи мотивів (Артюшина М. В., 2007, с. 327-328): професійні (пов'язані з певною професійною

діяльністю), пізнавальні (пов'язані з отриманням знань), широкосоціальні (бажання зайняти певну позицію, роль у суспільстві, престижність), вузькосоціальні (прагнення мати статус у конкретній соціальній групі), процесуально-змістові (зацікавленість у самому процесі та змісті діяльності), матеріальні (можливість забезпечити себе матеріально), мотиви досягнення (прагнення досягти певних результатів у діяльності), утилітарні (прагнення отримати безпосередні переваги від діяльності чи уникнути небезпеки та покарань).

Висновок. Зазначене вище дозволило стверджувати, що дослідження впливу індивідуально-типологічних особливостей майбутніх фахівців на готовність до професійної діяльності, врахування у майбутніх фахівців індивідуально-типологічних якостей особистості, з метою виконання своєї професійної ролі є актуальним і перспективним у контексті вирішення завдань перебудови національної громадькості.

Список використаних джерел та літератури

1. Дьяченко М. И. Психология высшей школы : учеб. пособие / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, С. А. Кандыбович. – Мн. : Харвест, 2006. – 416 с.
2. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів у вищій школі : навч. посіб. / за ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. – К. : КНТУ, 2007. – 528 с.
3. Палій А. А. Диференціальна психологія [навч. посіб.] / К.: Академвидав, 2007. – 153 с.
4. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Борис Герасимович Ананьев. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1968. – 339 с.
5. Методы психологической диагностики / под ред. Л. Н. Собчик. – М., 1990. – 73 с.

Gutsulyak O.P. The connection of professional competence of future specialists with individual psychological peculiarities of personality.

In the article the essence of the influence of individual psychological peculiarities of a person on the professional competence of future specialists is considered. The results of the analysis of scientific and pedagogical sources and perspectives of taking into account individual-psychological peculiarities of a

person with professional self-determination are given.

Key words: professional competence, professional self-identification, individual differences of personality, individual-psychological peculiarities, motives, internal motives, external motivation.

**Гуцуляк А. П. Связь профессиональной
компетентности будущих специалистов с
индивидуально-психологическими особенностями
личности.**

В статье рассматривается сущность влияния индивидуально-психологических особенностей личности на профессиональную компетентность будущих специалистов. Представлены результаты анализа научно-педагогических источников и перспектив учета индивидуально-психологических особенностей личности при профессиональном самоопределении.

Ключевые слова: профессиональная компетенция, профессиональное самоидентификация, индивидуальные различия личности, индивидуально-психологические особенности, мотивы, внутренние мотивы, внешняя мотивация.

УДК: 595.768.23:57.023

Демідова Мирослава Ігорівна,
аспірант кафедри зоології,
біологічного моніторингу та охорони природи
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

МОРФОЛОГІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОДИНИ CURCULIONIDAE ФАУНИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто деякі особливості будови представників родини Curculionidae, що мешкають на територіях України. Неодноразово звертається увага на вплив факторів навколишнього середовища на процеси життєдіяльності довгоносиків. Представники родини Curculionidae розглядаються не лише як група комах, що

мешкає на територіях України, але й у ролі шкідників сільсько-господарськи культур.

Ключові слова: *Curculionidae*, головотрубка, статевий диморфізм, яйце, личинка, лялечка, імаго.

Жуки-довгоносики (*Coleoptera, Curculionidae*) – найбільша родина ряду твердокрилі, яка налічує понад 60 тисяч видів. За найрозповсюдженішою системою родина включає двадцять підродин. Свою назву вони отримали завдяки видовженій формі голови, яка нагадує хобот слона [10].

Переважає більшість видів цих жуків мешкають в регіонах з тропічним кліматом, але, з плином часу, комахи пристосовуються до нових кліматичних умов і мігрують, завойовуючи все нові території.

Велика кількість видів притаманна для фауни України. Спеціальні дослідження фауни жуків-довгоносики на території України в цілому не проводилися. Для встановлення видової різноманітності родини *Curculionidae* в Україні великий внесок зробив В.Ю. Назаренко. Вчений встановив, що на 2009 рік видовий склад природного заповідника «Михайлівська цілина» та прилеглих його територій становив 43 види жуків довгоносики[1]. Розробив анотовані списки довгоносикоподібних на територіях Дунайського біосферного заповідника та Луганського природного заповідника. Окрім цього було досліджено фауну жуків-довгоносики на територіях Шацького національного природного заповідника, Рівненського природного заповідника та «Медобори». У своїй дисертації Нікуліна Т.В. вперше розробила систематичний список жуків-короїдів на території України, який включав 122 види. [2].

В цілому, зовнішній вигляд довгоносики різняться в залежності від стадії розвитку комах і ентомологічної класифікації.

Розміри довгоносики варіюють у межах від 1мм до 4см, це дає змогу їм заселяти найрізноманітніші екологічні ніши - від насінин до стебел рослин[10].

Забарвлення та форма тіла різноманітна: сплюснуте (під *Cionus*), випукле (під *Orobittus*), видовжене (під *Larinus*), циліндричне (під *Lixus*), ромбоподібне (під *Curculio*), грушеподібне (під *Anthonomus*) [4].

Особливістю родини є зростання ротових органів, лобу, наличника, щік та горла у довгу головотрубку, на кінці якої розміщений ротовий отвір з усіма його придатками[10]. За допомогою головотрубки довгоносики не тільки харчуються, а й відкладають яйця глибоко в тканини рослин. За довжиною хоботка їх умовно поділяють на короткохоботні та довгохоботні.

З боків голови розміщуються фасеткові очі. Ротовий апарат гризучого типу[5]. До кінця головотрубки кріпляться колінчасті вусики (виняток - підродина *Apioninae*). Їх перший членик значно довший за інші. Його довжина рівна довжині головотрубки, вздовж бічних країв якої наявні канали, куди вкладається перший членик вусиків. На кінці вусиків у результаті розширення і вкорочення члеників утворюється так звана булава[10].

Представники родини мають різну здатність до польоту, так у короткохоботних надкрила часто зростаються, а крила редукуються, і вони втрачають здатність до польоту. Часом надкрила та інші частини тіла дуже сильно склеротизовані, що надає екзоскелету довгоносиків особливої міцності[10].

Іноді на надкрилах та інших частинах скелету утворюються різноманітні вирости та шипи. Дуже рідко тіло буває голе, загалом воно вкрите волосками і лусочками[5], які надають йому забарвлення та блиску. Довжина та колір ніг залежить від видової приналежності.

Для родини *Curculionidae* характерним є статеве розмноження та статевий диморфізм, тобто розміри самців і самок різняться. Як правило, самці менші за розмірами і мають коротшу головотрубку та вузьке черевце[3].

У життєвому циклі довгоносики проходять повне перетворення (метаморфоз), яке включає стадії яйця, личинки, лялечки та імаго[10].

Температура навколишнього середовища має великий вплив на розвиток довгоносиків. Найбільш сприятливою є проміжок від 20 до 30°C. При температурах нижче 5°C починається загибель жуків, а при -15°C комахи гинуть за добу[7].

Яйця молочно-білого кольору, овоїдної форми та видовжені. Розміри не перевищують 0,8-1 мм в довжину і 0,5-0,7мм в

ширину[7]. Довгохоботні довгоносики відкладають яйця в рослини де і проходить подальший розвиток.

При цьому самка за допомогою витягнутої головотрубки прогризає в субстраті заглибину, куди і відкладаються яйця, а згодом вона заливає отвір рідиною після охолодження якої утворюється пробка. В кожному подібному своєрідному інкубаторі може знаходитися від одного до декількох яєць. В цілому самка протягом життя відкладає до тисячі яєць, в залежності від видової приналежності та умов навколишнього середовища. Стадія розвитку яйця триває від 3-4 днів до місяця. На тривалість стадії також впливають вологість та температура субстрату[5].

Личинка не має ніг, пряма або має С-подібну форму. Дорзально потовщена або циліндрична. Довжина 3-12 мм. Забарвлення переважно має світлі відтінки зустрічаються червоно-коричневі. Кутикула має різноманітні щетинки і шипики, зазвичай маленькі. Однак в деяких випадках кутикулярні утворення добре розвинуті і слугують пересування личинки. Добре розвинута головна капсула. Хітиновий покрив голови має значно велику товщину навідмінно від власне-тіла личинки. Саме тому, голова значно темнішого кольору ніж усе тіло. Порівняно з імаго у личинки відсутні очі. Ротовий апарат гризучого типу. Вусики короткі або редуковані до злегка випуклої базальної мембрани, яка несе різні сенсорні відростки, волоски і конуси[4].

Передньогруди вкриті цілісним нотальним щитком. Черевце містить 10 сегментів. Останній не розвинутий, несе анальний отвір. На дев'ятому розташовуються прианальні пластинки, пересування та закріплення в субстраті[4].

Розвиток проходить як в наземних, так і підземних органах рослин, а також в плодах і насінні. Тривалість личинкової стадії становлять від 15-20 днів до 12 місяців у деяких видів. Личинка живиться тканинами рослин що її оточують[4].

Лялечка має світлі відтінки – біла або жовтувата. Розміри до 6 мм. Зовні лялечка схожа на імаго з добре вираженими зачатками головотрубки, ніг та крил[8]. Утворення лялечки відбувається в ґрунті або тканинах рослин, рідше на їх поверхні. Тривалість стадії лялечки варіює від декількох днів до тижня. [6].

Оскільки довгоносики є фітофагами і живляться майже

всіма відомими видами рослин, значна кількість їх видів вважаються шкідниками сільсько-господарських культур та запасів зерна і круп.

Великий сосновий довгоносик *Hylobius abietis* L. (Coleoptera: Curculionidae) є важливим шкідником соснових культур, створених на зрубках. Імаго великого соснового довгоносика пошкоджують під час додаткового й відновного живлення всі органи молодих саджанців сосни, а личинки розвиваються у підземних частинах пнів та всихаючих дерев, що ростуть на межі зі зрубом, а також у лісосічних залишках [9].

Серед шкідників, що ушкоджують цукрові буряки, велику групу становлять представники родини довгоносикових (Curculionidae), з якої найбільш шкодочинними є звичайний (*Bothynoderes punctiventris* Germ.), сірий (*Tanumecus palliatus* F.) та чорний (*Psaltidium maxillosum* F.) довгоносики. [10].

Отже з плином часу родина Curculionidae пристосовуються до нових кліматичних умов і поширюється на нові території. Видова приналежність даної групи комах, періодично збільшується на території України. Особливістю родини є зростання ротових органів, лобу, наличника, щік та горла у довгу головотрубку за якою їх поділяють на дві групи короткохоботні та довгохоботні. Життєвий цикл з повним перетворенням. Стадії розвитку різняться між собою морфологічно. На розвиток та процеси життєдіяльності впливають фактори навколишнього середовища. Представники родини Curculionidae завдають великої шкоди сільсько-господарським культурам у зв'язку зі способом харчування.

Список використаних джерел та літератури

1. Назаренко В. Ю. Жуки-довгоносики відділення Українського степового заповідника "Михайлівська цілина" та прилеглих територій / В. Ю. Назаренко // Вестник зоологии. – 2009. – № 22. – С. 36–50.

2. Нікуліна Т. В. Жуки-короїди (Coleoptera : Curculionidae : Scolytinae) південного сходу України: дис. на здоб. наук. ступеня кандидата біол. наук. – К., 2014. – 20 с.

3. Бей-Биенко Г. Я. Общая энтомология. – 3-е изд., доп. – М. : Высш. школа, 1980. – 416 с.

4.Васильев В. П. Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений в трех томах. – Том I. – Вредные нематоды, моллюски, членистоногие (Часть первая). / Коллектив авторов. / под ред. акад. В. П. Васильева. – К.: "Урожай", 1973. – 496 с.

5.Лер П. А. Определитель насекомых Дальнего Востока России. – Т. III. – Жесткокрылые, или жуки. – Ч.3 / под общ. ред. П. А. Лера. – Владивосток : "Дальнаука", 1996. – 556 с.

6.Мигулин А. А. Сельскохозяйственная энтомология / Мигулин А. А., Осмоловский Г. Е, Литвинов Б. М. и др. / под ред. Мигулина А. А. – 2-е изд., перероб. и доп. – М. : Колос, 1983. – 416 с.

7.Мордскович Я. Б. Справочник – определитель карантинных и других опасных вредителей сырья, продуктов запаса и посевного материала / Мордскович Я. Б., Соколов Е. А. / под ред. Поповича В. В. – М. : Колос, 1999. – 384 с.

8.Савковский П. П. Атлас вредителей плодовых и ягодных культур. – К. : "Урожай", 1990. – 90 с.

9.Єрошенко С. О. Хімічний захист соснових культур від великого соснового довгоносика / С. О. Єрошенко // Вісник Харківського національного аграрного університету. Серія "Фітопатологія та ентомологія". – 2014. – № 1-2. – 86 с.

10.<https://uk.m.wikipedia>.

Demidova M. I. Morphological and ecological features of the Curculionidae family of Ukraine.

In the article some features of the structure of representatives of the Curculionidae family living on the territory of Ukraine are considered. Repeated attention was paid to the influence of environmental factors on the processes of life of weevils. Representatives of the family Curculionidae are considered not only as a group of insects inhabiting the territory of Ukraine, but also as pest of agricultural crops.

Key words: *Curculionidae, rostrum, sexual dimorphism, egg, larva, pupa, imago.*

Демидова М. И. Морфологические и экологические особенности семейства Curculionidae фауны Украины.

В статье рассмотрены некоторые особенности строения

представителей семейства Cirsulionidae, обитающих на территории Украины. Неоднократно обращается внимание на влияние факторов окружающей среды на процессы жизнедеятельности долгоносиков. Представители семейства Cirsulionidae рассматриваются не только как группа насекомых, обитающих на территории Украины, но и в роли вредителей сельскохозяйственных культур.

Ключевые слова: *Cirsulionidae, головотрубка, половой диморфизм, яйцо, личинка, куколка, имаго.*

УДК 82.0

Єфремов Вадим Валерійович,
аспірант кафедри українського
літературознавства та компаративістики
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ОБРАЗУ-ТОПОСУ ЗБРОЇ У ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ ЛІТОПИСУ "ПОВІСТЬ МИНУЛИХ ЛІТ"

В статті досліджено функціонування образу-топосу зброї, як окремої одиниці з "автономним світом" у літописі "Повість минулих літ". З'ясовано його походження та ємність парадигми. Проведено аналіз функціонування топосу зброї в тексті літопису.

Ключові слова: *топос, військовий топос, топос зброї, функціонування топосу, художній простір.*

"Повість минулих літ" є не лише джерелом історії Київської Русі, а й видатним літературним твором. Ця стародавня пам'ятка вже протягом кількох століть привертає увагу вчених-медієвістів.

Постановка проблеми. Актуальною категорією, котру на наш погляд, доцільно використовувати для вивчення давніх текстів є топос – ментальна, мовна, семіотична одиниця, яка відображає діалектику загального та індивідуального, підсвідомого, архетипного та культурного. Перенесення літературознавчого аналізу на рівень топосів, як бачимо,

відкриває нові простори для дослідника.

Стан дослідження. Українські студії про "Повість минулих літ" були започатковані М. Максимовичем, продовжені І. Вагилевичем та М. Костомаровим. В українській медієвістиці другої половини ХХ – поч. ХХІ ст. робіт спеціально присвячених першолітопису було створено обмаль – в Україні користувалися результатами досліджень російських учених і перекладачів. Особливої уваги заслуговує хіба що фундаментальна праця Л. Махновця над "Літописом Руським" (Іпатіївський список), текст якого він переклав сучасною українською мовою і подав сотні коментарів, у тому числі і до "Повісті минулих літ". Вивчення естетичної природи давнього письменства та дослідження проблеми організації простору у художньому творі продовжується і нині: П. Білоус, С. Аверинцев, В. Бичков, О. Дьомін, О. Конявська.

Як окрема одиниця з "автономним світом", образ-топос зброї у "Повісті минулих літ" не був об'єктом спеціальних наукових досліджень. З'ясування його походження, ємності парадигми та функціонування загалом мотивує **актуальність** пропонованого дослідження. Активізація досліджень під кутом зору топології, аналіз образів-топосів у пам'ятках XI–XII ст. переконливо показують важливість, необхідність і перспективність такого дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати функціональне призначення топосу зброї в тексті літопису "Повість минулих літ", з'ясувати його художні особливості.

Топос зброї, що експлікує військові мотиви, став невід'ємною частиною давньої української літератури. Закорінений ще в античному світогляді, топос зброї був не лише елементом культури слов'янського народу, а й свідчив про його приналежність до ширшої системи, якою є цінності світової спільноти. Працюючи над створенням образу князів, літописець часто використовував один з найстаріших топосів світової літератури, розвиваючи його сталі сенси й насичуючи його новою релігійною семантикою.

Про оригінальність і самобутність реалізації топосу зброї в літописі "Повість минулих літ" можна говорити з точки зору зовнішнього вигляду представленої зброї. Слова, які маркують конкретні види зброї, в переважній більшості тексту літопису вживаються в прямому значенні. Визначення, що

характеризують образи зброї актуалізують асоціативні семи слів, описуючи зовнішній вигляд: «*оружжі ясному*» [4, с. 88]; приналежність: «*од іншого оружжя свого*» [4, с. 114], «*мечем своїм*» [4, с. 587]; боєздатність: «*вийшли, оружившись, проти греків*» [4, с. 108], «*і меча наголо в руці його*» [4, с. 587]. Йдеться також про внутрішнє наповнення і символіку цього топосу, який був у набагато більшій мірі чинником універсалізації та інтеграції, ніж диференціації української та світової літератур.

Перша згадка про зброю у слов'янських племен стосується недатованої частини літопису. В ньому описано одну з історій ворогування між собою племен хозарів та полян: «*Недобра [се] данина, княже. Ми здобули [її] однобічним оружжям, себто шаблями, а сих оружжя обоюдогоstre... мечі*» [4, с. 52]. З цього фрагменту ми дізнаємося про те, що поляни володіли більш модернізованою зброєю – мечами – видом холодної зброї із прямим клинком, призначеним для рубання або уколу. Елементом бінарної опозиції «Своєї» і «Чужої» зброї виступає зброя хозарів: шабля – рід лезової зброї, характерною особливістю якої є вигнутий довгий однолезовий клинок з вигином у бік обуха. Літописець протиставляє ці два види зброї, які несуть символічне значення – їх леза є символ майбутньої військової доблесті полян. Поляни використовували мечі з двома лезами, а хозари шаблю з одним лезом. Опозиція два і один призводить до кількісної переваги на користь полян, які в майбутньому «*будуть брати данину і з нас, і з інших земель*» [4, с. 52].

Одна з функцій топосу зброї в "Повісті минулих літ" – це функція елемента клятви. Під час переможного походу Олега на Грецію у 907 році він уклав мир з цесарями Леоном і Олександром та змусив їх платити данину. На підтвердження миру представники сторін, що уклали угоду, повинні були присягнутись за своїми звичаями. Русичі клялися «по руському закону»: «*Клялися ті оружжям своїм, і Перуном, богом своїм, і Волосом, богом скоту. І утвердили вони мир*» [4, с. 84]. На метафізичному рівні зброя уособлює силу богів, гідність, лідерство, вищу справедливість, світло. мужність, пильність. Невипадково руські князі присягаються Перуном – покровителем князівського роду, богом-громовержцем, богом війни. Атрибутом зображення Перуна також була зброя.

Також після походу 907 року Олег використовує свій щит як маркер території, яка підкорилася князю: *«повісив [Олег] щита свого на [Золотих] воротах, знаменуючи побіду»* [4, с. 85]. Олег обирає саме щит, а не будь-яку іншу частину своїх обладунків. Щит – заслона для захисту воїна від удару холодною зброєю, один з найстаріших видів озброєння. Олегів щит – заслона для ворогів Цесарограду, які хочуть напасти, і він покликаний захищати місто.

Як спосіб оплати данин, топос зброї був поширений ще за часів Ігоря. В записі 945 року літописець описує причину повторного походу на древлян князя: *«Сказала дружина Ігореві: «Отроки Свенельдові вирядилися оружжям і одежею, а ми – голі. Піді-но, княже, з нами по данину, хай і ти добудеш, і ми»* [4, с. 124].

Одна з функцій образів середньовічної зброї в «Повісті минулих літ» – це функція речі-характеристики. При створенні портрета князя образ зброї не експлікував бойових мотивів, натомість був необхідним атрибутом елементу образу воїна-князя готового захищати батьківщину. У записі 971 року таку функцію виконував меч, подарований греками Святославу. Спочотку послали від цесаря, щоб задобрити князя *«поклали перед ним золото й наволоки»*. Князь навіть не зацікавився цими дарами, про що було повідомлено цесарям. Тоді вони вирішили подарувати Святославу *«меч та іншу зброю»*. Коли князь побачив ці дарунки, він *«узявши, став любитися [ним], і хвалити, і дякувати цесареві»* [4, с. 166].

Топос зброї функціонував як засіб вимірювання довжини території. Зокрема про це дізнаємося при описі облоги князем Володимиром міста Корсуня 988 року: *«і став Володимир з одного боку города в гавані, на віддалі одного польоту стріли од города»* [4, с. 230]. Місто було в облозі, але взяти Володимиру його не вдавалось. Йому допоміг Анастас Корсунянин, який *«стрілив, написавши на стрілі: «За тобою, зі сходу, є колодязі, з яких іде вода по трубі»* [4, с. 230]. Тут ми бачимо, що зброя може виступати засобом комунікації між військами. За допомогою зброї передавалася інформація, яка відігравала важливу роль в ході битв.

У попередніх фрагментах зброя є цілком матеріальним предметом, але автор також згадує в літописі і духовну зброю – *«оружжя хресне»*. Літописець радить жити всім так, як жив

отець Феодосій Печерський: *«укріпившись оружжям хресним, і вірою непоборною, і божою поміччю»* [4, с. 480]. Це оружжя є вищим від мечів чи списів – воно свідчення Божої прихильності до людей, і той, хто користується «оружжям хресним», обов'язково переможе.

Топос зброї може бути складовою містичних подій. У записі 1111 року повідомляється, що під час битви Святополка, Володимира та Давида з половцями їм на допомогу був посланий ангел: *«І падали половці перед військом Володимировим, невидимо биті ангелом, як це бачило багато людей, і голови летіли, невидимо зітнуті, на землю»* [4, с. 593]. Тут топос зброї незвичайний – «ясне оружжя ангела». Містична зброя була і у «небесних вершників» в місті Єрусалимі. Літописець описує історію з Біблії, коли в Єрусалимі: *«Зненацька по всьому городу протягом сорока днів [стали] з'являтися в повітрі [вершники], що гасали на конях, при оружжі, маючи золоту одіж. І полки [їх] з'являлися з усіх боків, і потрясали вони оружжям»* [4, с. 383]. Це опис небесного знамення, який предвіщав напад війська Антіоха на Єрусалим.

На останніх сторінках літопису ми можемо дізнатись, як виникла зброя у людства. Літописець наводить запис з «Хроніки великого викладу» і пояснює, що перша кована зброя з'явилася у єгиптян: *«упали кліщі з неба. [І] стали [єгиптяни] кувати оружжя, бо раніше від того вони палицями і камінням билися»* [4, с. 615]. Тут ми простежуємо еволюцію від первісної зброї – каміння та палиці до кованої зброї. Також у літописі згадано першу вогнепальну зброю – грецький вогонь. Під час походу Ігоря на греків в 941 року між ними відбулася морська битва, під час якої греки застосували горючу суміш, що дало їм перевагу над русичами: *«Але Феофан, [сановник Романа], зустрів їх у човнах з вогнем і став пускати вогонь трубами на човни руські». Застосування такого виду зброї викликало здивування у воїнів: «Таке, як ото блискавка, що на небесах, — казали вони, — греки мають у себе, і, її пускаючи, палили ... нас. І через се не подолали ми їх»* [4, с. 109]. Це говорить про велике досягнення грецького війська – удосконалення зброї, що давало нові можливості для ведення бою.

Висновки. Аналіз системи топосу зброї в рамках художнього простору літопису «Повість минулих літ» дозволяє окреслити його функціональну роль:

1) **Зброя** – сукупність технічних пристроїв та засобів для ураження сил противника.

2) **Зброя** – елемент пророцтва.

3) **Зброя** – елемент клятви.

4) **Зброя** – данина.

5) **Зброя** – елемент характеристики героя розповіді.

6) **Зброя** – маркер території.

7) **Зброя** – міра довжини.

8) **Зброя** – засіб комунікації, спосіб передачі інформації.

9) **Зброя** – елемент містичних подій.

Топос зброї відігравав важливу роль у тих записах «Повісті минулих літ», віссю яких було ставлення літописця до героїв битв. Здійснений аналіз цих фрагментів дозволяє стверджувати, що вони становлять реалізацію топосу зброї у різних версіях, покликаних, зокрема, виразно передати колорит доби Київської Русі, продемонструвати, окрім конвенційних значень цього мілітарного мотиву (атрибути воїна), додатковий зміст: встановлення зв'язку нових поколінь з історією; неперервність лицарської традиції; успадковування від покоління до покоління історичної та громадянської свідомості; символізація душевного і психічного стану героя (молодості, мужності, активності, перемоги й поразки, героїчної смерті чи принизливої капітуляції тощо); символізація ініціаційного перевтілення юнака на благородного воїна.

Список використаних джерел та літератури

1. Аверинцев С. Поэтика ранневизантийской литературы / С. С. Аверинцев. – М. : Наука, 1977. – 209 с.
2. Білоус П. В. Актуальні питання української літературної медієвістики / Петро Білоус. – Житомир, 2009. – 246 с.
3. Білоус П. Світло зниклих світів (художність літератури Київської Русі) / Петро Білоус. – Житомир, 2003. – 160 с.
4. Літопис Руський / за Іпатським списком переклав Л. Махновець. – К. : Дніпро, 1989. – 591 с.

Yefremov V. V. Functional Appointment of the Appearance of the weapons in the artistic space of the chronicle "Povist minulih lit".

The purpose of the image of the topos of the weapon, as a separate unit with the "autonomous world" in the chronicle "Povist

minulih lit" was investigated in the Saty. The origin and capacity of the paradigm is found out. An analysis of the operation of the topos of weapons in the text of the chronicle is carried out.

Keywords: *topos, military topos, topos of weapons, topos of functioning, artistic space.*

Ефремов В. В. Функциональное назначение образа-топоса оружия в художественном пространстве летописи «Повесть временных лет».

В статье исследовано назначения образа-топоса оружия, как отдельной единицы с «автономным миром» в летописи «Повесть временных лет». Выяснено его происхождение и емкость парадигмы. Проведен анализ функционирования топоса оружия в тексте летописи.

Ключевые слова: *топос, военный топос, функционирование топоса, топос оружия, художественное пространство.*

УДК 517.548.4

Коломієць Таміла Юріївна,
*аспірант кафедри математичного аналізу
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)*

ЗНАХОДЖЕННЯ РОЗВ'ЯЗКІВ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ В ЧАСТИННИХ ПОХІДНИХ ТА ЇХ СИСТЕМ ЗА ДОПОМОГОЮ МОНОГЕННИХ ФУНКЦІЙ НА ВІДПОВІДНИХ АСОЦІЙОВАНИХ АЛГЕБРАХ

У статті розкрито суть методу знаходження розв'язків диференціальних рівнянь в частинних похідних та систем таких рівнянь за допомогою моногенних функцій на відповідних асоційованих алгебрах. Зроблено висновок щодо важливості даного підходу в контексті науки і практики. Висунуто пропозиції щодо подальших перспектив даного дослідження.

Ключові слова: *диференціальні рівняння в частинних похідних (ДРЧП), моногенні функції, алгебри, умови Коші-Рімана.*

Постановка проблеми. При вивченні фізичних, біологічних та економічних процесів, як правило, виникає потреба побудови для них адекватних динамічних математичних моделей та дослідження їх властивостей. У багатьох випадках поняттю "математична модель процесу" відповідають деякі цілком визначені диференціальні рівняння (ДР) або системи диференціальних рівнянь (СДР) (звичайних чи в частинних похідних), розв'язки яких дозволяють з певною точністю описати даний процес. Досить часто такі ДР, а особливо системи ДРЧП, не піддаються дослідженню класичними методами і для знаходження їх розв'язків потрібно розвивати нові підходи. Одним із таких підходів є метод, що ґрунтується на використанні властивостей диференційованих (або моногенних) функцій на комутативних алгебрах.

Аналіз попередніх досліджень. У роботах П. Кетчума [1], І. П. Мельниченка [2], І. П. Мельниченка, С. А. Плакси [3] досліджувалися розв'язки багатовимірною рівняння Лапласа. Узагальнення такого методу на широкий клас ДРЧП з постійними коефіцієнтами зроблено в [4].

В [5] і [6] цей метод застосовується для знаходження розподілу одновимірною блукання частинки в Ерлангівських середовищах 2-го і 3-го порядків відповідно. У роботі [7] метод узагальнено на ДРЧП з лінійно залежними змінними коефіцієнтами.

Мета статті – проаналізувати суть методу знаходження розв'язків ДРЧП та їх систем за допомогою диференційованих функцій на асоційованих алгебрах та його застосування для отримання розв'язків рівнянь певних галузей науки.

Виклад основного матеріалу. *Диференціальні рівняння* – це рівняння, що встановлюють залежність між незалежними змінними, числами, невідомими функціями та їх похідними. Якщо шукана функція є функцією однієї змінної, то ДР називається *звичайним*. Якщо шукана функція залежить від двох і більше змінних, то ДР має назву *диференціальне рівняння в частинних похідних*.

Система диференціальних рівнянь – сукупність ДР з шуканими функціями.

Моногенна функція – це функція гіперкомплексної змінної, яка має скінченну за Гато похідну. У випадку комплексної функції комплексної змінної моногенність функції

еквівалентна її диференційованості в сенсі комплексного аналізу, тобто, якщо така функція моногенна в деякій області, то в кожній точці цієї області справедливі *умови Коші-Рімана*, що є важливими в даному підході.

Алгебра або гіперкомплексна система – це лінійний простір, операція множення елементів якого задовольняє аксіоми асоціативності та дистрибутивності відносно додавання. Це частинний випадок загальної алгебри (розділу математики, який вивчає аксіоматично впроваджені алгебраїчні структури), об'єктами вивчення якої є елементи довільної природи (групи, кільця, поля і модулі), на відміну від алгебраїчних виразів, що вивчаються в "шкільній" алгебрі. Прикладами алгебр є системи дійсних чисел $\mathbb{R}$, комплексних чисел $\mathbb{C}$, подвійних чисел $\mathbb{W}$, дуальних чисел $\mathbb{D}$, кватерніонів $\mathbb{Q}$, октоніонів $\mathbb{O}$ (алгебра Келі). Крім алгебр скінченної розмірності досліджуються нескінченновимірні алгебри, зокрема банахові алгебри, які активно розвивались І. М. Гельфандом, М. А. Наймарком, С. М. Мазуром та іншими алгебраїстами.

Слід відмітити, що важливість гіперкомплексних систем для можливих застосувань була відома давно. Наприклад, комплексні числа застосовувались у гідродинаміці, літакобудуванні, антенній техніці, квантовій фізиці та інших галузях. За допомогою функції Жуковського розраховували форму крила літака таку, щоб він тримався у повітрі [8]. Дуальні числа застосовувались в теорії гвинтів та при описанні руху твердих тіл [9]. Кватерніони описують повороти тривимірного простору і використовуються у 3D-моделюванні, симуляторах.

Останнім часом активно досліджуються властивості моногенних функцій на гіперкомплексних системах та їх застосування для дослідження ДР. Метод знаходження розв'язків ДРЧП за допомогою моногенних функцій бере свій початок із добре відомого факту: дійсна і уявна частини комплексної аналітичної функції є гармонічними функціями, тобто є розв'язками двовимірного ДР Лапласа. Суть методу полягає у знаходженні узгодженої з ДР комутативної алгебри та побудові моногенної функції на відповідному підпросторі цієї алгебри, використовуючи умови типу Коші-Рімана.

Перед нами стоїть проблема поширення такого алгебраїчного методу на випадок некомутативних алгебр та

узагальнення на системи ДРЧП. Виконання деяких умов, які справджуються для комутативних алгебр, вже перевірено для некомутативних алгебр. Також доведено теорему про знаходження лінійної комбінації розв'язків системи ДРЧП. Далі, використовуючи цю теорему та описаний алгебраїчний метод, будемо шукати самі розв'язки системи ДРЧП.

Важливість даного методу полягає в тому, що він дозволяє знаходити розв'язки ДРЧП у випадках, для яких традиційні методи неефективні. Зокрема, І. П. Мельниченко та С. А. Плакса знайшли розв'язки СДР, яка описує просторово стаціонарні потенціальні соленоїдальні поля з осьовою симетрією. Нами були отримані розв'язки мультителеграфних рівнянь, які є щільністю перехідних ймовірностей випадкового блукання в ерлангівському середовищі на прямій. Властивості моногенних функцій на комутативних алгебрах активно досліджуються у роботах В. С. Шпаківського, О. Ф. Геруса.

Висновки. Дослідження ДРЧП за допомогою моногенних функцій на алгебрах іноді дають можливість ефективно знаходити розв'язки цих рівнянь та описувати їх характеристики. Розв'язування ДРЧП та систем ДРЧП з використанням комутативних і некомутативних алгебр дають можливість одержувати розв'язки задач математичної фізики, теорії випадкових процесів та інших розділів науки, де використовується математичне моделювання.

З методичної точки зору, одержані результати та розвинуті методи можуть бути використані при вивченні ДРЧП та для застосувань до дослідження ДРЧП.

Список використаних джерел та літератури

1. Ketchum P. W. A complete solution of Laplace's equation by an infinite hypervariable / P. W. Ketchum // American Journal of Mathematics. – 1929. – No. 51. – P. 179-188.

2. Мельниченко И. П. Алгебры функционально-инвариантных решений трехмерного уравнения Лапласа / И. П. Мельниченко // Укр. мат. журн. – 2003. – Т. 55, № 9. – С. 1284-1290.

3. Мельниченко И. П. Коммутативные алгебры и пространственные потенциальные поля / И. П. Мельниченко,

С. А. Плакса. К.: Інститут математики НАН України, 2008. – 230 с.

4. Pogorui A. A. Solutions for PDEs with constant coefficients and derivability of functions ranged in commutative algebras / A. A. Pogorui, R. M. Rodríguez-Dagnino, M. Shapiro // Math. Meth. Appl. Sci. – 2014. – Vol. 37, No. 17. – P. 2799-2810.

5. Pogorui A. The distribution of random evolutions in Erlang semi-Markov media / A. Pogorui // Theor. of Stoch. Process. – 2011. – Vol. 17, No. 1. – P. 90-99.

6. Kolomiets T. The distribution of random motion with Erlang-3 sojourn times / T. Kolomiets, A. Pogorui, R. M. Rodríguez-Dagnino // Random Operators and Stochastic Equations. – 2015. – Vol. 23, No. 2. – P. 67-83.

7. Pogorui A. A. Solutions of some Partial Differential Equations with variable coefficients by properties of Monogenic functions / A. A. Pogorui, R. M. Rodríguez-Dagnino // Український математичний вісник. – 2016. – Vol. 13, No. 1. – P. 103-113.

8. Лаврентьев М. А. Методы теории функций комплексного переменного / М. А. Лаврентьев, Б. В. Шабат. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит., 1973. – 749 с.

9. Диментберг Ф. М. Винтовое исчисление и его приложения в механике / Ф. М. Диментберг. – М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит., 1965. – 200 с.

Kolomiets T. Yu. Finding of solutions of partial differential equations and their systems using monogenic functions in the proper associated algebras.

In the article the method of finding of solutions of partial differential equations and their systems is presented. The monogenic functions on the proper associated algebras were used. A conclusion about importance of this approach in the context of science and practice is done. Propositions are given about the further prospects of this research.

Keywords: *partial differential equations (PDEs), monogenic functions, algebras, terms of Cauchy-Riemann.*

Коломиец Т. Ю.

Нахождение

решений

дифференциальных уравнений в частных производных и их систем с помощью моногенных функций на соответствующих ассоциированных алгебрах.

В статье раскрыта сущность метода нахождения решений дифференциальных уравнений в частных производных и их систем с помощью моногенных функций на соответствующих ассоциированных алгебрах. Сделан вывод о важности данного подхода в контексте науки и практики. Выдвинуты предположения о дальнейших перспективах данного исследования.

Ключевые слова: дифференциальные уравнения в частных производных (ДУЧП), моногенные функции, алгебры, условия Коши-Римана.

УДК 37.1

Магдич Тетяна Павлівна,
аспірант кафедри лінгвометодики
і культури фахової мови
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ОСОБИСТІСНА ЯКІСТЬ ПЕДАГОГА В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті розглянуто сутність та зміст поняття креативності як визначальної особистісної якості педагога в умовах українськомовного профільного навчання дітей з особливими потребами. Подано результати аналізу науково-педагогічних джерел та перспективного досвіду використання методів, засобів та технологій креативного мислення на уроках української мови.

Ключові слова: креативність, комунікативна компетентність, профільне навчання, діти з особливими потребами.

На етапі формування нової української школи педагогічна діяльність учителя-предметника має передусім велике

соціальне значення, бо йдеться про формування людської особистості. Розвиток продуктивних сил суспільства значною мірою залежить від здійснюваного школою і вчителем цілеспрямованого розвитку прогресивних творчих сил особистості.

Діалектичний характер педагогічного процесу, постійний розвиток учнів, їх індивідуальні відмінності потребують від педагога творчості, врахування умов, які складаються в освітньому процесі. Творчо працюючий педагог перевіряє та аналізує власний досвід, вивчає і використовує все краще з чужого, шукає і знаходить нові, кращі, раціональні освітні технології.

Під час цього безпосереднього контакту вчитель впливає на учнів не лише своїми знаннями, а й властивими йому психолого-особистісними якостями, мовнокомунікативними здібностями. Другою після комунікативності, більшість педагогів-науковців виділяють креативність. Поняття "креативність" у сучасних тлумачних словниках української мови визначається як "творча, новаторська діяльність"; – здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходячи від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації [1].

З-поміж ознак, що характеризують креативну людину, педагоги та психологи виокремлюють такі, як: 1) інтерес до складного, незвичного; 2) відкритість до нових знань та ідей, здатність захоплюватися; 3) вміння поставити проблему та шукати різні оригінальні шляхи її вирішення — дивергентне мислення [7].

Різні аспекти проблеми формування креативності у процесі вивчення української мови висвітлено багатьма сучасними дослідниками в галузях української лінгводидактики та теорії і методики професійної освіти (Л. Мацько, Т. Донченко, М. Вашуленко, О. Біляєв, А. Скуратівський, О. Семенов, О. Горошкіна, Н. Гавриш, І. Кочан, С. Караман, А. Струганець, Т. Симоненко, В. Пасинок, С. Яворська, А. Барановська, К. Плиско, І. Передрій, Н. Голуб, В. Дорож, І. Дроздова, Н. Тоцька, О. Кучерява, Ю. Тельпуховська, К. Климова, Ж. Горіна, А. Бурман, А. Первушина, І. Тимченко, А. Мірошніченко, Н. Костриця, В. Каліш, В. Собко, М. Стахів, А. Златів, Т. Лобода та ін.).

У книзі "Українська мова в освітньому просторі" Л. Мацько акцентує увагу на ролі мови у процесі формування креативності як життєво необхідної якості фахівця-інтелектуала: "У вихованні рис творчої особистості інтелектуальної еліти — професіоналів-пошуковців — та формуванні їх життєвої стратегії важливе місце займають у єдності мовна освіта та мовне виховання, мовна культура і мовна поведінка" [13]. Професійна діяльність компетентного учителя завжди є творчою.

Спираючись на дослідження К.Я. Климової, педагогічну творчість креативної мовнокомунікативної особистості учителя ми розуміємо як сукупність таких професійно спрямованих видів діяльності:

- мовне навчання та мовне самонавчання, інноваційна професійна діяльність (ефективне застосування традиційних та інноваційних технологій у процесі формування в учнів знань з української мови, умінь і навичок їх застосування у процесі спілкування; безперервна потреба підвищити рівень своєї мовнокомунікативної компетенції);

- наукові дослідження у культуромовній площині (підготовка навчальних проектів, публікації у фахових виданнях, доповіді та виступи на семінарах, конференціях, на засіданнях методичних об'єднань учителів, педрадах, зборах);

- популяризація української мови, боротьба за чистоту мовлення носіїв у процесі комунікації (зокрема з учнями, колегами-вчителями, студентами-практикантами, працівниками освітнього закладу, представниками державних установ та громадських організацій тощо);

- творча аматорська діяльність у літературних та театральних студіях, об'єднаннях (участь у літературних читаннях, упорядкування збірників учнівських віршів, публікації власних поетичних та прозових творів тощо). Інтегрований характер креативності як особистісної якості вчителя відобразився у її структурі. Структура креативності вчителя, окрім ознак, притаманних будь-якій креативній особистості, передбачає характеристики, зумовлені специфікою педагогічної діяльності [10, с. 350].

Сучасна концепція національної освіти ставить перед учителем української мови чітку вимогу: сприяти формуванню національномовної особистості, яка характеризується

свідомим ставленням до мови, розвиненим мовленням, мисленням, інтелектом. Під час навчання мають бути створені умови для позитивного розвитку, психологічного комфорту, творчої реалізації.

Система профільної освіти в старшій школі поки що перебуває в стадії становлення. Значні напрацювання в цій царині мають і теоретики, і практики. На сьогодні вже вироблено концептуальні засади переходу до профільного навчання в старшій школі, проте вони спираються на надпредметний матеріал, тобто, практично не розглядаються крізь призму конкретики кожного з предметів шкільного курсу.

Своєрідність профільного навчання мови в старших класах полягає в розмежуванні філологічного (у межах суспільно-гуманітарного напрямку) та нефілологічного профілів [17].

Провідна ідея концепції полягає у створенні умов для формування комунікативної компетентності випускника профільної школи, що передбачає вміння вільно, комунікативно доречно користуватися українською мовою в різних життєвих ситуаціях, насамперед у подальшому професійному спілкуванні, акумулювати в собі національні мовні традиції, комунікативну етику, поважати й шанувати мову свого народу.

Організація навчання української мови в різних типах шкіл зумовлена передусім загальнодидактичними принципами як основними положеннями функціонально-технологічної організації навчання, що стають основою для лінгводидактичних принципів і в тісному зв'язку регулюють процес навчання мови в цілісності, зумовлюючи, зокрема, оптимальний вибір і поєднання методів, засобів і форм навчання.

Проблема формування комунікаційної компетентності учнів з особливими потребами в умовах здобуття профільної середньої освіти є малодосліджуваною та потребує вивчення. У загальноосвітніх закладах цей процес має інклюзивний характер, а в інтернатних – інтегрований. Учні останніх мають особливі потреби, процес соціально-психологічної адаптації є значно складнішим, та мають місце серед проблем мовні та мовленнєві порушення. Звідси й необхідність у пошуку методів, прийомів та засобів україномовної освіти та формування у них комунікативної компетентності саме в

умовах здобуття профільної середньої освіти, оскільки становлення успішної мовної особистості та її подальша професійна, соціальна реабілітація є важливою складовою з-поміж формування ключових компетенцій загалом.

Діти з фізичними вадами, які проявляються зовні певними соматичними порушеннями (наприклад, ДЦП, поліомієліт і т.д.) почувають себе "неправильними", іншими і піддаються з боку інших людей стигматизації (stigma – та, що кидається в очі, ознака паталогії). Стигматизація – це процес приписування негативних рис або виділення із суспільства засобом дискримінації через наявність у людини ознаки певного відхилення від соціальних норм. Стигматизації піддаються ті фізичні риси, які не відповідають культурним стандартам тіла [16, с. 124].

Внаслідок маргіналізації та стигматизації у дітей-інвалідів часто розвивається почуття неповноцінності, яке впливає на весь життєвий шлях особистості. Інколи наявність вади як зовнішнього прояву соматичного порушення може бути причиною невротичних і особистісних порушень, які цілком вписуються в психодинамічну концепцію консервативних і психосоматичних порушень [16, с. 132].

Зміни в когнітивній та емоційній сфері є найбільш характерними для людей з обмеженими фізичними можливостями. В структурі їх особистості чітко простежується фобічний компонент. Страх може бути цілком обґрунтованим, але в значній мірі вони перебільшені і самонавіянні, мають парадоксальний характер: одночасно відображають актуальний і можливий стан людини. Так, дитина може страждати від дефіциту спілкування, відчувати страх самотності і одночасно боятись передбачуваних зіткнень з іншими людьми [16, с. 144].

Щодо комунікативних характеристик таких осіб, слід зазначити, що тут справа теж не без паталогії. Оскільки ці люди мають недостатнього розвинене мовлення (через брак потреби у спілкуванні), характеризуються замкнутістю, ніби ховаються у вакуум, не підпускаючи до себе досить близько, тому варто досить сильно постаратись, щоб така людина відкрилась.

Найперше, що страждає у таких осіб, – це емоційно-вольова сфера, яка стає ядром усіх внутрішніх і зовнішніх негараздів. Саме ці порушення та відхилення, особливості психічного

стану відображені в мовній свідомості даної категорії людей, що є мало дослідженою проблемою на сьогодні.

У формуванні світогляду людей з обмеженими фізичними можливостями чільне місце належить мові.

Основна суть методів формування комунікативної компетентності полягає в тому, що вони спрямовані не на відтворення і складання синтаксичних конструкцій за зразком чи виконання традиційних мовленнєвих завдань (репродуктивних, творчих), а на ситуативне породження мовлення для вираження особистих думок і почуттів у процесі живого обговорення. Мета застосування методів цієї групи – навчити ефективно спілкуватися в різних соціальних ситуаціях. Для їх функціонування характерна співпраця суб'єктів навчання – робота в парах, групах під керівництвом учителя.[12, с. 202]

Проведення занять з розвитку зв'язного мовлення неможливе без оновлення методів навчання та продуктивних навчальних технологій, до яких належить технологія розвитку креативного мислення. Застосування цієї технології, формування креативного мислення в учнів вимагає від педагога теж високого рівня креативності.

Креативне мислення – складний процес, який починається з ознайомлення з інформацією, а закінчується нестандартним прийняттям рішення.

Креативне мислення вчителя української мови проявляється як:

1) високий рівень професійно спрямованих знань (зокрема з української мови);

2) інформаційно-комунікаційну та естетичну культуру;

3) здатність бачити і точно формулювати суть педагогічної проблеми, пропонувати ефективний нестандартний спосіб її вирішення, прогнозувати результати, оперативно й оригінально реалізувати задум;

4) досконале володіння засобами української літературної мови у процесі творчої професійно-комунікативної діяльності;

5) відчуття емоційної насолоди від творчої суспільно корисної діяльності,

6) рефлексію як критичне ставлення до свого рівня професійної мовнокомунікативної компетенції і стимул до подальшого самовдосконалення [10].

Розвиток креативного мислення необхідний не лише для навчання, а й для життя, яке ставить перед людиною відкриті завдання [9].

Формуючи креативність учнів з особливими потребами на уроках з курсу української мови, вчителю слід урахувувати декілька факторів: 1) психологічні особливості внаслідок особистісних та психосоматичних порушень; особливості юнацького віку як визначального періоду соціалізації особистості; 2) досвід творчої діяльності в період навчання в основній ланці, сформований на уроках, факультативних заняттях та позакласних заходах з української мови; 3) індивідуальний креативний потенціал майбутнього педагога.

На етапі осмислення та рефлексії під час опрацювання теми з розвитку зв'язного мовлення був застосований нестандартний метод «Шість капелюхів креативного мислення».

Клас об'єднується в шість груп. Кожна група «приміряє свій капелюх», висловлюючи шість точок зору на одну і ту ж проблему. Методика адаптована у навчальному середовищі, де знаходились учні умовно здорові та учні з особливими потребами (особи з фізичними вадами) тобто до кожної з шести груп входили особи з особливими потребами.

1. *«Білий»* – *статистичний* (констатуються факти по проблемі, без їх обговорення).

2. *«Жовтий»* – *позитивний* (висловлюються позитивні моменти).

3. *«Чорний»* – *негативний* (група висловлює негативні моменти по проблемі, яка вивчається).

4. *«Синій»* – *аналітична* (проводиться аналіз: група відповідає на питання: Чому? Навіщо? У зв'язку з чим?)

5. *«Зелений»* – *творча* (можна висловлювати найбільш «бредові» ідеї і пропозиції).

6. *«Червоний»* – *емоційна* (група сформулює свої емоції, які вони отримали при роботі з матеріалом).

Кожну точку зору учитель коментує або доповнює власною думкою і графічно відображає на дошці або на слайдах, що стимулює їх уявно-зорову діяльність та допомагає узагальнювати думку. Після чого пропонується написати есе. Досить ефективна художня форма рефлексії – написання есе.

Це вільне письмо на задану тему.

Есе – це твір невеликого розміру, який розкриває конкретну тему і має підкреслене суб'єктивне трактування, вільну композицію, орієнтація на розмовне мовлення, здатність до парадоксів. Якщо робота відбувається на уроці, наперед обговорюються часові рамки її виконання: 5, 10, 15, 20 хвилин. В залежності від мети написання автор відбирає і вміст. В будь-якому разі – художня форма міркування, підштовхує учня звернутися до власного, можливо і протилежного, досвіду.

При цьому створювані в мові уявлення – висловлення власного бачення запропонованої проблеми є концентрацією об'єктивного соціального, культурно-історичного та національного досвіду мовців. Нас зокрема цікавить порівняння соціального досвіду в мові людей з обмеженими фізичними можливостями на фоні здорових осіб. Під час роботи в групах учні з особливими потребами брали активну участь в обговоренні проблемного питання, а деякі і «приміряли капелюх» тобто відстоювали точку зору відповідної групи.

Під час проведення такої нестандартної форми роботи, створивши невимушену психологічну атмосферу, об'єднавши у спільну команду обидві категорії учнів, ми посприяли формуванню мовнокомунікаційної компетентності, зокрема розвитку зв'язного мовлення в обох формах усному та писемному.

Проведене дослідження відкриває нові можливості лінгвістичного, психологічного, психолінгвістичного аналізу одного з фундаментальних рівнів відображення дійсності. Якісна і кількісна інтерпретація даних експерименту дозволяє не тільки вивчити "уявно-вербальну мережу", яка відображає організацію мовної здатності людини.

Таким чином, у людей з обмеженими фізичними можливостями дещо відмінне від сприйняття здорових реципієнтів. Це спричинене, насамперед, особливістю їх психічного розвитку та формування емоційно-вольової сфери. Фізичні вади, які у багатьох наявні вже від народження, дійсно лишають свій відбиток на психіці, тому їх сприйняття вирізняється з-поміж інших. Проаналізувавши всі висловлювання (усні та писемні), ми отримали фрагмент мовної картини світу людей з фізичними обмеженнями на фоні здорових осіб, які перебувають з ними в одній соціальній групі

(одногрупники).

Через власні висловлення виявляється індивідуальний, неповторний світ носія мови, з їх допомогою з'ясовується ставлення мовця до навколишнього середовища, адже мова, що є формою існування думки, охоплює всі сфери індивідуального та суспільного життя людини, є невід'ємною частиною людської природи. І ми ставимо нові задачі змінювати через мовні засоби сприйняття особливих учнів на позитивніше, формувати креативно мислячу особистість.

Виховати творчу особистість може лише творчий вчитель. Тому творчого, креативного рішення потрібно вимагати не лише від учнів, але й від учителя.

Переваги комунікативних нестандартних методів у тому, що вони можуть бути орієнтовані на одночасний розвиток основних навчально-предметних навичок (усного і писемного мовлення, читання, аудіювання, граматичних, інтонаційних та інших) у процесі дидактичного спілкування; мовний матеріал подається в контексті реальної, емоційно-забарвленої ситуації, яка сприяє швидкому й міцному запам'ятовуванню тематичних відомостей з мови, формуванню вміння комунікативно мотивовано висловлювати міркування [12, с. 202].

Використання різноманітних технологій – це моменти створення атмосфери доброзичливості й порозуміння, зняття з душі дитини почуття страху, спосіб зробити її розкутою, навіяти впевненість у своїх силах, налаштувати на успіх, виявити здібність до творчості.

Нетрадиційні форми проведення уроків дають можливість не тільки підняти інтерес учнів до досліджуваного предмета, а й розвивати їх творчу самостійність, навчати роботі з різними джерелами знань.

Такі форми проведення занять «знімають» традиційність уроку, оживляють думку. Однак необхідно відзначити, що занадто часте звертання до подібних форм організації навчального процесу недоцільно, так як нетрадиційне може швидко стати традиційним, що, в кінцевому рахунку, призведе до падіння в учнів інтересу до предмета. Розвиваючий і виховний потенціал нетрадиційних форм уроку можна охарактеризувати за допомогою визначення наступних цілей навчання: формування в учнів інтересу і поваги до предмету;

виховання культури спілкування і потреби в практичному використанні знань; розвиток інтелектуальних і пізнавальних здібностей, розвиток ціннісних орієнтацій, почуттів та емоцій учня.

Список використаних джерел та літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2004. — 1440 с.
2. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія / Олена Миколаївна Горошкіна. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : ВЦ "Академія", 2009. – [2-е видання, доповнене]. – 376 с. (Альма-матер).
4. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Флорій Сергійович Бацевич // К. : Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).
5. Бацевич Ф. С. Філософсько-методологічні засади сучасної лінгвістики : спроба обґрунтування / Флорій Сергійович Бацевич // Мовознавство. – 2006. – № 6 (238). – С. 27-33.
6. Горошкіна О. М. Методика навчання української мови взагаліноосвітніх навчальних закладах III-го ступеня природничо-математичного профілю : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Олена Миколаївна Горошкіна. – Херсон, 2005. – 425 с.
7. Енциклопедія освіти / Акад пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
8. Закон України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні" // Відомості Верховної Ради України. – № 21. – 1991. – 34 с.
9. Когут І. О. Інноваційні технології навчання української мови і літератури. – Тернопіль : Астон, 2005. – С. 153-154.
10. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : [монографія]. – Житомир : РУТА, 2010. – 562 с.

11. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство : проблема мовних картин світу // Мовознавство. – 2004. – № 5-6. – С. 17-22.
12. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі : теорія і практика : [монографія]. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. – 420 с.
13. Мацько А. І. Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник [для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
14. Сучасний тлумачний словник української мови : 50 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В.Дубічинського. – Х. : ВД "ШКОЛА", 2006. – 832 с.
15. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник / О. І. Пометун, А. В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2003. – 192 с.
16. Шипицына Л.М. Психология детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Шипицына Л. М., Мамайчук И. И. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004.– 368 с.
17. Концепція мовної освіти (проект) // [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.google.com.ua/search?q=концепція+українськомовної+освіти+проект&rlz=1C1A0HY_enUA749UA749&oq=концепція+українськомовної+освіти+проект&aqs=chrome..69i57j24987j0j8&source – 14. 12. 2017 р. – Загол. з екрану.

Magdych T. P. Creativity as qualificatory personality quality of teacher in the conditions of Ukrainian-language profile studies of children with the special requirements.

In the article essence and maintenance of concept of creativity are considered as qualificatory personality quality of teacher in the conditions of Ukrainian-language profile studies of children with special necessities The results of analysis of scientifically-pedagogical sources and perspective experience of the use of methods, facilities and technologies of the креативного thinking are given on the lessons of Ukrainian.

Keywords: *creativity, communicative competence, profile studies, to put with the special requirements.*

Магдич Т. П. Креативность как определяющее личностное качество педагога в условиях украиноязычного профильного обучения детей с особыми потребностями.

В статье рассмотрены сущность и содержание понятия креативности как определяющего личностного качества педагога в условиях украиноязычного профильного обучения детей с особыми потребностями. Представлены результаты анализа научно-педагогических источников и перспективного опыта использования методов, средств и технологий креативного мышления на уроках украинского языка.

Ключевые слова: *креативность, коммуникативная компетентность, профильное обучение, дети с особыми потребностями.*

УДК 374.7.091:377.36:33

Марченко Олександр В.

АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

У статті проаналізовано андрагогічні складники формування лідерських якостей менеджерів; розглянуто основні теоретичні підходи щодо визначення структури лідерських якостей особистості, автором представлено модель формування лідерських якостей майбутніх менеджерів туристичної індустрії.

Ключові слова: *особистість, якість, лідерські якості особистості, компоненти особистості, модель формування, андрагогічний підхід, освіта дорослих.*

В умовах сучасного світу здатність впливати на людей,

вправно організовувати працю є надзвичайно важливою. Лідерство – це здатність впливати на індивідумів та групи людей, щоб спонукати їх діяти і працювати задля досягнення мети.

Становлення молоді відбувається в умовах, коли природний потяг до самоствердження, успіху стикається зі зростаючою конкуренцією, високими вимогами до особистості на ринку праці. Потрібні такі якості, які дозволять людині успішно інтегруватися в складне соціальне середовище, бути лідером в своєму житті. Безперечно, для того щоб цілеспрямовано працювати в цьому напрямі, педагогам насамперед необхідно знати, що являють собою лідерські якості особистості, в чому їхня структура.

Згідно особистісної теорії лідерства, кращі з керівників володіють певним набором спільних для всіх особистісних якостей. Можна стверджувати, що якщо ці якості могли б бути виявлені, люди могли навчитися виховувати їх у собі і тим самим ставати ефективними керівниками. Деякі з цих вивчених якостей – це рівень інтелекту і знань, вражаюча зовнішність, чесність, здоровий глузд, ініціативність, високий ступінь впевненості у собі.

Однак, вивчення особистісних якостей продовжує давати суперечливі результати. Лідери, як правило, відрізняються інтелектом, потягом до знань, надійністю, відповідальністю, активністю, соціально-економічним статусом. Але в різних ситуаціях лідери виявляли різні особистісні якості. Вченими був зроблений висновок, що людина не стає лідером лише завдяки тому, що володіє певним набором особистісних якостей.

Поведінковий підхід створив основу для класифікації стилів керівництва і стилів поведінки. Це стало серйозним внеском і важливим інструментом розуміння складностей лідерства. Згідно поведінкового підходу, ефективність визначається не особистісними якостями керівника, а скоріше манерою його поведінки відносно підлеглих.

Однак, більш пізні дослідження показали, що до двох факторів – особистісних якостей людини і стилю керівництва – додаються ще і ситуативні фактори, як то якості підлеглих, вплив середовища, інформованість лідера, що впливають на ефективність керівництва. В сучасній педагогічній науці існує

багато теорій лідерства, робляться спроби виокремити типи лідерів, описати ефективного лідера тощо.

Метою статті є визначення структури лідерських якостей особистості майбутніх менеджерів туристичної індустрії, представлення моделі формування лідерських якостей менеджерів туризму вищої школи школи.

Виклад основного матеріалу. Вікова періодизація інтелектуального розвитку дорослих свідчить про те, що ступінь сприйняття засобів педагогічного впливу в різних вікових періодах неоднаковий. Зріла людина потребує подальшого розвитку й корегування пізнавальних психічних процесів і психологічної підтримки у процесі навчання. Як відомо, педагогічний процес включає навчання і учіння. Навчання здійснюється викладачем за всіма законами процесу пізнання. Учіння здійснюється тим, хто вчиться. При цьому доросла людина навчається для вирішення важливої життєвої проблеми і досягнення конкретної мети, тому прагне до самореалізації, до самостійності й самокерування. Тому процес навчання дорослого студента має бути організований у вигляді спільної діяльності того, кого навчають, і того, хто навчає, на всіх його етапах: планування, реалізації, оцінювання і, певною мірою, корекції.

Виходячи з цього, С. Змєєв визначив основні андрагогічні принципи, які покладені в основу теорії навчання дорослих, а саме:

1. Принцип самостійності навчання, що втілюється у положення про те, що самостійна діяльність тих, хто навчається, є основним видом навчальної роботи дорослих студентів. Під самостійною діяльністю розуміється не проведення самостійної роботи як виду навчальної діяльності, а самостійне здійснення організації процесу свого навчання.

2. Принцип спільної навчальної діяльності передбачає спільну діяльність слухача з викладачами, а також з іншими учасниками щодо планування, реалізації, оцінювання і корекції процесу навчання.

3. Принцип опори на досвід слухачів – дорослих людей, виходячи з якого життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід того, хто навчається, використовується як одне з джерел їх навчання.

4. Принцип індивідуалізації навчання, відповідно до якого

кожен, хто навчається, спільно з тим, хто навчає, а в деяких випадках і з іншими студентами, створює індивідуальну програму навчання, що орієнтована на конкретні власні освітні потреби й цілі їх навчання, а також враховує досвід, рівень підготовки, психофізіологічні, когнітивні особливості того, хто навчається. Ідея освіти дорослих з урахуванням індивідуальних особливостей належить Дж. Д'юї та Е. Ліндеману, які висловлювали думку щодо необхідності навчання дорослих з опорою на їхній досвід і спрямованість на досягнення практичних цілей [7, с. 13-15].

5. Принцип системності навчання передбачає дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і оцінювання результатів навчання.

6. Принцип контекстності навчання передбачає, що навчання спрямоване на конкретні, життєво важливі для дорослого цілі, орієнтоване на виконання ним соціальних ролей або вдосконалення особистості, будується з урахуванням професійної, соціальної, побутової діяльності того, хто навчається, його просторових, часових, професійних, побутових факторів або умов.

7. Принцип актуалізації результатів навчання передбачає невідкладне застосування на практиці набутих дорослим студентом знань, умінь, навичок, якостей.

8. Принцип елективності навчання передбачає надання тому, хто навчається, певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання, а також тих, хто з ним навчається.

9. Принцип розвитку освітніх потреб, відповідно до якого оцінювання результатів навчання здійснюється, по-перше, шляхом виявлення реального ступеня засвоєння навчального матеріалу і визначення тих матеріалів, без засвоєння яких не можливе досягнення поставленої мети навчання; по-друге, процес навчання будується за цілями формування у фахівців морської галузі нових освітніх потреб, конкретизація яких здійснюється після досягнення певної цілі навчання.

10. Принцип усвідомленості навчання означає усвідомлення тим, хто навчається, і тим, хто навчає, всіх параметрів процесу навчання і своїх дій щодо організації процесу навчання.

При андрагогічному підході можливі різні методи навчання:

- експозиційні: зміст навчання організований і представлений (експонується) стороннім джерелом (викладачем, лектором, підручником, фільмом і т.п.);

- управлінські: лідери (керівники дискусій, керівники ігор, автори навчальних програм) організують і направляють навчальний процес таким чином, щоб той, хто навчається, досягнув передбачених цілей;

- пошукові: зміст навчання не визначений цілком і повністю заздалегідь, оскільки навчальний процес містить у собі й постановку проблеми, і пошук її розв'язання. У цьому випадку, той, хто навчається, відбирає і формує інформацію, зміст навчання й необхідний досвід з метою вивчити проблеми й знайти їх розв'язання. Як результат пошуку, виникають нові питання й проблеми. Головною метою даного методу навчання є залучення, тих, хто навчається, в розумову діяльність. У цьому випадку сприйняття змісту навчання або інформації відбувається одночасно, у процесі: «мислення – вивчення проблеми – розв'язання проблеми». Останні методи найбільш адекватні завданням андрагогічної моделі навчання [6; с. 86]. Основним видом навчання дорослих вважається навчання у групі колег.

Зупинимося детальніше на основних позиціях андрагогічного підходу під час формування лідерських якостей майбутніх менеджерів туристичної індустрії. Умови взаємодії передбачають активність обох сторін, хоча можливі різні ступені її прояву. Взаємодія у навчальному процесі проявляється у співробітництві як формі спільної, спрямованої на досягнення загального результату діяльності та спілкуванні [2, с. 308].

Вона може реалізовуватися в різних формах: на лекціях, практичних та семінарських заняттях, під час індивідуальних консультацій, на конференціях, при розробці спільних проектів тощо. Разом з тим часто спостерігається формальне досягнення навчальних цілей у рамках педагогічного процесу, коли викладач та слухачі фактично не взаємодіють між собою, обмежуючись мінімально необхідними ресурсами. У сучасних умовах значно розширилися можливості зацікавленої,

професійно орієнтованої взаємодії викладача та слухача завдяки новим формам організації навчальної діяльності – індивідуальній і самостійній роботі та використанню активних методів навчання, таких як ділові ігри, тренінги, історії з життя, дискусії тощо. У будь-якому варіанті кожний учасник акту взаємодії має безліч можливостей реалізувати свою суб'єктну активність, продемонструвати позицію, виявити ставлення до оточуючого середовища.

Можливості застосування діалогічної взаємодії досить широкі. Передусім, звернімо увагу на таку традиційну форму організації навчального процесу як лекція. На зміну інформаційній та роз'яснювальній її функціям прийшла розвивальна, в основі якої лежить проблемність у подачі матеріалу. На лекції стали широко застосовувати діалогічні прийоми взаємодії – запитання до слухачів, пропозиції до порівняння, надання можливостей вибору виду завдання, способу виконання, звернення до минулого досвіду слухачів, організація моментів оцінювання та самооцінювання, прогнозування можливостей застосування тих чи інших знань на практиці.

Систематичними повинні бути обговорення зі слухачами мотивації до вивчення тієї чи іншої теми, актуалізація досвіду та проблем, акцентування уваги на тому, що відомо з цієї теми і що б хотіли дізнатися нового, надання можливостей зворотнього зв'язку. Така форма організації навчання вимагає від викладачів уміння слухати і чути, виокремлювати у розповіді слухачів раціональне зерно, надавати йому належної емоційної та когнітивної ваги, бути уважним до будь-якого прояву зустрічної активності. У такому вигляді лекція не лише оснащує викладача певною сумою знань, але й дає дещо більше – розширює горизонти самопізнання, надає додаткові можливості до самовираження тощо. Діалогічність взаємодії передбачає, що викладач щиро зацікавлений спільною діяльністю і готовий до партнерства. І.О. Зимня зауважує: "Чим старші за віком учні, тим швидше буде пройдений шлях становлення по-справжньому спільної діяльності та досягнута партнерська взаємодія у навчальному процесі" [2, с. 321].

Специфічно андрагогічним підходом в організації професійної освіти можна вважати конференції – форму навчання, за якої слухачі діляться власним досвідом,

обговорюють актуальні питання організації навчального процесу. На відміну від лекцій, вони у своїй суті несуть діалогічну форму взаємодії. Сприяють таким організаційно-педагогічним підходам: завчасне створення (бажано зі слухачами) програми конференції, підготовка матеріалів до виставки, індивідуальна робота зі слухачами щодо виступу, підготовка наочних посібників, теле- та відеосупроводу. Але головне в організації таких конференцій – це атмосфера. Кожний з учасників має відчувати щирий інтерес до себе як до особистості, професіонала і бути переконаним, що оточуюче середовище не несе для нього ніякої загрози. Дотримання таких умов гарантує відкритість до сприйняття нових ідей, готовність ділитися своїми відчуттями та думками, налаштованість на подальше професійне вдосконалення.

Сучасні підходи до реалізації ідеї про діалогічну взаємодію конкретно втілюються в інтерактивних методах навчання. Зупинімося детальніше на дискусії. Дискусія (від лат. *Discussio* – розгляд, дослідження) – це публічне обговорення чи вільний вербальний обмін знаннями, судженнями, ідеями з приводу якогось спірного питання чи проблеми. У якості методу дискусія використовується в різних видах навчання: семінарах, тренінгах, під час лекцій. Будучи своєрідною технологією, дискусія сама охоплює інші методи та прийоми, такі як "мозковий штурм", аналіз ситуацій тощо. Щоб дискусія була ефективною, важливо в її організації дотримуватися таких основних правил: забезпечувати почерговість у виступах; сприяти реалізації права кожного на власну, відмінну від викладача, думку; орієнтувати учасників на чіткість та обґрунтованість аргументацій; налаштовувати всіх учасників насамперед на відкриття істини, а не на самопрезентування тощо [4, с. 23-28].

Висновки. Андрагогічні засади формування лідерських якостей у майбутніх менеджерів туристичної індустрії надають більші можливості для успішної навчальної діяльності, розвитку особистості як слухача, так і викладача, активно і реально приймати участь у плануванні, реалізації, оцінюванні і корекції процесу навчання, впливати на зміст, форми і методи навчання, контролювати організацію навчання, адаптувати до своїх індивідуальних потребностей і особливостей. Тобто, зробити навчання строго

індивідуалізованим, адресним, чітким і функціональним.

Список використаних джерел та літератури

1. Вербицкий А. Психолого-педагогические основы образования взрослых: контекстный поход // Новые знания. – 2001. – № 1. – С. 3.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 1999. – 384 с.
3. Змеев С. И. Андрагогика : основы теории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеев. – М. : Персэ, 2003. – 206 с.
4. Клокар Н. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу / Н. Клокар // Післядипломна педагогічна освіти. – 2008. – № 2. – С. 23-28.
5. Лук'янова Л. Б. Концепція освіти дорослих в Україні / укл. Лук'янова Л. Б. – Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2011. – С. 4.
6. Перетятко В. В. Роль гри як організаційної форми навчання у підготовці студентів до педагогічної практики : [зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету]. – Бердянськ: БДПУ, 2009. – № 1. – С. 161-166 (Педагогічні науки).
7. Протасова Н. Андрагогічна ідея і післядипломна освіта : постановка проблеми // Шлях освіти. – 1998. – № 3. – С. 13-15.

Marchenko O. V. Andragogicheskyy bases of formation of leadership qualities of the future managers of the tourist industry.

The article analyzes the andragogical components of the formation of leadership qualities of managers; the main theoretical approaches to determining the structure of leadership qualities of the individual are considered, the author presents the model of forming leadership qualities of future managers of the tourism industry.

Key words: *personality, quality, leadership qualities of the individual, personality components, model of formation, andragogic approach, adult education.*

Марченко А. В. Андрагогические основы формирования лидерских качеств будущих менеджеров

туристической индустрии.

В статье проанализированы андрагогические составляющие формирования лидерских качеств менеджеров; рассмотрены основные теоретические подходы к определению структуры лидерских качеств личности, автором представлена модель формирования лидерских качеств будущих менеджеров туристической индустрии.

Ключевые слова: *личность, качество, лидерские качества личности, компоненты личности, модель формирования, андрагогический подход, образование взрослых.*

УДК: 376.112.4

Мацапура Тарас Вадимович,
аспірант кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

АНАЛІЗ ШЛЯХІВ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У роботі представлено та проаналізовано шляхи надання освітніх послуг у сфері інклюзивної освіти. Проведено аналіз стану інклюзивної освіти в Україні. Встановлено низку чинників, що перешкоджають впровадженню та розвитку інклюзивної освіти. Проаналізовано важливі на сьогоднішній день завдання, необхідні для реалізації інклюзивної освіти людей з особливими освітніми потребами в Україні. Здійснено теоретичний аналіз поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «інтеграція» та визначено основні положення інклюзивної освіти відповідно до законодавчої бази України.

Ключові слова: *інклюзія, інклюзивна освіта, інтеграція, діти з обмеженими можливостями.*

Постановка наукової проблеми та аналіз наукових досліджень. Для широкої громадськості ідеї інклюзивної освіти та її впровадження в Україні сьогодні є ще малознайомими. Однак, процес інклюзії в освіті – залучення

дітей із особливими потребами та обмеженими можливостями за станом здоров'я до умов загальноосвітніх навчальних закладів – існував в українському суспільстві завжди. Більш інтенсивно і чітко цей процес проявив себе наприкінці 90-х років. Саме в цей період спостерігається збільшення кількості дітей із особливими потребами в загальноосвітніх школах. Посилення цих тенденцій відбулося під впливом економічних факторів, і змін, що позначилися в українському суспільстві: спрямування у напрямку демократизації та розповсюдження ідей і принципів рівності на всі сфери суспільного життя. Важливим стимулом для розвитку інклюзивної освіти також стало безпосереднє поширення інформації, ідей, досвіду та практики інклюзії, що мали місце в західних та пострадянських країнах, як серед професійної спільноти, так і серед громадськості. Певний вплив має і загальне погіршення стану здоров'я українських дітей [1; 3].

Кожна дитина «має вести повноцінне й достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі та полегшують її активну участь у житті суспільства» (із Конвенції ООН про права дитини), а «батьки мають право вибирати навчальні заклади та форми навчання для неповнолітніх дітей» (ст. 29 закону України «Про загальну середню освіту»).

Сучасною світовою тенденцією є прагнення до деінституалізації та соціальної адаптації осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Продовжує формуватися і впроваджуватися нова культурна й освітня норма – створення умов для активної участі у житті суспільства для усіх громадян, включаючи людей фізично й інтелектуально неповноправних, що й фіксує міжнародне законодавство на рівні ООН.

Інклюзивна освіта в Україні потребує свого вирішення на основі виваженого підходу як з боку державних органів влади, так і громадськості, оскільки інклюзивні процеси у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку у країнах пострадянського простору мають свою специфіку, розвиваються в умовах особливого соціокультурного статусу з урахуванням позитивів і досягнень диференційованого навчання [2].

Інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір України як один з

напрямів гуманізації всієї системи освіти відповідає пріоритетам державної політики, що окреслені в Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті і полягають в: особистісній орієнтації освіти; створенні рівних можливостей для дітей та молоді у здобутті якісної освіти; забезпеченні варіативності здобуття базової або повної загальної середньої освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей [4].

В Україні реалізація інклюзивного підходу до навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку розглядається в контексті перспектив і можливостей подальшого розвитку системи спеціальної освіти.

Успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах [4; 5].

Мета дослідження – проаналізувати шляхи надання освітніх послуг у сфері інклюзивної освіти.

В дослідженні використовувались наступні **методи**: аналіз спеціальної літератури і відео матеріалу; аналіз документальних матеріалів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Важливим показником розвитку суспільства є гуманне, турботливе й милосердне ставлення до дітей з особливими потребами, які не мають змоги вести повноцінне життя. Їхні проблеми завжди актуальні попри те, що держава намагається розв'язувати їх через адаптацію в суспільство. Стосунки, встановлені на доброті й повазі, постійне співпереживання, співучасть, готовність до вирішення проблем, з якими зіштовхується дитина, – усе це може створити сприятливий психологічний комфорт у сім'ї та школі. Не слід забувати, що такі діти особливо чутливі до слова, до похвали – це важливий засіб психологічної підтримки. Якщо стан їхнього фізичного здоров'я мало залежить від педагогів, то емоційне самопочуття – в руках психологів, соціальних педагогів, учителів. Терпіння,

помножене на спокій, має стати спільником людей, які працюють із дітьми з особливими потребами. Важливо визначити співвідношення опіки, самостійності й самодопомоги, бути уважними до кожної дитини. Дітям з особливими потребами потрібно нав'язати впевненість у можливості подолання недуги, знайти світлу перспективу в житті, виявити і застосувати свої природні здібності [6].

Спілкування – найважливіша соціальна потреба людини. Позбавлене спілкування маля несвоєчасно й неповноцінно розвивається. Саме міжособистісне спілкування – це засіб передавання пізнавальної та емоційної інформації, що зумовлює соціальний та інтелектуальний розвиток і виховання дитини. Дефіцит спілкування призводить до затримок у психічному і загальному розвитку мовлення, що віддзеркалює розвиток мислення; затримується розвиток гри, що є показником уповільненого соціального розвитку, зокрема взаємин з іншими дітьми; пригнічується емоційна сфера, внаслідок чого емоції та почуття стають невиразними, уповільненими, неадекватними; зменшується жвавість і природна рухливість дитини, з'являється млявість, скутість. Усі перераховані вище ознаки в більшості випадків притаманні дітям з особливими потребами, але подолати їх можливо, шляхом забезпечення повноцінного спілкування з однолітками.

Таким чином необхідним є впровадження новітніх форм освіти, які б надавали можливість особливим дітям навчатися із “здоровими” дітьми, саме це й передбачає інклюзивна освіта [8].

Такий інтегральний підхід до учня з особливими потребами: зважання на його обмежені можливості, прийняття його таким, яким він є, чутливість до його проблем, повага як до особистості та симпатія – усе це прояви душевної краси та сили, чинники справді людських, гармонійних взаємин, показники високого рівня особистісного розвитку, які мають бути “закладені” саме з ранніх шкільних років. Адже саме в процесі виховання і навчання формується справжня людина [7].

У сучасній світовій освітній політиці, як підтверджує аналіз науково-педагогічних джерел і міжнародних нормативно-правових документів, визначається кілька підходів до надання освіти дітям з обмеженими можливостями здоров'я. Основні з

них:

- мейнстримінг – (загальний потік) передбачає розширення соціальних контактів між дітьми з обмеженими можливостями здоров'я та їхніми однолітками;

- інтеграція – (цілий) зусилля, спрямовані на введення дітей з особливими освітніми потребами у регулярний освітній простір.

Інтегроване навчання дітей з особливостями психофізіологічного розвитку у масових загальноосвітніх навчальних закладах, на думку вчених, може здійснюватися за моделями (формами) повної інтеграції, комбінованої, часткової та тимчасової [9].

Повна інтеграція, як форма навчання, рекомендована тим дітям, які за рівнем психофізіологічного розвитку відповідають віковій нормі і психологічно готові до спільного навчання зі здоровими однолітками.

Комбінована інтеграція – для тих дітей, у яких психофізіологічний розвиток наближений до вікової норми, але їхнє навчання в умовах масового закладу обов'язково має супроводжуватися за допомогою відповідних фахівців, зокрема вчителя-дефектолога спеціального класу.

Часткова інтеграція – передбачає перебування дитини з обмеженими можливостями здоров'я серед своїх здорових однолітків у масовому навчальному закладі лише частину дня (найчастіше другу половину) та тимчасова інтеграція, за якої всі школярі спеціального класу (закладу) незалежно від стану психофізіологічного розвитку об'єднуються кілька разів на місяць для проведення спільних заходів.

Інклюзія (від Inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті, і насамперед, що мають труднощі у фізичному розвитку.

Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Інклюзивна школа – це заклад освіти, який відкритий для навчання всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних чи інших особливостей. Цей заклад забезпечує безбар'єрне фізичне

середовище, адаптує навчальні програми та плани, методи і форми навчання, тим самим надаючи можливість усім дітям успішно навчатися в тому числі й дітям з особливими освітніми потребами; залучає батьків до співпраці; співпрацює з фахівцями з метою надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей; створює позитивну атмосферу в шкільному середовищі та громаді загалом [1; 3; 7].

Система спеціальної освіти в Україні має вертикально-горизонтальну структуру. Вертикальна структура базується на вікових особливостях учнів та рівнях загальноосвітніх програм. Горизонтальна структура враховує психофізіологічний розвиток дитини, особливості її пізнавальної діяльності і характер порушення.

Вертикальна структура визначається віковими періодами:

- раннього дитинства (від 0 – 3 років);
- дошкільний період (від 3 до 6 – 7 років);
- період шкільного та професійного навчання (від 6 – 7 до 16 – 21 років).

Горизонтальна структура спеціальної освіти в Україні представлена 8-ма типами спеціальних закладів: для дітей з порушенням слуху, слабочуючих, з порушеннями зору, слабозорих, з тяжкими порушеннями мовлення, з порушеннями опорно-рухового апарату, для розумово відсталих, затримкою психічного розвитку.

Категоріальність дітей з особливими освітніми потребами:

- діти інваліди;
- діти з незначним порушенням здоров'я;
- діти з соціальними потребами;
- обдаровані діти [9].

Діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами:

- вроджені розлади, спричинені порушенням живлення, гормональними розладами, резусною несумісністю груп крові матері та дитини, шкідливим впливом на плід генетичних факторів, інтоксикацій, інфекцій, травм, впливом медичних препаратів, алкоголю, наркотичних та отруйних речовин;

- набуті порушення, зумовлені, переважно, різноманітними шкідливими впливами на організм дитини під час народження

та в наступні періоди розвитку (механічні ушкодження плоду, тяжкі пологи, пологова асфіксія, крововиливи У мозок, інфекційні захворювання тощо).

Навчання та виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку здійснюється з урахуванням особливостей їхнього розвитку, використанням специфічних заходів та організаційних форм навчальної роботи, залежно від характеру розладу [4].

Залежно від типу порушення виокремлюють такі категорії дітей:

- з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом);
- з порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором);
- з порушеннями інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку);
- з мовленнєвими порушеннями;
- з порушеннями опорно-рухового апарату;
- зі складною структурою порушень (розумово відсталі; сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.);
- з емоційно-вольовими порушеннями та дітей з аутизмом.

Навчання в інклюзивних класах (групах) допомагає дітям з особливими потребами адаптуватися до типових життєвих ситуацій, позбутися почуття ізольованості, відчуження, сприяє зникненню соціальних бар'єрів та інтеграції в соціум, вчить учнівський колектив спілкуватися та працювати разом, формує в них почуття відповідальності за товаришів, які потребують не лише допомоги, а, насамперед, – прийняття та визнання.

Освіта дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу ґрунтується на принципах вираженої педагогіки, дієвість яких неодноразово підтверджувалася і від використання яких вигравали всі діти [5].

Позитивні аспекти залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх навчальних закладів

Серед позитивних аспектів залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх навчальних закладів варто зазначити:

- діти почуваються потрібними, бажаними, стають

самостійнішими;

- змінюються поведінка, ставлення до навчання та оточуючих;

- діти успішно адаптуються в колективі, у них з'являються нові друзі, зникає відчуття ізоляції;

- відбуваються швидкі та помітні зміни в розвитку;

- діти значно удосконалюють свої вміння й навички, намагаються краще читати, писати, малювати (це простежується в дитячих роботах);

- навчаються у ровесників соціального досвіду;

- здорові діти накопичують позитивний досвід взаємодії;

- усі діти сприймають один одного як рівних;

- здорові діти стають добрішими, милосерднішими;

- забезпечується співпраця, співпереживання, співдружність;

- діти з особливими потребами починають почуватися комфортно;

- педагоги мають додаткові можливості розвинути і продемонструвати свою педагогічну майстерність і творчість.

Переваги інклюзивної освіти:

для дітей з особливими освітніми потребами:

- завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей;

- ровесники відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами;

- оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально;

- навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей;

- дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі у громадському житті.

для інших дітей:

- діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей;

- діти вчаться налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них;

- діти вчаться співробітництву;

- діти вчаться поводитися нестандартно, бути

винахідливими, а також співчувати іншим.

для педагогів та фахівців:

- учителі інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості учнів;
- учителі оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає їм змогу ефективно сприяти розвиткові дітей з урахуванням їхньої індивідуальності;
- спеціалісти (медики, педагоги спеціального профілю, інші фахівці) починають сприймати дітей більш цілісно, а також вчать дивитися на життєві ситуації очима дітей.

Висновки. Для повноцінного залучення дітей з особливими потребами до навчального процесу і дитячого колективу їм потрібна певна додаткова допомога. Також кваліфікована допомога потрібна педагогам, у чиїх класах навчаються такі діти. Тому психолог, соціальний педагог або соціальний працівник, спеціальний/корекційний педагог, логопед, фізичний терапевт, а також усі працівники і структурні підрозділи навчального закладу мають працювати як одна команда, сприяючи вирішенню викликів, які можуть з'явитися. Супровід інклюзивного навчання це цілісна діяльність, командна взаємодія, у якій є три компоненти:

- систематичне дослідження психолого-педагогічного стану та динаміки її психічного розвитку в процесі шкільного навчання;
- створення умов для розвитку учнів та їх успішного навчання;
- забезпечення сприятливого середовища, в тому числі усунення фізичних, організаційних та психологічних перешкод.

Але нажаль є суттєві перешкоди впровадження інклюзивного навчання, серед яких відсутність гнучкості фінансування, надто велика наповнюваність класу (кількість дітей більше 20), традиційний брак навчальних матеріалів, обладнання, технічних засобів навчання у загальноосвітніх закладах, а також (меншою мірою) непристосованість приміщень до особливих потреб дітей, брак спеціалістів та спеціальних послуг для дітей з особливими потребами, які навчаються в умовах загальноосвітнього закладу.

Таким чином така система освітніх послуг базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, яка передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу, з розвитком відповідного інклюзивного освітнього середовища.

Список використаних літературних джерел

1. Бондар В. І. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі / В. І. Бондар, В. В. Засенко. – К., 2011. – 247 с.

2. Борщевська Л. В. На допомогу батькам, що мають дітей з особовими потребами / Борщевська Л. В., Зіброва А. В., Іванова І. Б. та ін. – К. : Український інститут соціальних досліджень, 1999. – 79 с.

3. Гокіна Л. Організація психологічного супроводу дітей із відхиленнями у розвитку / Гокіна Л. // Дефектолог. – 2007. – № 12.

4. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка: [посібник для вчителів початкових класів] / під ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. – К., 2004. – 152 с.

5. Даніелс Елен Р. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів / Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд. – Львів : Товариство «Надія», 2000. – 256 с.

6. Ервін Е. Підготовка вчителів і вихователів до роботи в інклюзивних класах та групах. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» / Ервін Е., Кугельмас Д. – К., 2000.

7. Зотова А. М. Интеграция ребёнка-инвалида в среду здоровых сверстников как метод социальной адаптации / Зотова А. М. // Дефектология. – 1997. – №6 – С. 21-25.

8. Бех І. Гуманізація спеціальної освіти аномальних дітей як соціально-педагогічна проблема / Іван Бех // Дефектологія. – 1996. – №1. – С. 19 – 23.

9. Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навчально-методичний посібник / кол. авторів : А. А. Колупаєва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда [та ін.]; під заг. ред. Л. І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.

Matsapura T.V. Analysis of ways of providing educational services in the field of inclusive education.

The paper presents and analyzes the ways of providing educational services in the field of inclusive education. An analysis of inclusive education in Ukraine was conducted. A number of factors that prevent the introduction and development of inclusive education have been identified. Also important are important tasks for the implementation of inclusive education of people with special educational needs in Ukraine. A theoretical analysis of the concept of "inclusion", "inclusive education", "integration" and outlined the main provisions of inclusive education in accordance with the legislative framework of Ukraine.

Key words: inclusion, inclusive education, integration, children with disabilities.

Мацапура Т.В. Анализ путей предоставления образовательных услуг в сфере инклюзивного образования.

В работе представлены и проанализированы пути предоставления образовательных услуг в сфере инклюзивного образования. Проведен анализ инклюзивного образования в Украине. Установлен ряд факторов, препятствующих внедрению и развитию инклюзивного образования. Также анализируются важные на сегодняшний день задачи, необходимые для реализации образования людей с особыми образовательными потребностями в Украине. Осуществлен теоретический анализ понятия «инклюзия», «инклюзивное обучение», «интеграция» и определены основные положения инклюзивного образования в соответствии с законодательной базой Украины.

Ключевые слова: инклюзия, образование, интеграция, дети с ограниченными возможностями.

УДК 37.032:364

Савицька Анна Юріївна,

аспірант кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка);
асистент кафедри соціальної роботи
(ЖЕГІ ВНЗ «Університет «Україна»)

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто сутність та зміст готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. Узагальнено теоретичні висновки вітчизняних і зарубіжних учених щодо актуалізованої проблеми.

Ключові слова: *готовність до професійної діяльності, соціальний працівник, соціальна робота, компоненти готовності.*

Питання формування готовності майбутніх соціальних працівників до своєї професійної діяльності посідає центральне місце серед наукових досліджень. По-перше, вони впливають на якість надання соціальної допомоги незахищеним верствам населення, різноманіття якої потребує особистісного підходу до кожного члена суспільства, спеціальних та загальних знань, здатностей використовувати ці знання в своїй практичній діяльності тощо. По-друге, внаслідок науково-технічного прогресу виникає потреба у інноваційних технологіях, які застосовуються соціальними службами й організаціями, інформаційних системах, що потребує від майбутніх соціальних працівників опанування великих обсягів інформації, умінь, навичок, які надають змогу швидко адаптуватися до змін, а також приймати участь в інноваційних процесах. По-третє, готовність студентів до соціальної роботи впливає на розвиток соціальної структури суспільства, що, в свою чергу, зумовлює особливості культурного та політичного життя країни, демографічних процесів у ній.

В останні роки з'явилося багато робіт, у яких безпосередньо чи у зв'язку із вивченням інших проблем досліджуються питання професійної підготовки соціальних працівників. Різні аспекти готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності розглядали такі вчені,

як Т. В. Аветісян, Т. А. Голубенко, І. А. Зимня, В. В. Камаєва, К. В. Рейда, О. В. Плахотнік, Р. Д. Санжаєва, Н. А. Сейко, О. І. Тополь та ін. Це зумовлює більш поглиблено вивчити компоненти формування готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності.

Мета даної статті – окреслити основні вимоги до змісту і сутності формування готовності майбутнього соціального працівника до своєї професійної діяльності на основі вітчизняних і зарубіжних досліджень.

Як відомо, соціальний працівник є втіленням професії "Соціальна робота". Сьогодні все частіше виникає потреба у кваліфікованих соціальних працівниках, які б змогли вирішувати завдання, що ставить перед ними суспільство. Відтак, соціальний працівник повинен володіти величезною гамою професійних знань, умінь та навичок, які б він використовував у своїй щоденній професійній діяльності. Для досягнення такого рівня професійної віддачі потрібен відповідний високий рівень освіченості та готовності до професійної діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність в організації такої системи підготовки студентів – майбутніх соціальних працівників, яка б забезпечила цілеспрямований процес формування готовності до професійної діяльності майбутнього фахівця.

Теоретичні засади змісту професійної підготовки до соціального працівника обґрунтували такі вчені – О. Безпалько [1], Р. Вайнола [3], О. Карпенко [8], А. Капська [7], С. Савицька, В. Бочарова [2], І. Зверєва [5], І. Мигович [12], В. Сидоров, А. Тюптя [14]. Фундаментальні підходи до визначення професіоналізму в соціальній роботі досліджені Г. Лактіоною [10], С. Калаур [6], І. Трубавіною [13], І. Пешою [11], М. Фірсовим [15].

Попри численні дослідження, проблема готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності залишається достатньо складною та багатогранною. Поняття "готовність до професійної діяльності" визначається як цілісна інтегрована якість особистості, що характеризує її емоційно-когнітивну та вольову вибіркову прогнозуючу мобілізаційність у момент включення в діяльність певної спрямованості.

А. О. Кандибович вважає, що готовність – це первинна фундаментальна умова успішного виконання будь-якої

професійної діяльності [4, с. 50]. Глибокий аналіз проблеми, що розглядається, був проведений видатним науковцем З. Н. Курлянд, яка визначила готовність до діяльності, як цілісну інтегровану якість особистості, що найбільш повно описує емоційну, когнітивну та вольову мобільність особи в момент включення в діяльність [9].

О. Карпенко зазначає, що "формування професійної діяльності соціального працівника має здійснюватися на основі єдності теорії і практики навчання, реалізації у навчальній діяльності репродукції і творчості, раціонального і емоційного..." [8, с. 55]. При цьому професійна підготовка майбутніх соціальних працівників має ґрунтуватися на основних дидактичних принципах (фундаментальності, системності, єдності логічного та історичного, єдності суспільного і особистісного, єдності теорії і практики), що дозволяє говорити про можливість створення педагогічної моделі професійної діяльності майбутнього соціального працівника [8, с. 56].

Дослідження проблеми готовності майбутнього соціального працівника до професійної діяльності на сьогоднішній день є одним з найактуальнішим. Адже саме готовність майбутнього фахівця соціальної роботи впливає на якість надання незахищеним верствам населення різнопланової соціальної допомоги, що вимагає особистісного підходу до кожного клієнта, професійних знань, вмінь і навичок, знань нормативно-правової бази та можливості застосовувати всі ці компоненти у своїй майбутній професійній діяльності.

Можна дійти висновку, що готовність – багатокomпонентний процес, її слід розвивати у навчальному закладі як комплексну здібність майбутнього фахівця з соціальних питань задля подальшої його ефективної роботи; вона виникає внаслідок досвіду людини, який ґрунтується на формуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у неї, об'єктивації її предмета і способів взаємодії з ним. Професійна підготовка соціального працівника в умовах навчального закладу визначається засвоєнням системи знань, сформованістю професійних умінь і навичок, що забезпечує усвідомлення професійної діяльності. Це характеризує такі компоненти готовності майбутнього

соціального працівника у професійній діяльності, як сукупність професійних вимог, характеристик, показників, цінностей, ролей, функцій.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці методики оцінки готовності майбутнього соціального працівника до професійної діяльності.

Список використаних джерел та літератури

1.Безпалько О. В. Підготовка волонтерів до роботи з дітьми обмежених функціональних можливостей: [метод. рек. до проведення тренінг. занять] / О. В. Безпалько, С. В. Едель; Ліга соц. працівників м. Києва, Соц. служба для молоді м. Києва. – К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 32 с.

2.Бочарова В. Г. Профессиональная социальная работа: личностно ориентированный подход: [монография] / В. Г. Бочарова. – М. : Ин-т педагогики соц. работы РАО, 1999. – 184 с.

3.Вайнола Р. Особливості соціальної вуличної роботи в умовах великого міста / Р. Вайнола // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія №11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління : зб. наукових праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – №1 (23). – с. 48-54.

4.Дьяченко М. И. Психологическая готовность / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – М. : Наука, 1986. – 450 с.

5.Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні : теорія і практика : [монографія] / І. Д. Зверева. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 333 с.

6.Калаур С. М. Доцільність використання акмеологічного підходу для самореалізації майбутнього фахівця / С. М. Калаур, Н. С. Олексюк // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 4. – С. 83-86.

7.Капська А. Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: [навч.-метод. посіб.] / А. Й. Капська. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.

8.Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти : науково-методичний та організаційно-технологічний аспект : [монографія] / О. Г. Карпенко / за заг. ред. С. Я. Харченко. – Дрогобич : Коло, 2007. – 374 с.

9. Курлянд З. Н. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців / З. Н. Курлянд // Педагогическая наука : история, теория, практика, тенденции развития. – 2009. – № 1. – С. 18-26.

10. Лактіонова Г. М. Навчальні програми для прийомних батьків як феномен сучасного національного освітнього простору // Педагогічна освіта і освіта дорослих : європейський вимір : [зб. наук. пр.] / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – К., 2008. – С. 131 – 140.

11. Пеша І. В. Готовність фахівців соціальної сфери до соціально-педагогічної підтримки сімей із складними життєвими обставинами / І. В. Пеша, М. Г. Соляник // Освітологічний дискурс. – 2014. – №3. – С. 166-178.

12. Теорії і методи соціальної роботи: [підр. для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 328 с.

13. Трубавіна І. Формування готовності викладачів університетів до роботи в післядипломній педагогічній освіті / І. Трубавіна // Професіоналізм педагога : теоретичні й методичні аспекти. – 2017. – Вип. 5(1). – С. 151-159.

14. Тюптя Л.Т. Соціальна робота (теорія і практика) : [навч. посіб.] / Л. Т. Тюптя, І. З. Іванова. – К. : ВМУРОЛ "Україна", 2004. – 415 с.

15. Фирсов М. В. Теория социальной работы : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / Фирсов М. В., Студенова Е.Г. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛА ДОС, 2001. – 432 с.

Savytska A. Y. Readiness of future social workers prior to professional activity.

In the article the essence and content of readiness of future social workers for professional activity are considered. The theoretical studies of domestic and foreign scientists are considered.

Key words: *readiness for professional activity, social worker, social work, components of readiness.*

Савицкая А.Ю. Готовность будущих социальных работников к профессиональной деятельности.

В статье рассмотрены сущность и содержание готовности будущих социальных работников к

профессиональной деятельности. В этом контексте рассмотрены теоретические исследования отечественных и зарубежных ученых.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, социальный работник, социальная работа, компоненты готовности.

УДК 517.5

Скворцов Сергій Олександрович,
аспірант кафедри математичного аналізу
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ЛОКАЛЬНА ПОВЕДІНКА ВІДОБРАЖЕНЬ ЗІ СКІНЧЕННИМ СПОТВОРЕННЯМ НА МНОГОВИДАХ І МЕТРИЧНИХ ПРОСТОРАХ

Ця робота присвячена дослідженню відображень зі скінченним спотворенням між многовидами та метричними просторами, які активно вивчаються протягом останніх 10-15 років у роботах багатьох відомих математиків, а також можливому застосуванню таких відображень.

Ключові слова: відображення зі скінченним спотворенням, многовиди, метричні простори.

Теорія відображень є високо розвинутою частиною сучасного математичного аналізу та бере свій початок із робіт таких відомих математиків як Гаусс, Пуанкаре, Ріман, Шварц та інших. Особливу увагу в теорії відображень приділяють конформним відображенням, які мають численні важливі застосування у фізиці, а саме у гідродинаміці, аеродинаміці, електростатиці, магнітостатиці, математичній фізиці тощо.

У період 20-30-х років минулого сторіччя було введено більш загальний клас відображень, названих квазіконформними, а пізніше (у 60-х роках Ю. Г. Решетняком), і квазірегулярні – названі також відображеннями з обмеженим спотворенням. Їх основні властивості були досліджені у працях таких математиків, як Л. Альфорс, Ю. Вайсяля, Ф. Герінг, В. Гутляньський, О. Лехто, О. Мартіо та інших. Однак, в останні роки все активніше вивчаються відображення зі скінченним

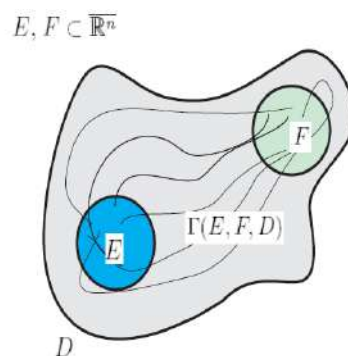
спотворенням, характеристики яких вже не є обмеженими в області визначення, а лише скінченними майже всюди, про такі відображення і йтиме мова далі [2].

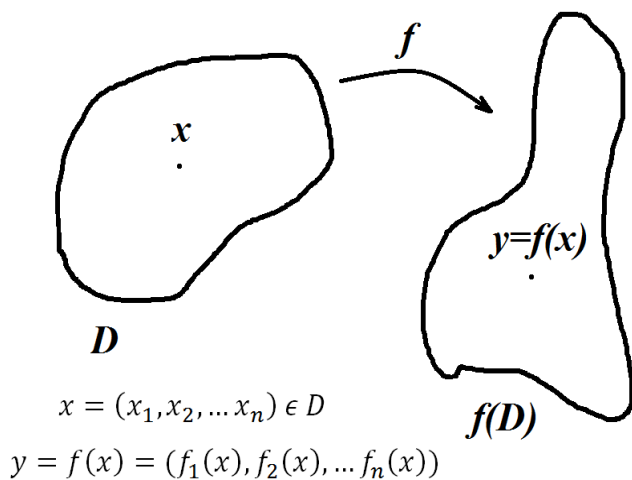
Дійсно, теорія відображень у даному напрямі недостатньо досліджена у сенсі геометричних умов, що використовувались у даній теорії. Крім того, геометричний підхід майже не застосовувався до вивчення відкритих дискретних відображень з довільною характеристикою квазіконформності, які допускають наявність точок розгалуження. Отже, головним об'єктом, що розглядається є відображення, дослідження яких пов'язано з деякими геометричними умовами модульно-ємнісного характеру. Відображення такого типу звуться Q-відображеннями. Перше згадування про Q-гомеоморфізми, які є підвидом відображень зі скінченним спотворенням, напевно, відноситься до 2001 року [1].

Інтерес являє собою, головним чином, дослідження відображень з необмеженою характеристикою, а саме Q-відображень з розгалуженням, які є важливим інструментом при дослідженні класів Соболева, відображень з обмеженим і скінченним спотворенням і багатьох інших.

Постановка цілей: дослідження відображень зі скінченним спотворенням між багатьма та метричними просторами за допомогою модульного (модульно-ємнісного) методу.

Для початку поговоримо про випадок простору R^n . Нехай D -область в R^n . Оскільки при вивченні відображень ми досліджуємо поведінку сімей кривих, доцільно було б ввести наступне позначення: нехай Γ – це сім'я (певний набір) кривих, а $\gamma: [a, b] \rightarrow R^n$ – будь-яка крива, що належить Γ , тоді позначимо через $\Gamma(E, F, D)$ сім'ю кривих, початок яких належить множині E ($\gamma(a) \in E$), кінець, належить множині F ($\gamma(b) \in F$), а $\gamma(t) \in D$, при $t \in (a, b)$.





Означення:
 відображенням $f: D \rightarrow R^n$
 зветься закон, за яким до
 кожного набору чисел $x =$
 $(x_1, x_2, \dots, x_n) \in D$ ставиться у
 відповідність інший набір
 $y = f(x) =$
 $(f_1(x), f_2(x), \dots, f_n(x))$. Однак у
 своєму дослідженні
 розглянемо відображення не
 точок простору R^n , а
 відображення між
 многовидами та метричними

просторами, щоб результати мали більш загальний характер, оскільки многовид – це множина певної природи, яка локально має властивості R^n , однак складнішу структуру.

Тепер детальніше розглянемо клас відображень, про які вже говорилося раніше, а саме – Q -відображення та кільцеві Q -відображення, які були запроваджені до розгляду та досліджувались в роботах таких вчених як О. Мартіо, В. Рязанова, У. Сребро та Е. Якубова.

Наступні означення можна знайти, наприклад в [3], вони характеризують певний клас сімей кривих, що ми розглядаємо.

Означення: Модулем сім'ї кривих Γ в R^n називається величина

$M(\Gamma) = \inf \int_{R^n} \rho^n(x) dm(x)$, по всім ρ , таким що $\int_{\gamma} \rho^n(x) |dx| \geq 1$, для всіх кривих $\gamma \in \Gamma$.

Означення: нехай $r_0 = \text{dist}(x_0, \partial D)$ і Q – вимірна за Лебегом функція, $Q: D \rightarrow [0, \infty]$. Відображення $f: D \rightarrow \overline{R^n}$ називається кільцевим Q -відображенням у точці $x_0 \in D$, якщо співвідношення

$$M\left(f\left(\Gamma(S_1, S_2, A)\right)\right) \leq \int_A Q(x) \cdot \eta^n(|x - x_0|) dm(x)$$

виконано для довільного кільця $A(r_1, r_2, x_0)$, $0 < r_1 < r_2 < r_0$, де $S_i = S(x_0, r_i)$ – сфери з центрами у точці x_0 , радіусів r_i та довільної вимірної функції $\eta: (r_1, r_2) \rightarrow [0, \infty]$, такої що $\int_{r_1}^{r_2} \eta(r) dr \geq 1$. Тобто, дія відображення f відбувається наступним чином: сім'я кривих Γ в A після перетворення відображенням f (див

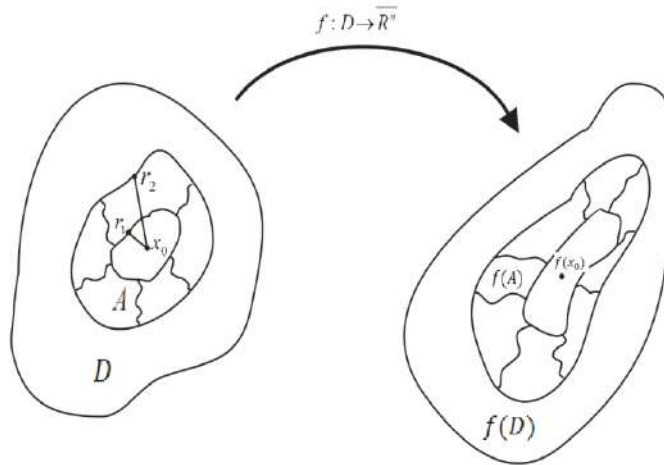


рис. зліва).

Основний метод дослідження таких відображень – модульний (або модульно-ємнісний) метод.

Практичне значення: вивчення відображень зі скінченим спотворенням, має, здебільшого теоретичний характер,

однак результати їх вивчення можуть бути використані при подальшому дослідженні різних класів плоских і просторових відображень і тому вивчення таких відображень сформує більш цілісний погляд на відомих класів квазіконформних відображень, оскільки відображення зі скінченим спотворенням, що розглядаються – досить широкий клас відображень, що їх у себе включає, як окремий випадок. У зв'язку з цим, отримані результати можуть мати застосування у різних напрямках фізики: вирішення задач з електростатики, магнітних полів; вирішення деяких питань теплових полів в однорідному та неоднорідному середовищах, питань теплоізоляції: вирішення еліптичних рівнянь: використання для вирішення рівнянь Бельтрамі тощо.

Отже, для досягнення поставлених цілей, ми будемо розглядати саме кільцеві Q-відображення, оскільки вони є рушійним інструментом при вивченні класів Соболева, відображень з обмеженим і скінченим спотворенням і багатьох інших. Вивчення відображень зі скінченим спотворенням є досить важливим питанням, оскільки такі відображення активно вивчаються останні 10-15 років багатьма відомими математиками. З точки зору питань прикладного характеру, об'єкт дослідження досить широко використовується для вирішення питань фізики.

Список використаних джерел та літератури

1. Севостьянов Є. О. Дослідження просторових відображень геометричним методом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. фіз.-мат. Наук : спец. 01.01.01 "Математичний аналіз" / Севостьянов Євген Олександрович. – Київ, 2012. – 31 с.
2. Салімов Р. Р. До теорії локальної поведінки відображень зі скінченим спотворенням : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фіз.-мат. наук : спец. 01.01.01 "Математичний аналіз" / Салімов Руслан Радікович. – Донецьк, 2007. – 16 с.
3. Салімов Р. Р. Теория кольцевых Q-отображений в геометрической теории функций / Р. Р. Салімов, Е. А. Севостьянов // Математический сборник. – 2010. – №201:6. – С. 131–158.

Skvortsov S.O. Local behavior of mappings with finite distortion on manifolds and metric spaces.

This paper is devoted to the study of mappings with a finite distortion between manifolds and metric spaces that have been actively studied in the last 10-15 years in the works of many well-known mathematicians, as well as the possible application of such mappings.

Скворцов С.А. Локальное поведение отображений с конечным искажением на многообразиях и метрических пространствах.

Эта работа посвящена исследованию отображений с конечным искажением между многообразия и метрическими пространствами, которые активно изучаются в течение последних 10-15 лет в работах многих известных математиков, а также возможному применению таких отображений.

Степанчук Ольга Валеріївна
аспірант кафедри історії України
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У ХОДІ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

**«Родина Штулів у громадсько-політичному та культурно-
духовному житті України»**

У статті розкрито питання застосування компетентнісного підходу у площині наукового дослідження з історії України «Родина Штулів у громадсько-політичному та культурно-духовному житті України» через реалізацію теоретичної і практичної складової професійно-педагогічної компетентності. Відображено актуальність наукового дослідження, визначено об'єкт, предмет і завдання дисертаційної роботи «Родина Штулів у громадсько-політичному та культурно-духовному житті України». Акцентовано увагу на шляхах реалізації теоретичної і практичної складової дослідження. Встановлено результативність роботи і змістову інтерпретацію матеріалів дослідження: буде створено ґрунтовну наукову працю, яка розкриватиме роль родини Штулів у громадсько-політичному і культурно-духовному житті України; наукова робота стане підґрунтям для підвищення власної професійно-педагогічної компетентності; формуватиме в учнів, студентів, громадян відповідні предметні компетентності.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійно-педагогічна компетентність (ППК), теоретична і практична складова ППК, родина Штулів, громадсько-політична діяльність, культурно-духовна діяльність.

Постановка проблеми. Пошук більш досконалих форм, методів, прийомів навчання зумовлений сучасною освітньою політикою, а конкретніше інноваційними змінами в галузі освіти України та зростанням рівня психолого-педагогічної науки. Ці зміни обумовлені тим, що попит на сучасному ринку

праці спрямований на високий професіоналізм, високу креативність та здатність працювати в системах, що постійно трансформуються. Основні нормативно-правові акти освітньої сфери, а саме: Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2021 рр., Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ ст. обґрунтовують компетентнісний підхід як якісно новий рівень підготовки молодих фахівців. Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» трактує якість вищої освіти як «сукупність якостей особистості з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісні орієнтації» [3].

А Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ ст. пріоритетними визначає наступні напрями:

1. Розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіта, самореалізація особистості;
2. Підготовка кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці та професійного розвитку;
3. Освіта та впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці [5].

Таким чином, загальною ідеєю компетентнісного підходу є міра оволодіння компетенціями як можливість вирішувати поставлені «місцем» завдання (С Шишов, В. Кальней) [6, с. 7]. Або ж слушною є думка О. Дубасенюк: «компетентність відображає інтегральний прояв професіоналізму, у якому поєднуються елементи професійної і загальної культури, досвіду фахової діяльності та творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до професійного вирішення поставлених завдань та проблем» [2, с. 74].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідників, які займаються вивченням та розробкою проблеми компетентнісного підходу за напрямом їх діяльності умовно можна поділити на наступні групи:

1. Дослідження теоретико-методологічних засад компетентнісного підходу (В. Байденко, Н. Бібік, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, О. Овчарук, О. Пошетун, А. Хуторської та ін.).

2. Впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку фахівців (А. Алексюк, В. Бондар, Н. Дем'яненко, В. Євдокимов, М. Лазарєв, В. Олійник та ін.).

3. Розробка шляхів модернізації на компетентнісній основі (Б. Ельконін, Н. Кузьміна, А. Маркова, С. Шишов та ін.) [9, с. 233].

Враховуючи основні тенденції реформування сучасного освітнього процесу, набуває актуальності орієнтування наукових досліджень в різних сферах, в тому числі і досліджень історичного минулого Української держави, саме в площину компетентнісного підходу.

Мета: обґрунтування застосування компетентнісного підходу у ході виконання наукового дослідження з історії України на тему: «Родина Штулів у громадсько-політичному та культурно-духовному житті України».

Завдання:

➤ визначення проблеми наукового дослідження «Родина Штулів у громадсько-політичному та культурно-духовному житті України»;

➤ розробка шляхів підвищення професійно-педагогічної компетентності через реалізацію дидактичної і наукової складової дослідження;

➤ змістова інтерпретація використання матеріалів дисертаційного дослідження у науковому обігу, навчальному процесі вищої та середньої школи.

Виклад основного матеріалу. Нині спостерігається посилений інтерес широких кіл науковців та громадськості як до історичного минулого українського народу загалом, так і до окремих його представників. Відповідна зацікавленість також підсилюється прагненням до переосмислення багатьох явищ, подій та особистостей вітчизняної історії. При цьому пріоритетне значення належить особистісному фактору в історії. Адже саме людський вимір є тим критерієм, що визначає потяг до історичної правди.

Відтак, значної ваги набуває дослідження наукової спадщини вчених, суспільно-політичних, культурних діячів, які зробили свій внесок в українську та світову історію. Вивчення їхнього наукового, творчого доробку, висвітлення життєвого та творчого шляху, безсумнівно, має важливе історичне, політичне та суспільне значення.

Одними із таких відомих політичних, суспільних діячів ХХ ст. була родина Штулів. Зокрема, особливий інтерес становлять Данило Штуль, його сини Олег та Василь, онуки – Данило та Антоніна. Данило Штуль займав сан священника в різних населених пунктах Волині та займався духовно-культурною роботою серед місцевого населення. Син Данила Штуля – Олег Штуль – після смерті Андрія Мельника став головою ОУН на еміграції.

В історіографічному плані варто зауважити, що у радянський період родина Штулів (Данило, Олег, Василь) вважалася «неблагонадійною» та знаходилася під постійним наглядом органів НКВС. Тому історики радянського періоду дослідженням громадсько-політичної діяльності родини Штулів не займалися. Зі здобуттям Україною незалежності під іншим кутом в сучасній історіографії розглядають події національно-визвольного руху українського народу у роки Другої світової війни. Дедалі відчутнішим є інтерес до представників та керівників ОУН. В українській історіографії можна виділити науковців, які частково висвітлюють деякі аспекти з проблематики нашого наукового дослідження. Такими дослідниками є Б. Зек (висвітлив життя і діяльність одного з представників родини Штулів – Олега), В. Борщевич (звертає науковий акцент на Данила Штуля як священнослужителя) та С. Стельникович, який у контексті дослідження українського національного руху опору Т. Бульби-Боровця торкається до теми діяльності Олега Штуля [1; 4; 8].

Та, зважаючи на відносно короткий період дослідження цієї проблематики, є ще ряд проблем, питань, які потребують подальшого вивчення, аналізу та розробки. Саме до таких проблемних питань ми відносимо тему нашого дисертаційного дослідження, яка не достатньо висвітлена в українській та світовій історіографії.

Важливість дослідження теми посилюється також тим, що з'ясування особливостей становлення і формування ідейно-політичних переконань Данила, Василя та Олега Штулів як видатних українських політичних і культурних діячів, а також визначення їх внеску у процес загальноукраїнського національно-визвольного руху значно збагатить історичну науку й історичну пам'ять сучасного суспільства конкретними історіографічними знаннями, фактами.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу, узагальнення, критичного переосмислення наявних джерел та історіографічної бази розкрити роль родини Штулів у громадсько-політичному та культурно-духовному житті України.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**:

1. Визначити основні чинники, які дозволили представникам родини Штулів стати науковцями, публіцистами, громадсько-політичними діячами.

2. Простежити процес становлення і формування громадсько-політичних поглядів, показати еволюцію науково-ідеологічних засад Олега Штуля.

3. Розкрити специфіку громадсько-політичної та культурно-духовної діяльності родини Штулів.

4. Дати об'єктивну оцінку участі родини Штулів у національно-визвольних змаганнях за Українську державу.

5. Проаналізувати публіцистичну спадщину Олега Штуля, його внесок у розробку питань української державності.

6. Розглянути основні напрямки громадсько-політичної та культурно-духовної діяльності родини Штулів.

7. Визначити місце і роль родини Штулів у громадсько-політичному та культурно-духовному житті України.

Об'єктом дослідження є громадсько-політичні та культурно-духовні процеси в Україні та в середовищі української діаспори в контексті діяльності родини Штулів.

Предметом дисертаційної роботи виступає громадська, політична, культурна й духовна діяльність родини Штулів.

При проведенні проєкції компетентнісного підходу у площину наукового дослідження «Родина Штулів у громадсько-політичному та культурно-духовному житті України» перш за все буде підвищено рівень власної професійно-педагогічної компетентності. Коли остання виступає як властивість особистості, що забезпечує розв'язання нею практичних і теоретичних задач та визначається через оцінку результатів її діяльності [7, с. 6].

Рівень ППК в ході наукового дослідження буде підвищуватися через реалізацію двох взаємообумовлених та взаємопов'язаних складових: загальнонаукової та дидактичної (табл. 1).

Таблиця 1

Загальнонаукова (теоретична)	Дидактична (практична)
➤ Розширення науково-інформаційної бази про родину Штулів та їх вплив на життя України. ➤ Формування апарату наукових термінів. ➤ Самовираження, творчий пошук. ➤ Соціальна і професійна мобільність. ➤ Оцінка результатів дослідження з точки зору практичного значення.	➤ Збір інформації. ➤ Вміння опрацьовувати різні види джерел: посібники, періодичні видання, мемуари, архівні джерела та ін. ➤ Оцінка результатів з точки зору практичного використання. ➤ Оформлення та захист результатів наукової діяльності.

У результаті реалізації загальнонаукової і дидактичної складової ми отримаємо наступні результати:

1. Буде досягнуто поставленої мети та виконано завдання дослідження.

2. Створено ґрунтовну наукову працю, у якій буде розкрито роль родини Штулів у громадсько-політичному та культурно-духовному житті України.

3. Підвищено рівень власної професійно-педагогічної компетентності як науковця та дослідника.

Змістовою інтерпретацією конкретних перспектив використання матеріалів дисертаційного дослідження є:

1. матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані в науковому обігу, навчальному процесі як вищої так і середньої школи;

2. уточнення та розширення курсу “Історія України ХХ ст.” у ВНЗ; предмету історія України та історія рідного краю у середній школі;

3. доповнення краєзнавчих відомостей про відомих представників нашого краю (музеї, громадсько-політичні товариства);

4. у рамках проведення громадсько-культурної роботи (наприклад, проведення фестивалю “Поліська Січ”, Олевська республіка та ін.)

Висновки. Наукова робота над дослідженням ролі родини

Штулів в громадсько-політичному та культурно-духовному житті України сприятиме розв'язанню ряду завдань як загальнонаукового так і практичного характеру. Перш за все тема дисертації важлива через свою беззаперечну актуальність. Адже у процесі розв'язання наукових завдань, беззаперечно, буде підвищуватися рівень професійно-педагогічної компетентності науковця. А саме: постійний творчий пошук, самовдосконалення, самовираження та ін. Тому, необхідність поєднання теоретичної та практичної складової для формування ППК майбутнього науковця є беззаперечною та виправданою умовами стрімкого розвитку суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. Борщевич В. Т. Життя і пастирські труди отця Данила Штуля / В. Борзовець // Ратнівщина. – 2014. – 4 січ. – С. 4.
2. Дубасенюк О. А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 114 с.
3. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Зек Б. М. Олег Штуль у боротьбі за Україну / Б. М. Зек. – Львів-Торонто : Літопис УПА, 2013. – 110 с. – (Серія «Події і люди»).
5. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
6. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : навчальний посібник / за ред. І. А. Холковської. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – 144 с.
7. Сидорчук Н. Г. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу. Теоретична частина. ІІІ модуль. / Н. Г. Сидорчук. – Житомир, 2016.
8. Стельникович С. В. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця : історичний нарис / С. В. Стельникович. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – Житомир : Полісся, 2010. – 392 с.

9. Ходань О. А. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ / О. А. Ходань // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. – Вип. 29. – С. 232-235.

Stepanchuk O.V. Increase of the level of professional and pedagogical competence in the course of the scientific research on the history of Ukraine "Family Stul in the socio-political and cultural-spiritual life of Ukraine".

In the article questions of the application of the competence approach in the sphere of scientific research from the history of Ukraine "Family Stul in the socio-political and cultural-spiritual life of Ukraine" are realized through the realization of the theoretical and practical component of professional and pedagogical competence. The urgency of scientific research is reflected, the object, subject and tasks of the dissertation work "Family Stul in the socio-political and cultural-spiritual life of Ukraine" are defined. Attention is focused on the ways of implementing the theoretical and practical component of the study. The results of the work and a meaningful interpretation of the research materials are established: a thorough scientific work will be created that will reveal the role of the Stul family in the socio-political, cultural and spiritual life of Ukraine; scientific work will become the ground for increasing one's own professional and pedagogical competence; will form appropriate subject competencies for pupils, students, and citizens.

Key words: competence-based approach, professionally-pedagogical competence, scientific and didactics constituent of professionally-pedagogical competence, Family Stul, socio-political activity, cultural and spiritual activity.

Степанчук О. В. Повышение уровня профессионально-педагогического компетентности в ходе научного исследования по истории Украины "Семья Штуль в общественно-политической и культурно-духовной жизни Украины"

В статье раскрыты вопросы применения компетентностного подхода в плоскости научного исследования с истории Украины «Семья Штуль в общественно-политической и культурно-духовной жизни

України» через реалізацію теоретическої і практическої складової професіонально-педагогіческої компетентності. Отражено актуальність наукового дослідження, визначені об'єкт, предмет і задачі дисертаційної роботи «Сім'я Штуль в суспільно-політическої і культурно-духовної життя України». Акцентовано увагу на шляхах реалізації теоретическої і практическої складової дослідження. Встановлено результативність роботи і змістову інтерпретацію матеріалів дослідження: буде створено фундаментальний науковий труд, який відкриє роль сім'ї Штуль в суспільно-політическої і культурно-духовної життя України; наукова робота стане ґрунтом для підвищення власної професіонально-педагогіческої компетентності; буде формувати в учнів, студентів, громадян відповідні предметні компетентності.

Ключеві слова: компетентнісний підхід, професіонально-педагогіческа компетентність, загальнонаукова і дидактична складова професіонально-педагогіческої компетентності, сім'я Штуль, суспільно-політическа діяльність, культурно-духовна діяльність.

УДК 82.019-06:801.73

Трохимчук Ольга Володимирівна,
аспірант кафедри германської
філології та зарубіжної літератури
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

СТРАТЕГІЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА У ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ ТВОРЧОСТІ ЗІГМУНДА ФРОЙДА

У статті розглянуто сутність та зміст концепції літературно-художньої творчості З. Фрейда як фактор інтерпретаційної стратегії сучасного літературознавства. Надано оцінку теоретико-методологічних ідей М. Бахтіна,

П. Рікера з точки зору психоаналітичного вчення Фроїда.

Ключові слова: герменевтика, діалог, літературний твір, автор, герой, герменевтичне коло.

Психоаналітичне вчення австрійського психіатра та психолога Зігмунда Фроїда, яке становило собою певну модель інтерпретації людини, дало змогу також по-новому поглянути на текст як один з головних об'єктів гуманітаристики, дослідити його зсередини як простір виявлення індивідуального підсвідомого. Фройд говорить про необхідність, важливість та обов'язковість трактування та аналізу того, що відбулося з особистістю. Якщо перекласти це на текст, який ми прагнемо проаналізувати, то бачимо тісний зв'язок психоаналізу літературно-художнього твору з герменевтикою. Рухаючись по герменевтичному колі, ми рухаємось від незначного до суттєвого, ми komponуємо різні деталі єдиного цілого. Співпраця автора та читача, вплив сучасності на текст минулих років, суб'єктивний досвід в інтерпретації прочитаного – все це розширює наш кругозір, відкриває нові горизонти.

Цей процес доти вартий уваги, доки текст має місце у нашій свідомості, доки ми «живемо» ним. Життя є безкінечним шляхом ставлення запитань та шукання відповідей на них. Ми обмірковуємо, намагаємось зрозуміти отриману інформацію, ставимо запитання собі, автору, герою, після чого шукаємо відповіді на них або в тексті, або у власній свідомості.

Французький філософ Поль Рікер займався дослідженням герменевтики. Його цікавив зв'язок її з психоаналізом, він розкривав відношення свідомого і несвідомого, впливу психоаналітичної теорії на розвиток сучасної культури. Він вперше вводить поняття «герменевтики підозр», говорячи про Фроїда як про того, хто зриває маски людської поведінки. Свідомість виступає як хибна, неправдива, перекручена [3, с. 419]. Рікер порівнює питання про свідомість з питанням про несвідоме. Обидва поняття темні, малодосліджені та повні таємниць.

Герменевтичний варіант психоаналізу відкриває нам такі його риси як інтерпретативна діяльність, діалогова форма спілкування та ін. Психоаналітична діяльність базується на тотальному розборі особистості, пошуку істини, на

інтерпретації, тобто вона має на увазі герменевтичний метод розуміння несвідомих процесів. Психоеаналіз слугує комунікативною діяльністю пацієнта з самим собою та аналітиком. Він стимулює особистість до самоаналізу [4, с. 28]. Герменевтика стає філософією інтерпретації, об'єктом дослідження якої є не суб'єктивна точка зору автора, а зв'язок між текстом та його тлумаченням. Для Рікера психоеаналіз дозволяє «віднайти» приховані чи втрачені, можливо, забуті об'єкти. Їхній пошук здійснюється при трактуванні сновидінь, фантазій чи міфів. Не потрібно забувати, що основою психоеаналітичної теорії являється інтерпретація, яка в свою чергу проходить шлях «від початку до кінця». Можна розглянути це на прикладі психоеаналітичного сеансу Фроїда з пацієнтом. Пацієнт починає виклад своєї проблеми, говорить про те, що його хвилює. І тоді здається зовсім недоречним, коли лікар починає свою роботу з прохання повернутися набагато назад, на самий початок «історії» пацієнта. Для когось це певні події з дитинства, для когось – з юнацтва. Але шляхом спогадів, діалогу між лікарем та пацієнтом, питаннями, які наводять на роздуми, пацієнт починає аналізувати можливі причини власних переживань. Іти від явного сенсу до прихованого, від змісту свідомого до несвідомого – це і є шлях до самоусвідомлення. Пацієнт рухається герменевтичним колом, блукаючи між загальним та конкретним, між деталями та єдиною картиною.

Авторський текст стає підґрунтям для міркування, він занурює читача в свій світ, відкриває для нього раніше невідане. Читач зі свого боку починає осмислювати, розмірковувати над тим, що прочитав. Часто він може виступити в ролі аналітика – давши свою оцінку тексту. Кожне висловлювання визначається мовою написаного тексту та думками того, хто їх виражає. Цінність герменевтики полягає у вмінні акцентувати увагу читача то на одному аспекті бачення твору, то на іншому.

Спробуймо розглянути процес написання автором літературно-художнього твору з точки зору діалогічності. Спочатку автор веде внутрішній діалог з собою, зі своєю свідомістю. Він перебуває в пошуку потрібного сюжету та цікавих героїв, він ставить собі запитання, що саме він хоче даним твором донести до суспільства, яку ідею цей твір

матиме. Як тільки автор приступає до написання твору, тут спостерігається діалог автор-герой. Власний досвід, особисті риси характеру, переживання він вкладає в уста свого героя. По мірі того, як росте автор, росте та змінюється його герой. У нього він вкладає власну оцінку, схвалення чи осуд, підтримку чи критику.

Про важливість та невід'ємність діалогу в нашому житті говорить російський філософ та літературознавець М. М. Бахтін, який вніс вагомий внесок у розвиток цього питання. Жити – значить бути постійно в діалозі. Життя – це і є діалог. Тут думки Фрейда та Бахтіна близькі: діалог вони вбачають з іншим, з самим собою, з навколишнім світом. Бахтін висуває теорію про появу ІНШОГО. Іншого Бахтін наділяє значущістю. Адже по суті все наше життя так чи інакше залежить від когось. Іншим у нього виступає читач, а автор виступає як Я. Саме присутність іншого дозволяє подивитися на себе по-іншому. Присутність лише себе унеможливорює здатність пізнати себе цілком та повністю. М. М. Бахтін писав: «Первая задача – понять произведение так, как понимал его сам автор, не выходя за пределы его понимания. Решение этой задачи очень трудно и требует обычно привлечения огромного материала. Вторая задача – использовать свою временную культурную вненаходимость. Включение в наш (чужой для автора) контекст» [1, с. 349]. А й справді, відкинути бачення автором власного тексту було б неправильним. Життя тексту розвивається на межі двох свідомостей як мінімум двох суб'єктів. Текст живе як суто авторське творіння, з його баченнями, ідеями та принципами. І лише після цього життя читач може пронести даний текст через власну свідомість, досвід, емоції.

Зміст мистецтва виражається грою психічних сил та станів в душі людини [2, с. 147]. Фрейд не довіряє лише словам. Він прагне віднайти істинну причину, відшукати «підводні камені». Те, що є свідомим, нецікаво йому, його цікавить протилежний аспект – підсвідоме. Але дійти до істини, докопатися до неї повинен сам пацієнт. Шляхом самоаналізу та самоспостереження він має знайти в глибинах власної психіки причини проблем. Психоаналіз та діалогічність є процесами взаємопов'язаними, зверненими один до одного. Не можна сприймати процес самовираження пацієнта як вираження

однієї особи – це є взаємний процес, співпраця обох учасників, діалог між якими зумовлений ситуацією, в якій вони знаходяться, часом, в якому вони живуть, та багатьма іншими, не менш вагомими аспектами.

Саме аналіз психоаналітичного вчення Фрейда підводить до питання про важливість та значення словесних реакцій в людській свідомості [2, с. 111]. Ті конфлікти, проблеми чи ситуації, в які занурює нас психоаналіз, є відображенням складних взаємовідносин між словесними та несловесними реакціями людини. За Фрейдом, словесні реакції визначаються як свідомість, несловесні – як несвідоме. Адже людська думка поєднує в собі не лише об'єкт, який прагне пізнати, а й відображає внутрішнє власне буття (суб'єктивність). Цінність психоаналітичної теорії Фрейда полягає у тому, що її ідеологічний мотив співзвучний з різними мотивами філософії. Фрейдизм цікавий не лише з точки зору психології. Адже дане вчення користується популярністю не одне десятиліття. Прихильники та супротивники цієї течії постійно знаходять матеріал для обговорень.

Список використаних джерел та літератури

1. Бахтин М. М. К методологии гуманитарных наук // Эстетика словесного творчества. Изд. 2-е. / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 349 с.
2. Бахтин М. М. Фрейдизм. Формальный метод в литературоведении. Марксизм и философия языка. Статьи. Составление, текстологическая подготовка И. В. Пешкова. Комментарии В. Л. Махлина, И. В. Пешкова. – Издательство «Лабиринт», М., 2000. – 111 с.
3. Рикёр П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / Пер. с фр. и вступит. ст. И. Вдовиной / П. Рикёр. – М. : «КАНОН-пресс-Ц»; «Кучково поле», 2002. – 624 с. (Серия «Канон философии»).
4. Фрейд З. Введение в психоанализ : Лекции / Авторы очерка о Фрейде Ф. В. Бассин и М. Г. Ярошевский. – М. : Наука, 1989. – 456 с. – (Серия «Классики науки»).

Trokhymchuk O.V. Strategies for interpreting of modern literary studies in Sigmund Freud's literary and artistic works.

The article considers the essence and content of the concept of Freud's literary and artistic creativity as a factor in the interpretation strategy of modern literary studies. An estimation of the theoretical and methodological ideas of M. Bakhtin, P. Riker from the point of view of Freud's psychoanalytic doctrine is given.

Key words: *hermeneutic, dialogue, literary works, author, reader, hermeneutic circle.*

Трохимчук О. В. Стратегии интерпретации современного литературоведения в литературно-художественном творчестве Зигмунда Фрейда.

В статье рассмотрено сущность и содержание концепции литературно-художественного творчества З. Фрейда как фактор интерпретационной стратегии современного литературоведения. Дана оценка теоретико-методологических идей М. Бахтина, П. Рикера с точки зрения психоаналитического учения Фрейда.

Ключевые слова: *герменевтика, диалог, литературное произведение, автор, герой, герменевтический круг.*

УДК 37.015.311:37.016:512-053.6

Чугунова Олена Василівна,
аспірантка кафедри математичного аналізу
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
СТАРШОКЛАСНИКІВ
У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ**

У контексті компетентнісного підходу проаналізовано основні методи та форми організації навчально-методичної діяльності, які сприяють розвитку математичних здібностей старшокласників.

Ключові слова: *компетентнісний підхід, математичні здібності, методи та форми організації навчально-методичної діяльності.*

Постановка проблеми. Сучасна концепція розвитку

середньої освіти в Україні передбачає формування в підростаючого покоління компетентностей серед яких ключовими є вмінням навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та самостійно вирішувати задачі професійної діяльності.

Прикладний аспект математики є одним із засадничих у старшій ланці середньої математичної освіти. Забезпечення прикладної спрямованості навчання математики сприяє формуванню стійких пізнавальних мотивів. Погоджуємося з думкою про те, що позитивна мотивація, передусім навчально-пізнавальний інтерес до вивчення математики, слугують успішній навчально-математичній діяльності, яка, своєю чергою, забезпечує перехід на вищий рівень розвитку математичних здібностей. Тут прослідковується триплет *інтерес $\Rightarrow$ діяльність $\Rightarrow$ здібності*, цілісна єдність якого забезпечує розвиток особистості [7, с. 110].

Саме тому потрібно виявляти дієві методи і форми, що сприяють формуванню позитивної мотивації та розвитку математичних здібностей старшокласників. Насправді, завдання вчителя навчити старшокласників логічно міркувати, доводити, знаходити раціональні способи розв'язування задач, робити висновки, застосовувати прийоми навчально-математичної діяльності до розв'язування прикладних задач, розвивати їхні математичні здібності (математичну обдарованість).

Проблему реалізації компетентнісного підходу у навчанні математики досліджували М. С. Головань, О. І. Глобін, М. І. Бурда, Д. В. Васильєва, В. В. Волошена О. П. Вашуленко, Н. Д. Мацько, Т. М. Хмара, І. Я. Сафонова, С. А. Раков та інші науковці. Однак дотепер мало вивченою залишається проблема розвитку математичних здібностей старшокласників на засадах компетентнісного підходу.

Мета нашої роботи – у контексті компетентнісного підходу розкрити основні методи та форми організації навчально-математичної діяльності, які сприяють розвитку математичних здібностей старшокласників.

Виклад основного матеріалу. За визначенням Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти *компетентнісний підхід* – це спрямованість навчально-

виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності [1]. Підхід ґрунтується на таких основних поняттях, як "компетентність" і "компетенція". Своєю чергою, *компетенція* – це суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини, а *компетентність* – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлень, що можуть цілісно реалізовуватися в практичній діяльності.

В основу оновленого змісту середньої освіти покладено формування та розвиток десяти ключових компетентностей учнів. Однією із засадничих є математична грамотність, яка передбачає формування вміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності; здатність до розуміння і використання простих математичних моделей; вміння будувати такі моделі для вирішення проблем [2]. Зазначена компетентність має бути сформована в учнів на рівні, достатньому для забезпечення життєдіяльності в сучасному світі, успішного оволодіння знаннями з інших освітніх галузей у процесі шкільного навчання, забезпечення інтелектуального розвитку учнів, розвитку їх уваги, пам'яті, логіки, культури мислення та інтуїції. На нашу думку, математична компетентність учнів – це знання, вміння та особистісні якості (утворення), які забезпечують успішну навчально-математичну діяльність, сприяють розвитку математичних здібностей і водночас передбачають такі здібності.

У роботах В. А. Крутецького зазначається, що *математичні здібності* – це індивідуально-психологічні особливості, що відповідають вимогам навчальної математичної діяльності, зумовляють успішність творчого оволодіння математикою як навчальним предметом, зокрема швидке, легке оволодіння знаннями, вміннями в галузі математики [3, с. 98].

Дослідники С. П. Семенець, А. М. Семенець у структурі математичних здібностей виокремлюють чотири основні компоненти:

- *системотвірний компонент:* математична спрямованість розуму як особистісна характеристика, що

виявляється в структурно-математичному мисленні, інтересі до побудови, дослідження й реалізації математичних моделей;

- *кодувально-формалізований компонент*: здібності до формалізації в процесі встановлення математичної структури теоретичного й практичного матеріалу, створення й дослідження знако-символьних інтерпретацій (моделей) задачних ситуацій;

- *конгнітивно-узагальнювальний компонент*: здібності до змістового узагальнення математичного матеріалу на декількох рівнях, знаходження альтернативних (варіативних) та раціональних розв'язків, мисленнєвого (інтуїтивного) «схоплення» формальної структури (алгоритму) на основі часткового випадку;

- *мнемічно-узагальнювальний компонент*: запам'ятовування математичного матеріалу на різних рівнях теоретичного узагальнення: пам'ять на типові відношення (формули), загальні схеми міркувань (алгоритми), структуру методів і способів розв'язування задач (доведення і дослідження) [6, с. 10].

Зроблений контекстний аналіз математичних здібностей старшокласників дає підстави для окреслення особливостей методичної системи навчання математики.

У педагогічній науці дотримуються різних класифікацій методів навчання. Зокрема, за характером навчально-пізнавальної діяльності учнів виокремлюють такі методи: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий (евристична бесіда), дослідницький методи [8, с. 55]. Перші два методи належать до репродуктивної групи, останні два – до продуктивної. Проблемний метод займає проміжне місце, оскільки передбачає як засвоєння готової інформації, так і реалізацію компонентів навчально-дослідницької діяльності [7, с. 165].

З огляду на порушену проблему робимо акцент на продуктивних методах: проблемному, частково-пошуковому (евристичній бесіді) та дослідницькому. Основною діяльністю учнів на уроках математики є мисленнєва, яка передбачає глибоке осмислення, аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію знань, спрямована на розв'язання поставлених проблем та досягнення навчальних, виховних і розвивальних цілей. На засадах компетентнісного підходу

навчально-математична діяльність старшокласників має організовуватися з елементами пізнавальної активності та самостійності, з використанням проблемного, частково-пошукового та дослідницького методів навчання.

На уроках математики потрібно створювати проблемні ситуації, які стимулюватимуть учнів до відкриття. За проблемного викладу матеріалу навчальне протиріччя, як правило, розв'язується без участі учнів, при цьому в процесі розв'язування задачі акцентується увага на логічному мисленні, способі пізнання [7, с. 167]. Проблемний урок забезпечує якісне засвоєння знань, сприяє розвитку інтелекту і творчих здібностей учнів, вихованню активної особистості.

Частково-пошуковий метод навчання або евристична бесіда спонукає учнів на активну пізнавальну діяльність, допомагає актуалізувати наявні знання [7, с. 167]. Тут урок структурується так, щоб учні «відкривали» нові знання, могли сміливо висловлювали свою думку або припущення. Цей метод не забезпечує самостійне розв'язання проблеми самими учнями, саме тому важливою є атмосфера співпраці, спільного пошуку відповіді на проблемні питання.

За дослідницького методу навчання математики забезпечується усвідомлене і глибоке освоєння навчального матеріалу, набуття навичок самостійної дослідницької роботи, розвиток таких компетенцій, як: вміння отримувати користь з досвіду; систематизувати та взаємопов'язувати отримані знання; самостійно планувати та організовувати дослідницьку діяльність; вміти вирішувати проблеми самостійно. Усе вищезазначене актуалізує системотвірний і когнітивно-узагальнювальний компоненти математичних здібностей старшокласників.

Важливу роль у процесі навчально-математичної діяльності старшокласників відіграють різні форми організації роботи, серед яких виокремлюємо фронтальні, групові та індивідуальні форми організації навчання. За групових форм організації навчально-математичної діяльності учні навчаються співпраці, вмінню працювати в колективі, приймати колегіальні компромісні рішення, домовлятися. Насправді це сприяє розвитку соціальної та громадянської компетентності старшокласників. У ході індивідуальної роботи кожен учень отримує завдання, спеціально підібране

відповідно до його підготовки та навчальних можливостей. Такими завданнями можуть бути робота з підручником, довідковим матеріалом, розв'язування задач. За результатами виконаної роботи формуються такі компетентності, як здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок математичного моделювання, узагальнення та оцінювання результатів навчання математики. Зрештою, створюються умови для розвитку кодувально-формалізованого, когнітивно-узагальнювального та мнемічно-узагальнювального компонентів математичних здібностей старшокласників.

Одним із цікавих видів діяльності на уроці математики є дидактичні ігри, які, з одного боку, забезпечують формування структурно-математичного мислення, а також умінь моделювання, аргументування, спілкування, що підвищує рівень навчальних досягнень учнів, рівень розвитку математичних компетентностей [5, с. 19], а з іншого боку – слугують актуалізації особистісних якостей, таких як ініціативність, підприємливість, уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфліктні ситуації. Примітно, що основний мотив гри – не результат, а процес. Відтак, підсилюється розвивальне значення дидактичних ігор з математики. Зокрема, у старших класах більша увага приділяється стратегічним та проблемним іграм, саме такі розвивальні ігри викликають значний пізнавальний інтерес.

Сучасний урок математики у профільному класі неможливо уявити без використання засобів інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). Використання їх робить процес навчання більш цікавим, яскравим, захоплюючим. Завдяки широкому запровадженню мультимедійних технологій навчання ефективно вирішується проблема використання наочності в навчанні математики, розширюються можливості візуалізації навчального матеріалу, що робить його більш зрозумілим і доступним для учнів. Дидактично виважене використання засобів ІКТ дозволяє покращити якість і ефективність математичної освіти, прищепити пізнавальний інтерес та забезпечити внутрішню мотивацію, організувати навчання в квазі-дослідницькій формі, а зрештою, створює сприятливі умови для формування ключових компетентностей (математичної грамотності,

інформаційної), а також розвитку математичних здібностей старшокласників у процесі цілісної навчально-математичної діяльності.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави для висновку про те, що компетентнісний підхід слугує теоретико-методологічною основою для організації повноцінної навчально-математичної діяльності, розвитку математичних здібностей старшокласників. Його реалізація в навчальному процесі детермінує специфіку змістового та процесуального компонентів методичної системи навчання математики, робить акцент на активних формах та методах навчального пізнання, а також передбачає дидактично виважене використання засобів ІКТ навчання математики.

Перспективи подальшого дослідження. Окреслені форми та методи навчально-математичної діяльності складають основу процесуального компоненту методичної системи особистісно-розвивального навчання математики. Особливостям змістового компонента методики навчання математики в класах математичного профілю будуть присвячені наші подальші дослідження.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] – [http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-(1).pdf).

2. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>.

3. Крутецкий В. А. Психология математических способностей школьников / В. А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1968. – 432 с.

4. Навчальна програма з математики для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.

5.Раков С. А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ : монографія / С. А. Раков. – Х. : Факт, 2005. — 360 с.

6.Семенець С. П., Семенець Л. М. Розвиток математичних здібностей учнів як стратегічне завдання особистісно орієнтованого навчання математики / С. П. Семенець, Л. М. Семенець // Особистісно орієнтоване навчання математики: сьогодення і перспективи: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29-30 жовтня 2013 року. – Полтава : АСМІ, 2013. – С. 10-12.

7.Семенець С. П. Методологія і теорія розвивального навчання математики: монографія / Семенець С. П. – Житомир: Вид-во О. О. Євенок, 2015. – 263 с.

8.Слепкань З. І. Методика навчання математики: підручник / З. І. Слепкань. – К.: Вища школа, 2006. – 582 с.

Chugunova E. V. Development of mathematical abilities of high school students in the context of the mathematical approach.

In the context of the competence approach, the main methods and forms of the organization of educational and methodological activities that contribute to the development of the mathematical abilities of high school students are analyzed.

Keywords: *competence approach, mathematical abilities, methods and forms of organization of educational and mathematical activity.*

Чугунова Е. В. Развитие математических способностей старшеклассников в контексте математического подхода.

В контексте компетентностного подхода проанализированы основные методы и формы организации учебно-методической деятельности, способствующие развитию математических способностей старшеклассников.

Ключевые слова: *компетентностный подход, математические способности, методы и формы организации учебно-математической деятельности.*

Чупріна Олена Вадимівна,
аспірант кафедри лінгвометодики
та культури фахової мови
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Стаття присвячена дидактичним і методичним аспектам використання мультимедіа для формування ключових компетенцій. Представлені види та шляхи використання мультимедійних технологій. Особлива увага приділяється впровадженню компетентнісного підходу в практику початкової освіти за умов використання мультимедіа-технологій та методики формування спеціальних умов, що визначаються відповідною компетенцією. Аналізуються проблеми та перспективи використання мультимедіа-технологій в умовах модернізації системи освіти в Україні.

Ключові слова: мультимедійні технології, компетенція, шляхи використання мультимедіа, сучасний урок.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одним з напрямів модернізації освіти в Україні є більш широке використання особистісно-зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти [1, с. 2]. Існують різні підходи до тлумачення поняття компетенції. *Компетенція* – знання та уміння, що характеризують здатність учня виконувати, розуміти, відображати та пізнавати те, що вимагає освітньо-кваліфікаційна характеристика [2, с. 24]. Під компетенцією розуміємо здатність реалізації знань і умінь в конкретній ситуації, кваліфікаційну характеристику індивіда, взяту в момент його включення в діяльність. Однією з основних проблем компетентнісного підходу є створення загальноприйнятої методики формування ключових компетентностей (вміння вчитися, інформаційно-

комунікаційної, загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, соціальної компетенцій) та визначення адекватних засобів їх реалізації [1, с. 3]. Окреслений підхід вимагає змін у навчальному процесі, оскільки формування компетентностей передбачає створення певних навчальних ситуацій, які можуть бути реалізовані в спеціальному навчальному середовищі. Це б дозволяло вчителю моделювати і здійснювати ефективний контроль за навчальною діяльністю. Зазначену проблему можна вирішити, використовуючи сучасні мультимедіа-технології як найбільш ефективний і багатофункціональний засіб, який інтегрує в собі потужні розподілені освітні ресурси. Інтерактивні технології на основі мультимедіа відкривають принципово нові методичні підходи як у початковій освіті, так і системі загальної освіти в цілому.

Аналіз останніх досліджень в публікацій. Проблемам ефективного застосування мультимедійних технологій в освіті присвячено немало теоретичних і експериментальних праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Проблеми вивчення загальних теорій використання мультимедіа в освіті у своїх дослідженнях розглядали В. П. Агеєв, В. П. Безпалько, В. Ю. Биков, А. С. Васюра, Б. С. Гершунский, А. П. Єршов, П. М. Жданович, К. Кастро, Г. Кєдрович, Г. М. Клейман, К. К. Колін, Р. А. Осипа, П. Піндера, Н. В. Роберт, С. С. Свириденко, Р. В. Селезньова, Т. Сергєєва. Розробці методичних основ проектування, створення та використання мультимедійних навчальних програм та мультимедійних навчальних комплексів присвячені праці Г. Асвацатурова, Т. Бабенко, І. Беліцин, Н. Клевцової, В. Підгорної, О. Пінчук, Т. Піскунової, Т. Саливон, О. Скалій та ін. Це свідчить про постійний інтерес педагогів-практиків до пошуку шляхів ефективного використання вищезазначених технологій як засобу розвитку пізнавальної активності учнів та пошуку найефективніших шляхів використання мультимедіа як у початковій школі, так і в сучасній освіті в цілому.

Мета і завдання статті полягає у розкритті ролі та значення шляхів використання мультимедіа в початковій школі в умовах компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На початку

XXI століття школи в Україні мають достатньо високий рівень комп'ютеризації, навіть у сільській місцевості. Сьогодні вже очевидно, що урок, проведений за допомогою мультимедійного проектора, електронної дошки або комп'ютера, має якісні переваги за традиційно проведене заняття. Виховання учнів у школі має бути спрямоване на розвиток людини сучасного інформаційного суспільства.

У наявних на сьогоднішній день дослідженнях використання мультимедіа можна виділити наступні *проблеми*:

- при використанні мультимедіа не враховуються персоніфіковані стилі навчання, тобто індивідуалізація навчання на основі використання мультимедіа відбувається лише за умови збігу пізнавального стилю автора мультимедіа-програм зі стилем користувача;

- не враховуються комунікативні чи соціально-пізнавальні аспекти навчання. Введення графіки, відеозображень і аудіоінформації не вирішує проблем забезпечення ефективної комунікації, що виявляє істотний емоційний та мотиваційний вплив на учня;

- введення різних типів медіа-впливу (серед яких звук, графіка, відео, анімація) не завжди вирішує проблему поліпшення сприйняття, розуміння і запам'ятовування інформації;

- непідготовленість вчителів до вільного використання мультимедіа в освіті внаслідок низької мультимедіа-грамотності (вміння здійснювати обґрунтований вибір мультимедіа-засобів для реалізації педагогічних цілей, знання можливостей і сучасних тенденцій розвитку мультимедіа, володіння спеціальними засобами розробки мультимедіа навчального призначення);

- проблема відторгнення наявних програм і ресурсів, яке відбувається з причин неадекватності мультимедіа-програм реальному освітньому процесу;

- недостатня підготовка учителів у використанні мультимедіа як нового дидактичного засобу в традиційних системах навчання.

Очевидно, що всі ці проблеми гостро стоять не тільки перед вчителями інформатики, а й перед учителями-класоводами, що працюють в умовах інформатизації освіти.

Найбільш доцільною методикою використання мультимедіа-технологій з огляду на формування ключових компетенцій, на нашу думку, є активні методи навчання.

Мультимедійні засоби, через які реалізуються активні методи навчальної діяльності поділяють на такі *види*:

- мультимедійні методичні вказівки (електронні довідники, тренажери);
- гіпертекстові мультимедійні засоби;
- засоби і компоненти створення мультимедіа;
- мультимедійні засоби лінійного та нелінійного подання навчальних матеріалів (електронні енциклопедії, електронні підручники) [3].

Сучасний урок – це поєднання традиційних технологій та нових інформаційних джерел, які передбачають використання теле- та радіомовлення, періодики, інформаційних ресурсів, мережі Інтернет тощо. Це залучення додаткового матеріалу, який можна знайти для різних категорій учнів і для різного рівня підготовки.

У практиці сучасної початкової школи поширеними є два *шляхи* використання мультимедійних технологій:

- використання спеціальних навчальної електронної продукції, навчальних програм, в яких передбачаються матеріали для різних видів навчальної діяльності, також пропонується методика їхнього застосування («Сорока Білобока», «Атлантик рекордс», «Вундеркінд з пелюшок», «Нова школа», «Основа», «Професор Карапуз», «Ранок», «СмітStudyBuddy» та інші);

- самостійний відбір окремого матеріалу щодо конкретних цілей навчання, створення мультимедійних додатків (мультимедіа-презентацій, мультимедіа-видань за допомогою програм UVScreenCamera, Free Video Dub, Avidemux, Aurora Media Workshop 3.4.42 та ін.) [4 с. 21].

Але введення такої технології в освітню діяльність вимагає не просто навчання педагогів, але й являє собою комплексну науково-педагогічну, соціальну та організаційну проблему, від рішення якої залежить інтелектуальний потенціал майбутнього покоління.

Висновки та перспективи подальшого дослідження.

Впровадження компетентнісного підходу в практику початкової освіти може бути більш ефективним, якщо у

майбутніх вчителів будуть сформовані теоретичні уявлення про можливості мультимедіа-технологій та методики формування на їх основі ситуацій, в яких учень зможе відпрацьовувати навички діяльності, що визначаються даною компетенцією. При цьому найбільшу ефективність матимуть індивідуально-орієнтовані розробки і технології, які включають в себе: мультимедіа-програми, що адаптуються до індивідуального освітнього стилю і потребам навчання; залучення до активної ролі учнів в освітніх процесах за рахунок багатофункціональності та різноманіття використання мультимедіа.

Наукові джерела та досвід вчителів-новаторів свідчить про те, що учні мають високий рівень готовності (мотиваційний, пізнавальний, емоційно-вольовий), а вчителі мають чітко сформовані потреби і об'єктивні можливості використання мультимедіа у навчанні. Раціонально дібрані шляхи та підходи до побудови методичної системи навчання з використання мультимедіа є ефективним і дозволяє забезпечити навчання учнів початкової школи універсальними засобами для формування ключових компетенцій.

Список використаних джерел та літератури

1. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року № 462.
2. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовно комунікативної професійної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : [монографія]. – Житомир : ПП «Рута», 2010. – 560 с.
3. Науменко Г. Г., Науменко О. М. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2008. – № 8.– С. 6-10.
4. Шишка І. В. Використання мультимедійних засобів навчання на уроках в початкових класах : [посібник], 2013.

Chuprin O. V. Uses of Multimedia in an Elementary School in Terms of Competence-based Approach.

The article is devoted to didactic and methodological aspects of the use of multimedia to create core competencies. Presented types and uses of multimedia technologies. Particular attention is paid to the implementation of competence-based approach to

practice primary education under the conditions of use of multimedia technologies and methods of forming special conditions defined by the appropriate jurisdiction. The problems and prospects for the use of multimedia technology in the modernization of the education system in Ukraine.

Key words: *multimedia technology, competence, ways of using multimedia, current lesson.*

Чуприна О.В. Пути использования мультимедиа в начальной школе в условиях компетентного подхода.

Статья посвящена дидактическим и методическим аспектам использования мультимедиа для формирования ключевых компетенций. Представлены виды и пути использования мультимедийных технологий. Особое внимание уделяется внедрению компетентного подхода в практику начального образования при использовании мультимедиа-технологий и методики формирования специальных условий, определяемых соответствующей компетенцией. Анализируются проблемы и перспективы использования мультимедиа-технологий в условиях модернизации системы образования в Украине.

Ключевые слова: *мультимедийные технологии, компетенция, пути использования мультимедиа, современный урок.*

Яценко Оксана Іванівна,
аспірант кафедри педагогіки,
асистент кафедри прикладної математики та інформатики
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ОГЛЯД ФУНКЦІОНАЛУ СЕРЕДОВИЩА ПРОГРАМУВАННЯ SCRATCH ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ІКТ- КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В статті розглянуто та проаналізовано функціональні можливості середовища програмування Scratch та зроблено висновки щодо можливості його застосування для формування ІКТ-компетентностей майбутнього вчителя початкової школи. Акцентовано увагу на існуванні Scratch співтовариства та особливостей його функціонування.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, ІКТ-компетентності, Scratch, середовище Scratch, співтовариство Scratch.

Характерною рисою сучасного українського суспільства є глобальна інформатизація. В зв'язку з чим сучасний ринок праці потребує фахівців, які здатні правильно та вільно організовувати свою професійну діяльність в умовах інформаційного суспільства. Для успішного розв'язання соціально-економічних завдань, що стоять перед висококваліфікованим фахівцем, потрібно забезпечити високу якість освіти на всіх її рівнях. Враховуючи вище зазначене сучасна загальноосвітня школа вимагає значної кількості вчителів, які володіють практичними навичками використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в своїй професійній діяльності.

Так в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено, що пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в

інформаційному суспільстві [1]. Не менш важливу роль відведено ІКТ та їх використанню в освітньому процесі в таких документах як "Державна цільова програма впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів ІКТ "Сто відсотків" та "Державний стандарт початкової освіти".

Проблема формування ІКТ-компетентності вчителя постійно знаходиться в центрі уваги науковців. Різноманітні аспекти застосування ІКТ у навчально-виховному процесі висвітлені в працях А. Вербицького, М. Жалдака, Н. Морзе, О. Співаковського, О. Спіріна та ін. Проблеми формування ІКТ-компетентності в процесі підготовки майбутніх вчителів початкової школи досліджували в своїх працях Г. Лаврентьєва, Р. Гурін, А. Карташова, А. Петухова, Н. Самойленко, О. Суховірський, А. Ситникова, О. Шиман та ін.

В ЖДУ імені І. Франка викладається ряд навчальних дисциплін, що дають загальні уявлення майбутнім вчителям початкових класів, щодо використання сучасних комп'ютерно-орієнтованих засобів у навчальному процесі та підвищення свого професійного рівня, серед них і дисципліна "Основи інформатики з елементами програмування". На нашу думку важливу роль в формування ІКТ-компетентності вчителя початкової школи під час її вивчення відіграє середовище об'єктно-орієнтованого наочного програмування Scratch, в якому можна знайти сучасні ідеї із середовища візуального програмування Delphi.

В навчальній літературі представлено різні напрямки роботи у середовищі Scratch: розробка інтерактивних дидактичних матеріалів, реалізація графіки, моделювання, проектування, побудова соціальної мережі для обміну власними проектами, підтримка самостійного навчання студентів та робота у співпраці інші [2; 3; 4].

Scratch – це мультимедійна система, що призначена для створення комп'ютерних анімацій, мультимедійних презентацій, анімаційних та інтерактивних історій, ігор моделей. Тому велика кількість операторів цієї мови призначена для роботи зі звуком та графікою, а також для створення анімаційних і відеоефектів.

Основними перевагами Scratch, на нашу думку, є:

- можливість розпочати створення проектів маючи

мінімум знань з програмування;

- привабливий україномовний інтерфейс;
- можливість створювати складні проекти;
- платформна незалежність (можна встановити на комп'ютери під керуванням таких операційних систем як Windows, Macintosh, Linux);
- наочність створення алгоритму (для вибору команди потрібно перетягнути її в поле скрипта вказівником миші);
- безоплатність (середовище програмування можна безкоштовно завантажити і вільно використовувати у шкільній чи позашкільній освіті [5]).

Середовище програмування Scratch підтримує основні концепції об'єктно-орієнтованого програмування, а саме:

- структуру слідування (створення програм лінійної структури);
- структуру повторення (програма може містити фрагменти, що будуть виконуватись декілька разів);
- структуру вибору (програма може містити блок перевірки умови);
- локальні та глобальні змінні, яким можна надавати імена та змінювати їх величини;
- типи даних (символьні, числові, графічні, аудіо);
- вирази (числові, текстові, логічні), операції, функції, оператори, операнди;
- введення і виведення даних;
- паралельні процеси (одночасне виконання різних блоків програми).

Не менш важливою є і комунікативна сторона середовища програмування Scratch. Середовище передбачає колективну роботу над проектами і обмін результатами через Scratch-товариства. На головній сторінці співтовариства Scratch є напис: "Створюйте історії, ігри та анімації та діліться з іншими людьми по всьому світу". Кожен користувач може переглядати та шукати ідеї серед завантажених у мережу проектів, кількість яких вимірюється в мільйонах, використовувати для створення нових проектів уже існуючі, залишати свої відгуки та побажання. Також будь-хто може приєднатися до зазначеного співтовариства. Для цього необхідно заповнити запропоновану на сайті форму та, пройшовши чотири кроки, стати повноправним учасником об'єднання Scratch.

Проаналізувавши вище сказане можна зробити висновок, що функціональні можливості середовища програмування Scratch можуть стати однією із основних складових системи формування ІКТ-компетентностей майбутнього вчителя початкової школи. Використання середовища Scratch у навчальній діяльності студентів дає можливості навчити студентів здійснювати інформаційну діяльність з пошуку, аналізу, збору, обробки, передачі, збереженню інформаційних ресурсів; організовувати інформаційну взаємодію між учасниками навчального процесу між собою та інтерактивними засобами.

Список використаних джерел та літератури

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>.
2. Денисова А. В. Проектная деятельность школьника в среде программирования Scratch : учебно-методическое пособие [Электронный ресурс]/ В. Г. Рындак, В. О. Дженжер, А. В. Денисова. – Оренбург : Оренб. гос. ин-т. менеджмента, 2009. — 116 с.: ил. – Режим доступа : <http://umr.rcokoit.ru/dld/metodsupport/scratch2.pdf>. – Название с экрана.
3. Теплицький О. І. Засоби навчання об'єктно-орієнтованого моделювання студентів природничих спеціальностей педагогічних університетів // Зб. наук. пр. Кам.-Поділ. нац. ун-ту. Серія педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Кам.-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2011. – Вип. 17. – С. 246-248.
4. Офіційний сайт проекту Scratch. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://scratch.mit.edu>.
5. Патаракин Е. Д. Педагогический дизайн социальной сети Scratch // Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society). – 2013. – № 2. – С. 505-528.

Yatsenko O. I. Overview of functional Scratch programming environment as a means of forming the ICT competence of the future primary school teacher.

The article discusses and analyzes the functionality of the Scratch programming environment. Conclusions were drawn about

the possibility of its application for the formation of ICT competencies of the future primary school teacher. Attention is focused on the existence of the Scratch community, which allows you to collectively work on projects, carry out their discussion and exchange results.

Key words: *information and communication technologies, ICT competencies, Scratch, Scratch environment, Scratch-Society*

Яценко О. И. Обзор функционала среды программирования Scratch как средства формирования ИКТ-компетентности будущего учителя начальной школы.

В статье рассмотрены и проанализированы функциональные возможности среды программирования Scratch и сделаны выводы о возможности его применения для формирования ИКТ-компетентностей будущего учителя начальной школы. Акцентировано внимание на существовании Scratch сообщества и особенностей его функционирования.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, ИКТ-компетентности, Scratch, среда Scratch, сообщество Scratch.*

Наукове видання

КОМПЕТЕНТНІСНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЦІЛОЖИТТЄВОГО НАВЧАННЯ

Збірник наукових праць

За зміст статей і правильне цитування відповідальні автори

Комп'ютерний макет:

Сидорчук Н.Г., доктор педагогічних наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Надруковано з оригінал-макета авторів

Підписано до друку 22.01.18. Папір офсетний.
Формат 60x84/16. Гарнітура Bookman Old Style.
Ум.-друк. арк. **6,5**. Обл.-вид. арк. **17,5**
Тираж 300. Зам. **5**.

Віддруковано з готових оригінал-макетів у ФО-П «Н. М. Левковець»

*Свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності – з фізичної особи:
серія ВВО № 762297 від 15.02.2005 року*